Serie nouă, nr. 10 (1255), 26 aprilie – 3 mai 1990

Fondat în 1867 de „Junimea"

CONVORBIRI LITERARE

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

Politică și literatură

În săptămînile din urmă, s-au făcut tot mai des auzite voci care deplîng actuala înfățișare a revistei noastre. Ni se reproșează, mai pe față, mai pe căi ocolite, că am părăsit literatura, pe care eram datori a o apăra și promova, și ne-am aruncat orbește în dezbaterea fenomenului politic. Ni se dau de exemplu alte publicații ale Uniunii Scriitorilor, ce nu și-au uitat menirea, ocupîndu-se pe mai departe exclusiv de literatură. Ni se amintește, cu rost pedagogic, pînă și de trecuta fizionomie a **Convorbirilor...** pe al căror frontispiciu scria clar: „revistă de literatură". Credeam că rațiunea metamorfozei noastre e, dacă nu pentru publicul larg, măcar pentru confrați, de la sine înțeleasă. Pare-se că ne-am înșelat, mai ales ei, scriitorii, grăbindu-se să-și exprime mîhnirea și regretul că am trădat cauza literaturii în favoarea altei cauze, momentane, deci conjuncturale, că dăm prioritate efemerului politic în dauna eternului artistic.

Să spunem de la bun început că problema ni se pare dintre cele mai serioase și că o discuție sinceră, nemenajatoare nu poate fi decît folositoare tuturor. În România a avut loc, în decembrie, o Revoluție anticomunistă, al cărei obiectiv era instaurarea unui regim democratic. Conducerea provizorie a țării, autoinstalată atunci, n-a dovedit însă decît un foarte vag atașament față de ideile democrației. S-a mulțumit să ia cîteva măsuri de captare a bunăvoinței populației, fără a modifica în vreun fel structurile economice și politice. Chiar inițiativele principial democratice (privatizarea, accesul capitalului străin) au rămas fără consecințe din pricina absenței cadrului și mijloacelor indispensabile punerii lor în practică. Mai mult, destule fapte ale actualilor guvernanți, în rîndurile cărora figurează numeroși fruntași ai nomenclaturii comuniste, lasă să se întrevadă o perspectivă deloc îmbietoare, anume instalarea în România a unui soi de neocomunism cu față umană. Să adăugăm la toate acestea sistematica dezinformare a populației, de unde și posibilitatea manipulării ei, precum și recenta încălcare a unor norme democratice elementare (expulzări fără procese, refuzul vizei de intrare în țară fostului monarh). Înșelată de minima îmbunătățire a condițiilor de trai, marea majoritate a populației nu ia în serios repetatele abuzuri săvîrșite de guvernanți, nici nu sesizează ce se ascunde îndărătul abilei propagande a acestora. Psihologia de sclav, modelată în patru decenii și mai bine de dictatură comunistă, o îndeamnă să se mulțumească tot cu puțin și să ia apărarea proaspătului stăpîn dispus la oarecari concesii. Lipsită prin forța lucrurilor de un minim exercițiu al democrației, ea se lasă amăgită de lozincile foștilor activiști, acum lideri ai sindicatelor „libere", care-i inculcă aversiunea față de partidele politice istorice și față de pătrunderea capitalului străin.

Care e, în asemenea circumstanțe, datoria intelectualității? Și care e îndatorirea scriitorului? Să stea liniștit deoparte, spectator la degradarea programului Revoluției din decembrie? Să se încuie cu șapte lacăte în călduroșul său „turn de fildeș", surd și orb la ce se petrece în jur? Să întoarcă spatele realității, devotîndu-se trup și suflet delicatelor chestiuni estetice? Sau, din contra, să-și pună talentul în slujba idealurilor democrației, să deschidă ochii semenilor asupra primejdiilor ce ne amenință? În ce ne privește, răspunsul nu poate fi decît unul singur: cînd soarta democrației e în pericol, scriitorul trebuie sa-și lase deoparte proiectele artistice, să coboare în piața cetății și să vorbească. Nu răspunderile artistului, ci acelea ale cetățeanului au întîietate. Iar tăcerea înseamnă declinarea responsabilităților civice și e vinovată ca oricare altă trădare.

Reproșurile ce ne-au ajuns la urechi își au rădăcina în ceea ce s-ar putea numi conformismul scriitorului român. Dictatura i-a inoculat ideea neamestecului în politică: scriitorul să se ocupe de literatură, lăsînd în grija politicienilor de meserie, adică a activiștilor, afacerile politice. Lui, scriitorului, îi revenea doar umila misiune de a memora aidoma unui papagal tezele politice venite de sus, a le aplauda și a le susține. Eventualele interpretări personale erau considerate erezii și pedepsite în consecință. De unde credința scriitorului, perpetuată și după Revoluție, că pătrunderea în zona politicului e periculoasă. Nu simplă aventură, ci curată sinucidere. Și că e de preferat, dacă nu te poți eschiva, să-ți îndeplinești cît mai complezent obligațiile de papagal, pentru a avea deschisă măcar poarta scuzei că ai subscris de formă și numai forțat de împrejurări. Învățați de comuniști să nu se amestece unde nu le fierbe oala, scriitorii stau și acum, după patru luni de la Revoluție, în majoritate deoparte, așteptînd probabil să vadă cine va cîștiga alegerile de la 20 mai. După aceea se vor angaja, neîndoielnic, sincer, de partea cui trebuie. Istoria literaturii române mai îndepărtate ori mai recente mustește de exemple în acest sens ca să avem curajul de a presupune o altă evoluție. Mi se pare simptomatic faptul că la Adunarea generală a Uniunii Scriitorilor, desfășurată săptămîna trecută, tocmai problema răspunderii civice a scriitorului în ceasul de față n-a trezit interesul participanților, puținele intervenții în atingere cu acest subiect fiind întîmpinate cu suspiciune și chiar cu iritare, fiind bănuite de cine știe ce ascunse motive personale. A găsit, în schimb, audiență ideea datoriei de a scrie o literatură de înaltă valoare estetică, pe măsura timpului în care trăim. Parcă un asemenea imperativ răsuna și mai anii trecuți, formulat, dacă memoria nu ne joacă feste, de cam aceleași persoane!! Sigur că toți dorim să avem o mare literatură. Dar îndemnurile, cît de înflăcărate, nu ajută la nimic. Și, apoi, în ce fel de societate se va scrie ea și pentru cine? Cît de liberi vor fi creatorii ei și cît de pregătiți cititorii să o primească?

Dictatura comunistă i-a încurajat pe artiști să se cheltuiască în discutarea (de multe ori sterilă) a problemelor strict profesionale, cu precădere tehnice ale artei. Cîtă vreme ei nu depășeau acest cadru restrîns, erau inofensivi. Cufundați pînă peste cap în controverse estetice, nu mai prezentau nici un pericol. Presa noastră literară milita pentru întîietatea esteticului în judecata de valoare, în timp ce elementarele drepturi ale cetățeanului erau ștrangulate, morala — sfidată, competența — disprețuită. Azi, cînd democrația degenerează în perestroikă, sîntem invitați să ne ocupăm tot de aceeași „presantă" chestiune ori de altele similare. Și să tăcem în alte privințe. Numai că, și ieri, ca și acum, tăcerea e încuviințare. Tăcînd, nu doar omitem, ci și comitem.

Al. DOBRESCU

Basarabia, Basarabia!

în acest număr: ● poezii de Eugen CIOCLEA și Arcadie SUCEVEANU ● note, comentarii, eseuri de Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI, Theodor CODREANU, Mariana CODRUȚ, Nichita DANILOV, Gabriela GAVRIL, Valeriu GHERGHEL, Dan OLARU, Dorin SPINEANU, D. N. ZAHARIA.

Mihai Ursachi: CLIPELE VIEȚII

„VA TRECE MULT TIMP PÎNĂ TOT CE A FOST POLUAT VA FI CURĂȚAT"

convorbire cu prof. Paul MIRON de la Universitatea din Freiburg

Remus RADINA TESTAMENTUL DIN MORGĂ

în serial:

Alexandr ZINOVIEV GORBACIOVISMUL (8)

Scrisoare netimbrată

Stimate domnule Emanuel Valeriu,

Copil, mă învîrteam pe lîngă persoana d-vstră postată în fața unei țevi pe trepied. Transmiteați (pare-mi-se) meciul de divizia B „Politehhica" Timișoara — „Unirea Tricolor". Tare mult îmi plăcea cum vă turuia gura. Mai crescînd eu, am aflat că sunteți un bun crainic sportiv. Posibil, de vreme ce pe atunci alții n-aveam. Ajuns bărbat în toată firea, v-am întîlnit pe culoarele ziarului **Sportul popular**, apoi prin birourile **Flacărei**, și apoi nu v-am mai întîlnit decît în Piața Amzei, unde tîrguiați zarzavaturi. Anii treceau între posturi negre și rugi adresate Domnului să facă în așa fel, încît să cadă (h)elicopterul. Și a căzut, la 22 decembrie 1989, însăși șandramaua comunistă. Și urechile mele v-au reținut vocea caldă și înțeleaptă la... „Europa liberă" ! Acolo amuțind curînd, ați apărut pe sticla televizoarelor românești, în calitate de reporter politic sau ceva similar. Din acel moment a început a doua d-vstră carieră, ce promite a deveni glorioasă. Ați pornit-o serios la drum — cu interviuri luate bunicilor noștri Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bîrlădeanu și Silviu Brucan, fără excepție patrioți de stirpe aleasă. M-au impresionat întrebările d-vstră, curajoase, inventive, agere. Răspunsurile s-au vădit pe măsură. A venit la rînd dl. Ion Iliescu. Doamne, cît de dur, cît de inuman ați fost cu părintele noii noastre democrații ! O țară întreagă a plîns de durere. Cu dl. Cîmpeanu, busola profesională v-a indicat prudența, încă nu se știa în ce ape se scaldă vulpoiul de liberal. A sosit și clipa contactului cu dl. Corneliu Coposu. De astă dată tonul vocii vi s-a schimbat, părea foarte gravă, foarte imparțială, foarte umană. De fapt, promisul interviu s-a vrut din parte-vă altceva : un interogatoriu condus după niște fițuici pe care le răsfoiați plictisit în timp ce președintele P.N.Ț.-ului se străduia să fie cît mai exact în răspunsuri. Țara nu a mai plîns, dimpotrivă, a rîs homeric : întrebările formulate de d-vstră se bizuiau pe scrieri propagandistice datorate istoricilor „peceriști" de odinioară. Cum lista liderilor politici pe care intenționați a-i intervieva este deschisă, suntem nerăbdători să ascultăm întrebările ce le veți pune domnilor Marius Cîrciumaru, Gelu Voican-Voiculescu și Dan Iosif. Ceva îmi spune că ați purces deja la documentarea necesară acestor subtile convorbiri. E vorba de domenii legate de ezoterism și geologie, de armament ușor și de cod penal.

Deci, vă așteptăm pe mai departe zîmbetul, condescendența, jocul degetelor și privirea suav îndreptată înspre F.S.N.

Vale, reverendissime domine,

Petre STOICA

P.S. Întrucît azi sunteți o persoană publică, lumea trebuie să vă cunoască măcar parțial biografia. Este o cerință elementară într-o democrație, chiar și de tip autohton. Ca atare, comunicați-ne pricina destituirii d-vstră din funcția de redactor-șef al **Sportului popular**. Ne-ar place, totodată, să știm dacă ați avut dificultăți cu autoritățile pe țărmul Mării Negre și, în cazul că da, cine v-a salvat. Prin răspunsurile primite, vom avea putința să apreciem mai corect întrebările ce le puneți altora. Am fi extrem de bucuroși să aflăm că proveniți din rîndurile dizidenților.

Silviu LUPESCU

Cozi de dinozaur

Oare nu-i vedeți dumneavoastră cum se caută unul pe altul, cum se găsesc și se susțin și cum revin încet-încet și se propun și se votează și se aleg în comisii, în comitete, în asociații, în consilii, în funcții ?

Nu i-ați urmărit cum șezură puțintel deoparte ca scoicile bine ascunse pe fundul mării cînd simt apropiindu-se furtuna ? Apoi, după ce pericolul a trecut... Ei nu sînt neapărat membri ai fostei nomenclaturi. Ei nu au sărit cu vioiciune dintr-un început în față asemenea unui l. constantin, surdu, ibănescu, „competențele" fostului c.j. al p.c.r. Iași de care nu ne-am putea chipurile lipsi. Noi de ei, dar, mai ales, ei de noi ! Ei sînt arăpașii... Au așteptat, au amușinat în tihnă timpurile, evenimentele și iată-i, abia acum își string rîndurile, abia acum atacă.

Orice fenomen de eliberare poate duce la o stare de euforie colectivă a cărei principală primejdie este tocmai aceasta : subevaluarea forței și a posibilităților de reacție ulterioară a adversarului (Delumeau).

Iar ei desigur că reacționează. Cum să nu reacționeze, tocmai acum, cînd lupta electorală s-a încins, cînd în luna mai doresc să-și taie o felie cît mai groasă din tortul revoluției. Că dacă nu vor reuși acum în mai, atunci... kaput !

Sînt printre ei aceiași mărunți regizori ai cîntării României și ai marilor adunări populare de adeziune, mehtupcii cu vechi state de serviciu, recitatori de osane, carieriști non-stop, locotenenți ai mass-mediei, cei care de la 22 decembrie încoace au frînat tot ceea ce s-a dovedit că poate fi frînat, au amînat tot ceea ce putea fi amînat, au adîncit rănile tuturor dezbinărilor pe care ei înșiși le creaseră mai înainte pentru a profita în binele-cunoscut chip machiavelic de schismele provocate, au tărăgănat realizarea năzuințelor noastre firești, au creat falsele psihoze (șomajul, inflația, capitalul străin, patronul etc.), au eludat și atunci cînd nu au mai putut-o face au minimalizat importanța Proclamației de la Timișoara.

Să nu ne înșelăm : sînt mulți, sînt toți cei care au profitat !

Să nu ne lăsăm induși în eroare : mulți dintre ei nu sînt chiar acei ideologi rudimentari pe care-i bănuim, rumegători pașnici de lozinci sau dijmași ai reducționismului de emanație comunistă. Îndelungata lor duplicitate, căreia i-am fost mai toți victime dar pe care ei au impus-o ca modus-vivendi al societății, histrionismul lor bine salarizat, disimulările oratoriei îndelung exersate, pretenția de a se erija în îndrumători și deschizători de direcții de acțiune, îi va ajuta și de acum înainte așa cum le-a slujit și pînă în luna decembrie. Din nebăgare de seamă, din bună-credință, din lipsă de vigilență, mulți pot fi în pericolul de a cădea victime noilor lor strategii.

Ei vă vor vorbi îndelung despre virtuțile democrației, reale sau originale, pentru că știu că în multe instituții, în multe colective, ei dețin încă majoritatea, sînt cei care domină și deci, pot fi din nou aleși. Ei vor prezenta platforme și programe model, debitînd noțiuni și promisiuni în care ei înșiși nu cred și pe care nu le vor îndeplini niciodată pentru că ei știu din experiență cît de ușor poate fi mințit un popor. Programele lor de redresare ornate cu idealuri de împrumut, nu sînt altceva decît o continuare firească a mentalității lor de lozincarzi cu care sînt atît de bine familiarizați încît ne este greu, foarte greu, să credem că se vor putea dezbăra vreodată de ea. Ei vă vor promite orice — privatizare, democrație, orice doriți — nutrind speranța că, oricum, mai încolo, vor schimba cît mai puțin actuala stare de fapte.

Într-o scurtă așteptare, înainte de a scoate din nou capul din tranșeele în care au stat pitiți o vreme, și-au curățat țeava armelor ideologice și acum țintesc din nou : vă îndeamnă la răbdare (transformările nu se pot face instantaneu, asanarea morală cere timp, asanarea instituțiilor de asemenea). Vă îndeamnă la cumpătare, la muncă (totuși pentru cine muncim ?), la exersarea profesiei, și asta în timp ce juisează în ascuns văzînd cum energiile se irosesc în sterile discuții contradictorii, în confruntări mai mult sau mai puțin colegiale între feseniști, penețecediști sau peneliști, cum economia, fără îndrumarea lor „competentă", se înmîlește, cum blazarea revine în spiritul oamenilor, cum presa — neorientată de ei ! — cade victimă răfuielilor personale, ocolind problemele de esență.

Ei nu sînt cu toții „revoluționari" de profesie ci și mărunți reacționari care acum, în plină campanie electorală, își string rîndurile în escadroane cît mai competitive pe care le auto-etichetează după bunul lor plac și după cum le impun circumstanțele drept democrate, de centru, naționale, anticomuniste, sociale etc.

Ei nu-și propun de fapt nimic. Ei vor puterea, acea putere sub care lor să le fie bine. Ei nu doresc transformări radicale, mutații esențiale, dar propun ca munca și competența să devină valori reale (ei care nu au muncit niciodată, au activat !), ca profesionalitatea să-și afle locul bine-meritat (sînt ei profesioniști ?), ca reorganizările să fie profunde (iar cum au „organizat" ei se știe !).

Ei vor să fie votați. Cum bine spunea cineva, să-i votăm și astfel vom avea măcar satisfacția că ne-am făcut-o cu propriile noastre mîini.

Lewinshon în a sa Istorie a animalelor ne arată cum au dispărut dinozaurii. Uriași fiind, sistemul lor nervos a devenit inoperabil : stimulul plecat de la coadă ajungea la creier și înapoi într-un timp foarte lung, animalul nemaiputîndu-se apăra în fața pericolului.

Peste națiune, azi, se întinde primejdia formațiunilor fosile care mai speră încă cu impertinență să reconstruiască și să mențină în viață falitul ordin al dinozaurilor. Deocamdată ele alcătuiesc coada uriașei reptile.

Pericolul există. Ne vom putea apăra la timp ?

Digresiuni, diversiuni

■ despre un anume PUNCT DE VEDERE ■

■ **Gîndirea cotidiană cu privire la Revoluție**

O explicație preliminară : cotidiană vrea să însemne în acest caz, probabil, că ea (gîndirea) aparține cotidianului „AZI", condus de d-l acad. Bîrlădeanu. Supratitlul seriei de articole la care ne referim — **un punct de vedere** — ne-ar putea induce în eroare, făcîndu-ne să credem că este o simplă opinie, una singulară. Semnătura colectivă însă — **IMPACT** — precum și titlul **CE S-A ÎNTÎMPLAT, CE SE ÎNTÎMPLĂ CU NOI**, ne duce cu gîndul spre altceva, și anume spre un articol programatic ; cu atît mai mult cu cît preambulul avertizează cititorul că „punctul de vedere" aparține uneia dintre acele formațiuni care nu are drept opțiune doar preluarea puterii ci are și alte opțiuni și propuneri clare. Frumos spus !

În ceea ce privește Revoluția, lucrurile sînt limpezi. După ideologii de la **AZI**, ea a fost îndreptată împotriva „a ceva foarte precis" — regimul ceaușist — și nu a fost una pentru libertate. Faptul că noi am văzut (chiar și) la Televiziunea liberă sutele de mii de oameni scandînd **LI-BER-TA-TE, JOS COMUNISMUL !, NU VREM PERESTROIKA** ș.c.l., aderența la idealurile Proclamației de la Timișoara, numeroasele luări de poziție împotriva „socialismului cu față umană", dărîmarea statuii simbolice din Piața fostă a Scînteii, toate acestea nu au nici o semnificație pentru semnatarii articolului. Ba vă rog să mă scuzați, ele au una și o citim ceva mai jos : ele denotă „posibilitatea interpretării conținutului **real** (subl. n.) al revoluției în nenumărate variante, în funcție de interesele propagandistice sau de legitimare a unei grupări sau alteia". **Nenumăratele variante**, diversitatea de păreri, ei, asta nu-i a bună pentru **AZI** (meteahna-i veche !), drept care, puțin iritat, autorul (autorii) explică totul prin „lipsa unor ideologii clare" și (rețineți !) „fundamentate științific" ca „alternativă la ideologia ceaușistă" (nu vrem, domnilor, alternative !), „total înlăturată" (fie-vă gura de aur !).

Am fost deci martorii unui vacuum nu numai de putere ci, aflăm (din) **AZI**, și ai unuia ideologic. Cum am putut trăi 100 de zile fără o ideologie ? E simplu : neîndoctrinați fiind, am sperat și am dorit schimbări (nu alternative !), încredințați că Revoluția nu poate fi rechiziționată, că poporul și-a cîștigat acel drept legitim de a-și alege o cale nouă și nu una a jumătăților sau sferturilor de măsură. Reamintiți-vă de acel **Păcat, păcat de sîngele vărsat !**

Ne-am înșelat, ni se spune în cotidianul F.S.N. Am fost victimele „impresiei unei rupturi depline cu istoria anterioară" (nu-i adevărat, realitatea nu ne-a permis această impresie nici o clipă !), am fost victime ale „iluziei unei stări de libertate opționala și totală". Ne ia cu fiori reci pe șira spinării ! Că dacă, Doamne ferește !, semnatarul (semnatarii ?) are dreptate ! Dacă într-adevăr noi ne-am înșelat și el nu ?

Victime fiind, naivi fiind, ne-am comportat așa cum ne-am comportat, adică nu am așteptat liniștiți și încolonați să se înfăptuiască voința puterii. Merităm să fim mustrați : am dat dovadă „de un voluntarism excesiv față de transformările economice și sociale" (adică ne-am pripit, am luat-o cu gîndul înaintea indicațiilor și directivelor), dînd astfel dovada „superficialității optimiste în tratarea problemelor reale și grave" ale societății. Deh, imaturi politic cum sîntem...

Falsele noastre axiome revoluționare sînt deci vinovate pentru modul în care este anticipat și proiectat viitorul (**lasciati ogni speranza**), axiome care au cuprins strada (sic !), mass-media, partidele politice (nu și formațiunile de tip nou și original, nu ?), și chiar (să le dăm arama pe față !) o parte a specialiștilor. Adică pe toți cei pe care i-am putea numi — așa-i d'le Brukan ? — **stupid people**.

■ **Utopiile și programul realist**

Ei, și dacă masele au deprins astăzi prostul nărav de a gîndi (ele trebuiau, vă amintiți desigur, să aplice „în mod creator" politica pcr) nu rămîne decît să ni se demonstreze că ele gîndesc prost, adică nerealist. Că alții trebuie să gîndească pentru ele.

Citām : „ancorarea în gîndirea cotidiană este eronată în plan științific și periculoasă din punct de vedere politic".

Afirmația suportă desigur multiple comentarii, de la Platon pînă la Duce, ba chiar și mai spre vremurile noastre ! Să ne amintim că pînă dăunăzi „masele își făureau propriul viitor", o societate „cu și pentru popor". Desigur, autorii **punctului de vedere** sînt conștienți că asemenea afirmații erau tocmai dogma prin care se impunea voința elitei comuniste dar acum ei sînt confruntați cu o situație nouă : oamenii gîndesc, se opun manipulării, minciunii sfruntate, resping orice nouă tentativă de a li se planifica viața și respirația. Ei speră, mai ales, după atîta timp, ei speră ! Hățurile totalitariste par deci scăpate din mînă. Care-i soluția (a ziarului **AZI** !) ?

Să ne arate că toate speranțele noastre sînt utopice. Că programele politice alcătuite pornind de la dezideratul unei societăți a bunăstării (de tip occidental, ni se explică) sînt irealizabile, că mass-media vehiculează lozinci emoționale rupte de realitate, că totul se reduce la șocul psihologic menit a cîștiga simpatii politice de către unele grupuri „restrînse" de politicieni, acele „grupuri gălăgioase" care în realitate nu dețin nici un rol majoritar în societate.

Alta ar fi situația dacă „strîns uniți în jurul..." am face totul pentru „a transpune în fapte" un program realist care să asigure o dezvoltare armonioasă ș.a.m.d. Un program realist și luminos. Neapărat luminos !

■ **Cine e cu noi ?**

Cu noi (cu ei !) sînt grupurile sociale semnificative, pentru că noi (ei, autorii seriei de articole) luăm în considerație într-un mod realist diversele componente ale societății. Cu noi nu sînt acele grupuri restrînse care nu ocupă un loc important în procesul de producție și care, chipurile, se confundă astăzi cu ideologia străzii sau cu clișeele mass-mediei (hotărît lucru, presa nu-i cu noi !). Cu noi nu sînt nici studenții căci, zice **AZI**, ei alcătuiesc avangarda unui anume „grup conservator (**numiți-l !**, n.n.) puțin influent socio-economic care în prezent monopolizează mass-media". Studenții alcătuiesc mai curînd o poziție de forță (sic !) instabilă în timp. Adică omul începe dar mai și termină facultatea, prilej cu care revine (este adus ?) cu picioarele pe pămînt.

Pentru orice program serios, asemenea grupuri restrînse nu pot fi luate drept obiectiv. Nu. Dar care ? Stupoare (citām iarăși) : „din contră ceea ce în prezent alcătuiește baza socială a speculei și a pieții negre se afirmă ca un grup mult mai puternic (**decît studenții**, n.n.) și mai influent"

Faptul că se are în vedere **influența** de care se bucură bișnițarii nu e rău de loc. Ba chiar, gîndindu-ne la biografiile și cazierele unora dintre actualii membri ai CPUN (făcute publice de o presă ostilă și gălăgioasă, monopolizată de forțe conservatoare, în goană după senzațional etc), se poate să fie chiar așa. Că gura păcătosului...

■ Deocamdată ne oprim aici cu trecerea în revistă a opiniilor IMPACT-ului care, probabil, se vor continua în următoarele numere ale cotidianului **AZI**. Păstrăm senzația că se încearcă cu tot dinadinsul o „viziune originală" asupra evenimentelor și societății, una dintre acele viziuni care vor să persuadeze cititorul, să-l convingă că ce e negru e alb (și ce e roșu nu e !). Vom vedea !

În perspectivă electorală, opiniile care se îndepărtează de așteptările individului nu pot avea mare audiență ; ele fac un deserviciu în primul rînd celui care le propagă, adică Frontului. Pentru că este greu de crezut că, după ce a fost mințit cît s-a putut, românul ar fi rămas același obedient alegător care, într-o majoritate covîrșitoare, este împins în fața urnelor unde — după spusă carageliană ? — își pleacă botul și dă votul.

COLECTIVUL DE REDACȚIE : Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI (redactor șef adjunct), Emil BRUMARU (redactor șef adjunct), Sânziana CARAMAN, Mariana CODRUȚ, Nicolae DABJA, Nichita DANILOV, Daniel DUMITRIU, Alexandru DOBRESCU (redactor șef), Gabriela Codruța GAVRIL, Valeriu GHERGHEL, Ion HADÂRCĂ, Nicolae IONEL, Silviu LUPESCU (prezentare grafică), Constantin PRICOP (secretar general de redacție), Horia ZILIERU.

CLIPELE VIEȚII

Mihai URSACHI

O zi la Jilava sau Fortul nr. 13

În subteranele profunde liniștea nopții era arareori întreruptă de urletele halucinante ale celor torturați sau pur și simplu dementizați, gemete palide și agonice, sau strigăte lungi („mamăăă, mamăăă...) și de hohote stridente de rîs fără noimă... În rest, tăcere, iar noi „trăgeam" de cele șapte ore de somn permise (22—5), atît pentru refugiul în mica oază de quasi-inexistență, cât mai ales în vaga și subconștienta speranță că dormitul, cumva, ar oferi o șansă de supraviețuire, pentru ce, pentru cînd...

Și melancolic, începe „toaca deșteptării". Nu era de fapt o toacă, ci nu știu ce colecție de obiecte melodice sunînd pe cele mai diverse tonuri. Era însă o artă consumată și evidența unei îndelungate practici în perfecțiunea muzicală a „Deșteptării" la Jilava. Se spunea că un bătrîn „viețaș" oficia melancolicul, prelungul, de fapt sfâșietorul preludiu al zilei ce începea, și care pentru mulți dintre noi se putea ușor să fie cea din urmă. Nu erau notele „Deșteptării" de la cazarmă, ci un lung și complicat, intricat preludiu, cu inflexiuni persistente de marș funebru...

Ca niște umbre săvârșeam actele mecanice, ușor somnambulice ale ritualului de dimineață: ne puneam uniformele (cei care „stăteam" la Jilava purtam uniforme negre, cu pantaloni negri largi, avînd o vipușcă roșu aprins, lată cam de două degete, ca la generali; numai cei „în tranzit" purtau haine vărgate, sau veșmintele cu care fuseseră arestați, uneori cu ani și ani în urmă). Totul era orânduit după un tipic precis, instaurat de noi înșine în conformitate cu „regulamentul" închisorii. Într-o ordine precisă ne perindam prin fața „tinetelor" (niște ciubere din lemn, de obicei fără capac de acoperire), în care ne făceam necesitățile; apoi pe la „tulumbe" (niște vase metalice cu apă de băut și de spălat). În Fortul nr. 13 nu existau instalații sanitare sau apă curentă — o „cucerire" pe care sistemul s-a silit s-o extindă și la restul populației. Numărul deținuților dintr-o celulă varia foarte mult în funcție de perioadă (am aflat că în 1958, vara, în celule prevăzute să primească maximum 20 de deținuți au fost îngrămădiți sute, stând literalmente unii deasupra altora, cei vii deasupra morților și muribunzilor), precum și în funcție de secție. Erau în Fortul nr. 13 două secții de executare (unde „stăteau" cei „stabili"), plus „Reduitul", așezat în centrul Fortului, plus Secția întâia, de tranzit, celulele „zero" (pentru condamnații la moarte), celulele de izolator, cu cea mai profundă dintre ele, numită „Tunul", precum și un număr de „camere" de interogatoriu (citește tortură), celulele „lorzilor" (unde au „stat" alde Vasile Luca, Ana Pauker, Lucrețiu Pătrășcanu etc.). Toate aceste se aflau la o adâncime considerabilă sub pământ, Fortul avînd mai multe nivele subterane pentru deținuții politici; gardienii și deținuții de drept comun care serveau bucătăria etc. își aveau cartierele la suprafață. Deasupra noastră erau pajiști fericite, cu florile de măceș în primăvară (am să explic mai târziu cum le puteam vedea).

La ora șase, cei circa patruzeci câți eram în încăperea subpămînteană oblongă și boltită (pereți din beton cenușiu, cu un brâu negru la circa 1,5 metri de la „podea" — beton sau piatră, cu băltoace de apă zoioasă), trebuia să fim gata pentru „apel" sau „număr". Ușa de fier a celulei se deschidea în zgomote de zăvoare, amplificate de întortocheatele culoare subterane, și o echipă de gardieni (petlițe albastre), în frunte cu ofițerul de serviciu își făceau intrarea, cu pasul energic al celor bine hrăniți, tropăind în cizmele cu carîmb sovietic, scurt. Noi, aliniați de o parte și alta a celor două șiruri de paturi de fier, umbre scheletice în straie pe cât de lugubre pe atât de grotești, stăteam în poziția de drepți. „Șeful de celulă" dădea „raportul":

— Domnule căpitan, celula 29, cu un efectiv de 37 de deținuți, este gata pentru raport. Avem doi morți și patru grav bolnavi. Deținutul George Georgescu-Segarcea solicită să iasă la raportul Dvs.".

— Banditilor (acesta era cuvîntul cu care ni se adresau), să nu credeți că v-am adus aici ca să vă îngrijim sănătatea. Interesul poporului este ca voi să crăpați cu toții cât mai repede. Cine sunt morții?

MENTALITĂȚI

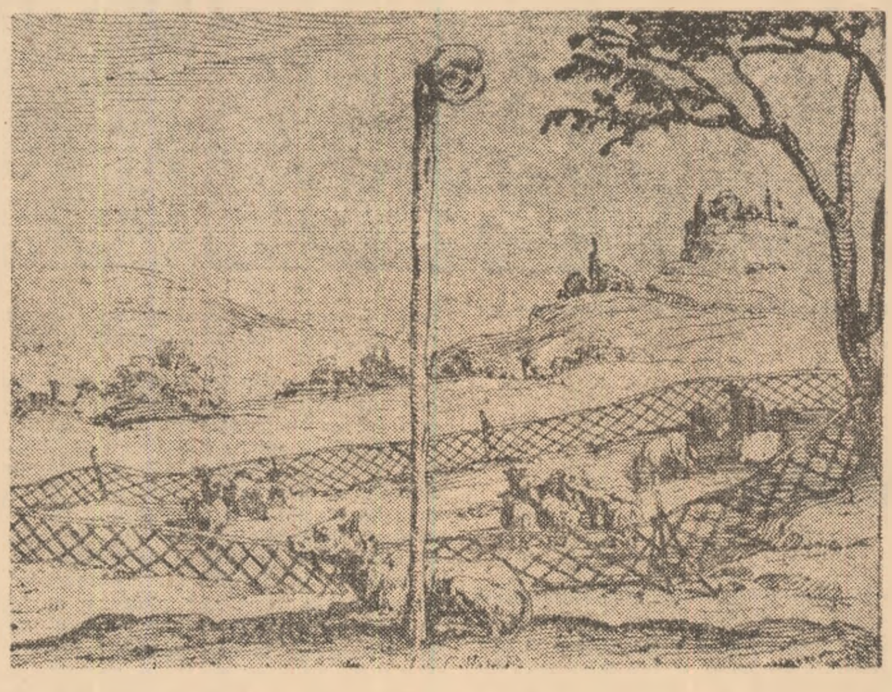
Constantin PRICOP

Termeni de comparație

Contrademonstrațiile, agitarea stindardului luptei de clasă, lozincile contra intelectualilor, contra „vînzătorilor de țară" ș.a.m.d. a făcut ca perioada preelectorală de astăzi să fie comparată cu aceea dinaintea alegerilor din '46. Metodele unora se arată a fi, într-adevăr, acelea ale comuniștilor de după război, dar deosebirile între cele două contexte social-politice sînt mai mari decît apropierile. În loc să limpezească, o asemenea analogie ar ascunde realitatea de astăzi.

În '46 alegerile se făceau sub „protecția" unei armate străine. Nu mai este nevoie, cred, să spun despre ce armată e vorba și cum își exercita aceasta... protecția. Sînt lucruri care au rămas și vor rămîne întipărite în memoria celor care le-au trăit, iar celor mai tineri li s-au transmis ca un avertisment. Armata roșie a fost, în '46, un element de mare eficiență... politică, lucrînd la impunerea (prin mijloacele știute) a unui sistem social străin spiritului românilor și a unui partid care pînă atunci era ca și inexistent în contextul politic din țară

Astăzi nu mai există o asemenea forță militară străină. (Deși nu a lipsit mult să „beneficiem" de ea iarăși: din serialul intitulat **Noaptea generalilor**, prezentat mai multe duminici la rînd la tv., reiese clar că ajutor militar străin a fost solicitat — de către cine?, în ce scop?, cel (cei) care a făcut apelul respectiv nu înțelegea ce ar fi însemnat pentru țară acest lucru, sau a făcut-o tocmai pentru că înțelegea prea bine?, iată întrebări la care ar trebui să avem un răspuns limpede — și că el a fost refuzat de comandantul de atunci al operațiunilor armate. Acum, înainte de alegeri, ar trebui să știm cît mai precis ce s-a întîmplat în acele zile de lupte și sacrificiu, dar și de manevre pentru acapararea puterii). Există în schimb alte forțe, interne, în măsură să influențeze viața politică și socială, inclusiv alegerile. Sînt aceste forțe mai periculoase pentru democratizarea societății românești decît Armata roșie? Deocamdată e greu de spus, mai ales pentru că încă nu știm exact efectivele și capacitatea reală de acțiune a puterii oculte. Dar, chiar dacă pericolul ar rămîne același, modul ei de a acționa e cu totul altul — nu ca o presiune dinafară, ci din interior, din inima unui organism social afectat de decenii de totalitarism.

În '46, cu ajutorul forței externe care se amesteca în viața României, era urmărită destabilizarea și distrugerea unor structuri sociale puternice, bine cristalizate de-a lungul timpului, în urma evoluției organice a orînduirii democratice.

Astăzi ni se prezintă, dimpotrivă, resturi ale unei societăți care funcționează din inerție, după ce s-a prăbușit într-o sîngeroasă implozie. Forțele democratice nu au acum a menține ceva, ci trebuie să restructureze haosul care riscă să se amplifice pe zi ce trece.

Inițiativele politice vizau, înainte de război (și în continuare, după război), categorii sociale bine definite — astăzi mesajele pleacă spre o societate aproape nediferențiată.

Partidele politice dinainte de război apăruseră ca rezultat al coagulării forțelor sociale și supraviețuiau, cum era și firesc, numai formațiunile care reprezentau cu adevărat tendințe viabile. Conștiința unor aspirații comune a creat, în final, cele cîteva partide politice puternice, care au avut un cuvînt de spus în destinul țării. Programele acestora ilustrau într-adevăr tendințe importante ale vieții colectivității. Astăzi se pleacă de la voința de a crea un partid și prin acesta se urmărește apoi polarizarea unei societăți amorfe, uniformizate sistematic timp de aproape jumătate de secol. Într-un asemenea context, e ușor de dedus, rolul partidelor actuale e cu totul diferit de acela al partidelor de dinainte de război.

Nu trebuie să uităm nici că principalele concepte politice au suferit, între timp, în lumea liberă, mutații. Dacă se pleacă de la gîndirea politica din epoca interbelică (în '46 acționau, în fapt, principalele forțe politice interbelice), oricît vor fi fost ele (conceptele politice) de moderne în momentul respectiv, riscăm să nu mai vorbim chiar aceeași limba cu civilizațiile occidentale, cu care vrem să ne înțelegem. Pentru că, trebuie spus, și democrația a evoluat între timp. Numai partide cu adevărat moderne, care să aibă în vedere problemele României de astăzi, în contextul lumii de astăzi, ar putea propune soluțiile pentru scoaterea țării din impasul în care se află.

Lupta din anii patruzeci era o luptă pentru putere. Și astazi are loc o luptă pentru putere — dar ea nu va avea nici o șansa dacă nu va fi dublată de schimbări sociale esențiale. Cum se vor produce aceste schimbări, care presupun un substanțial ajutor economic din exterior, schimbări care, se știe, sînt lente și greu de controlat, ce se va întîmpla pînă la impunerea lor — nimeni n-ar putea spune.

Compoziția socială e mult diferită de aceea interbelică (și imediat postbelică). Nu mai e nevoie să vorbim despre importanța țărănimii în România de atunci. Această categorie socială, care e astăzi ceea ce este, imprima specificul societății românești — al unei societăți în care tradiția era încă foarte puternică, și care asimila selectiv mutațiile civilizației occidentale. Astăzi avem de-a face cu rezultatul prefacerilor forțate, care au mutilat și au dezechilibrat, în ultimele decenii, societatea și care au produs, în spațiul socialului, malformații, structuri nefirești, lipsite, cum sînt toate formațiunile sociale artificial constituite, de sisteme de autoreglare. Ele pot alimenta reacții aleatorii la tendințele de înnoire. Fiind foarte strîns legate de transformările sociale, transformările politice din România se vor impune în timp, după eventuale etape intermediare imprevizibile.

Nici contextul european nu e același. În '46 continentul abia ieșise dintr-un război distrugător. Chiar învingătorii trebuiau să-și vindece răni adînci. Războiul venise după o criză economică gravă și pe fondul acesteia mai multe state alunecaseră către o politică de dreapta. Războiul a izbucnit între două state care reprezentau sisteme totalitare — iar alianța democrațiilor occidentale cu unul din ele, pentru a-l zdrobi pe celălalt, a constituit, după victorie, un puternic atu în mîna totalitarismului comunist care, ieșind întărit din confruntarea mondială, și-a însușit Europa de est.

Astăzi în vest s-au instalat, ireversibil, se pare, sistemele politice democratice. Totalitarismele, de orice fel, nu mai au acolo nici o șansă. Din punct de vedere economic țările vest-europene se află de mai multe decenii sub o zodie mai mult decît favorabilă. Țările din est, în schimb, care înainte de război n-au fost afectate de criză atît de puternic ca acelea din vest, au economii falimentare. Principalele mișcări politice din țările est-europene (unele au și ieșit învingătoare la alegerile libere, la primele alegeri libere de după război) sînt, ca orientare, de centru dreapta sau chiar de dreapta. În sfîrșit, lucru deloc lipsit de importanță, marea putere care a dictat după război în estul continentului are, la rîndul ei, grave probleme politice, economice, sociale. Și încă un lucru demn de semnalat. Astăzi Europa de vest nu numai că nu poate să abandoneze Estul, dar este, într-un fel, **obligată** să aibă în vedere planuri care să ajute trecerea acestuia la democrație. Altfel și occidentul poate fi „amenințat" de noile democrații, economic falimentare.

Comparația poate fi, fără îndoială, extinsă. La ce folosește o astfel de comparație? Ea demonstrează, dacă mai era nevoie, că o tactică electorală eficientă trebuie să plece de la situația de fapt, de la realitatea prezentului — nu de la formule ideologice.

Radu ANDRIESCU

CENZURA DE PARTID MAI EXISTĂ ȘI LA NOI

■ **„Turcii au domnit vreo trei sute de ani, dar nu ne-au luat scrisul, graiul, obiceiurile și credința. Pe cînd Rusia țaristă, iar mai tîrziu și regimul stalinist, au cercat să ne lase fără datini și limbă"** (D. Popa, arestat în timpul unui miting pașnic neautorizat — **Literatura și Arta**, 5 oct. '89) ■

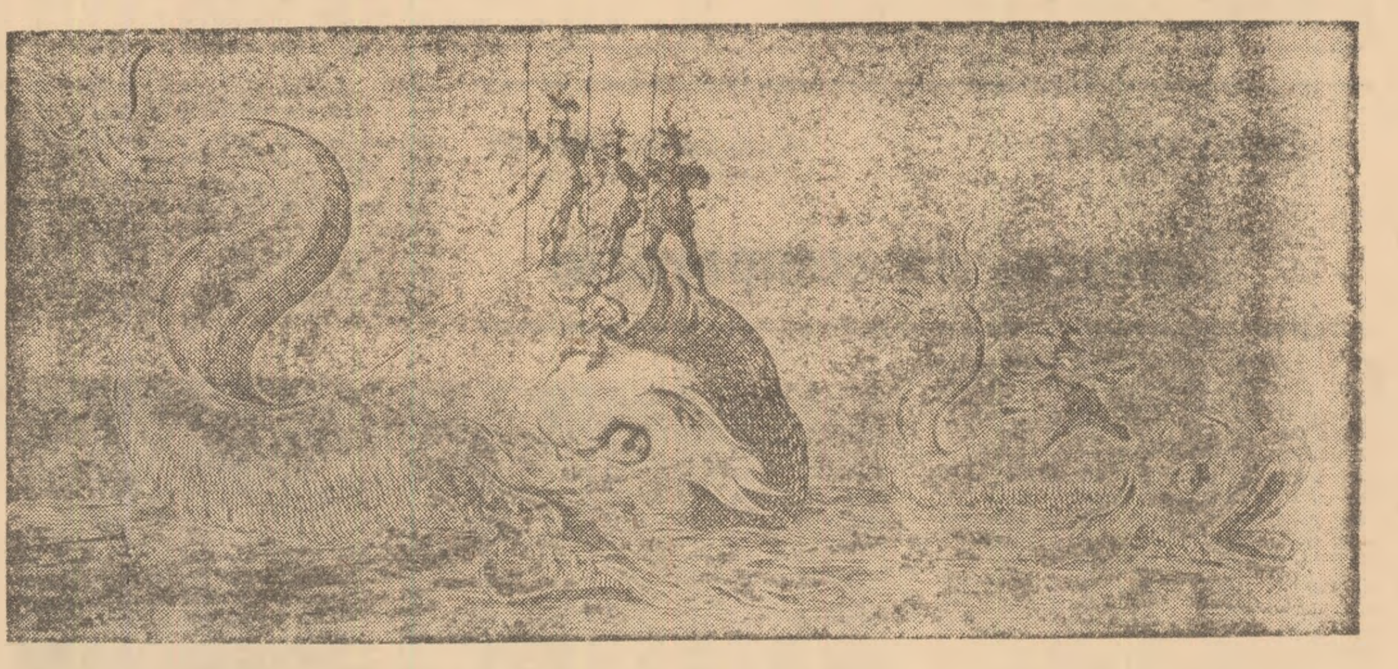
„Cenzura de partid mai există la noi", spunea un tînăr chișinăuan care ne-a vizitat recent țara. După numai două luni de relativă democrație, ideea de cenzură de partid pare deja monstruoasă. Și, dacă ai început, în acest scurt interval de timp, să te ridici pe norișorul unei euforii premature, care te poate orbi mai rău decît o intoxicație metilică, o astfel de replică te aduce cu picioarele pe pămînt. Grav este însă că interesul general pentru cele ce se petrec peste Prut a scăzut brusc odată cu intensificarea vieții sociale și politice la noi. Cîți se mai uită, măcar accidental, la emisiunile informative ale televiziunii din Chișinău? Mai mult, cîți și-au păstrat interesul față de cursul evenimentelor în Basarabia? Nu că nu ai avea ce afla; se mai întîmplă chiar să auzi de vreo manifestație de la București pe care TVRL a omis-o. Dar Prutul pare să se fi lățit substanțial, iar revistele basarabene se pierd azi în torentul presei. românești, în sfîrșit lizibilă (în parte cel puțin). Dar, cum mizeria umană pare să nu aibă limite, descoperi că există români care se găsesc într-o situație mai dificilă decît a celor aflați imediat peste Prut: „Ce se poate face ca limba moldovenească să intre și în orașele, satele, casele noastre de această parte a Nistrului?", întreabă o femeie din Rîbnița. Românii din această parte a Republicii se află într-o situație realmente penibilă, și asupra acestui punct vom reveni. Există apoi români izolați chiar și de această mutilată Republică Moldovenească: ne referim la zonele care au fost încorporate în R.S.S. Ucraineană, unde raportul de forțe dintre populația românească și cea rusă ori ucraineană s-a modificat simțitor în cîteva decenii (după documentele din 1940 în întreaga Basarabie ar fi fost doar 11 la sută ucraineni, iar în județele Acherman, Izmail și Hotin 24,44 la sută). In sfîrșit, cei mai năpăstuiți și mai puternic afectați de paranoia dezrădăcinării populațiilor sînt cei care au fost mutați la sate sau mii de kilometri de țară, unii, izolați în pustiurile siberiene, ajungînd să vorbească o limbă a cărei origine se întîmplă nici să nu o mai cunoască.

Nebunia deplasărilor masive de populații a dus uneori la situații paradoxale. Astfel, la Tiraspol, Bender ori Rîbnița, unde au f[illegible] instalați numeroși ruși, s-a fo[illegible]at un gen de enclavă etnică, [illegible]fel încît ,cu toate că rusofonii și rușii din zonă ar dori. nemulțumiți fiind de legile adoptate recent în Moldova, alipirea „Transnistriei" la Ucraina, această idee nu este primită cu prea mare entuziasm de ucraineni, tocmai datorită populației ruse, într-un moment în care problema națională, problema limbii și în ultimă instanță însăși problema independenței republicii începe să se pună destul de acut. Pe de altă parte în sudul republicii se vîntură ideea formării unei R.S.S. Autonome Găgăuze, creîndu-se astfel posibilitatea unor noi migratii spre această regiune.

După cum se știe, divergențele dintre moldoveni și rusofoni s-au accentuat simțitor începînd cu lunile august-septembrie ale anului trecut, în special după Marea Adunare Populară de pe 27 august, la care au participat circa 750 de mii de oameni. A doua zi a început **Greva directorilor** (majoritatea întreprinderilor din Tiraspol, Bender și Rîbnița au fost închise la ordinul conducerii acestora, chiar dacă o parte dintre muncitori doreau să continue lucrul). Greva a durat săptămîni întregi, muncitorii fiind susținuți financiar de organizații rusești din alte republici. Ceea ce-i nemulțumea pe greviști era faptul că, prin lege, limba „moldovenească" urma să devină limbă de stat. De la tribună se puteau auzi replici de genul: „Rusul n-a îngenuncheat niciodată și nu vom îngenunchea acum în fața moldovenilor", „Moldo-români fasciști". O echipă de geografi din Iași, care se afla la Tiraspol în acea perioadă, a fost foarte discret primită de Institutul Pedagogic din oraș, pentru a nu crea suspiciuni care ar fi putut duce la violență. Același grup de geografi nu a fost tolerat la Cetatea Albă, actualmente în Ucraina, decît după ce s-a adus argumentul că ar fi vorba de studenți de la Tiraspol, comentariile muzeografului limitîndu-se însă la pagubele pe care le-ar fi făcut românii în timpul primului război mondial, cînd acolo se afla o garnizoană militară.

Mai există un pericol, din interiorul comunității românești de această dată. „Mulți dintre noi, moldovenii, se îngrijorează de faptul că în Republică este strîmtorată sfera de întrebuințare a limbii moldovenești. **Mai există o durere — abaterea de la limba populară vorbită și românizarea ei"** (s.n.), scrie un locuitor al orașului Bender. Aici terenul este foarte lunecos, deoarece astfel de teze nu pot decît să vină în întîmpinarea dorinței rusofonilor de frînare a schimbărilor de ordin lingvistic în Moldova răsăriteană. Nu ne putem abține să dăm un fragment reluat de **Literatura și Arta** din presa anilor '38—'39 a R.S.S. Autonome Moldovenești (Transnistria), fragment care arată destul de clar rădăcinile unei astfel de poziții, dar și rezultatul punerii în practică a teoriei. „Tiar dela înseput pe frontu cultural, pe frontu lindii și literaturii a avut loc lupta încordată de clasa. Limba dindată atunși a fost românizata, măcarcă era cu șriftu rusesc. Moldovenii n-au avut scrisu lor pîna la revoluție. Adevărată cultură și literatură s-a pornit după revoluție... Rumânizatorii au strîmbat șriftu rus, apropiet norodului moldovan, au introdus șriftu latin romînesc... Au întrodus limba română, salonă, franțuzita cu care nu grăește nișí norodu român, dar numai aristocrația burjuaznică... Trecînd la alfabetul rus am eșit cu totul de sub înriurirea culturii burjuaznice-fașiste". Deci norocul românilor din țara sovietelor (sau nu e vorba de români? Cei din R.S.S. Ucraineană sînt de naționalitate română, pe cînd cei din Basarabia sînt moldoveni de naționalitate; prin urmare nu e nici o legătură între unii și alții, este evident, nu?) că au scăpat de burjuaznicii care avea nerușinarea să vorbească limba română și s-au bucurat în cele din urmă de binefacerile „șriftului" rusesc, mult mai pe înțelesul „norodului".

Din păcate, toate acestea nu sînt doar un vis urît, ci un exemplu de paranoia oficializată și cultivată decenii întregi, dacă e să ne referim doar la Rusia comunistă, iar faptul că noi sîntem pe cale de a ieși dintr-un astfel de joc absurd nu trebuie să ne împiedice să mai privim la durerile care persistă foarte aproape de noi, foarte, foarte aproape de noi.

Dan OLARU

POLITICIENII ȘI BASARABIA

Poporul român rămîne în continuare unul dintre cele scindate în mod artificial. Majoritatea care trăiește între hotarele de azi ale țării și cealaltă parte importantă (în jur de vreo 4,5—5 milioane de oameni) aflată acum între fruntariile Uniunii Sovietice, respectiv într-un mare teritoriu aparținînd în trecut Moldovei istorice și apoi României Mari. Aceste meleaguri de peste Prut, numite Basarabia și Bucovina de nord, au fost la rîndul lor sfîrtecate: Basarabia centrală și de nord au devenit sub Stalin R.S.S. Moldovenească, iar sudul Basarabiei, Bucovina de nord și ținutul Herza au fost înglobate la R.S.S. Ucraineană.

Drept urmare a politicii staliniste de deznaționalizare și rusificare, astăzi în ținuturile românești anexate la Ucraina populația românească a devenit minoritară, iar în Republica Moldovenească procentajul locuitorilor români a fost redus la circa 65% din totalul populației. În schimb, datorită deportărilor (cu mult mai crude decît cele din România postbelică) și politicii forțate de migrație, în Siberia, în Kazahstan, în Transcaucazia și în alte zone ale U.R.S.S. pot fi întîlnite mari colonii de români moldoveni.

În ciuda persecuției practicate de ocupanți rusofoni și de proprii mancurți, se constată că conștiința națională a românilor din Basarabia și din Bucovina de nord a renăscut precum pasărea Phoenix. Cu toate că acești oameni ar fi avut motive serioase să ne disprețuiască pe noi românii din R.S.R. nu au făcut-o. De ce această afirmație? Pentru că încă de la înființarea P.C.R. comuniștii din România au acționat ca agenți ai U.R.S.S., militînd pentru dezmembrarea țării, ca fiind un stat multinațional (!): Basarabia la ruși, Ardealul la Ungaria, Cadrilaterul la bulgari. Acesta a fost și motivul scoaterii în afara legii a Partidului comunist din România. După preluarea în țară a puterii de către comuniști, dezinteresul (afișat cu cinism) față de frații români din Basarabia a fost constant. Se susținea că „nu ne interesează Basarabia. E teritoriu sovietic..." Ce conta că acolo românii își pierdeau identitatea națională? Cu sufletul la gură urmăream noi moldovenii din dreapta Prutului cum se luptau confrații noștri de dincolo pentru limba de stat și grafia latină, iar guvernanții ceaușiști continuau aceeași politică a struțului (eufemistic spus).

Acum românii de peste Prut au obiective noi: reîntregirea teritorială a R.S.S.M., obținerea suveranității reale a republicii lor și democratizarea societății. Fără discuție că țelul lor final este unitatea tuturor românilor, dorință care ne animă (conștient sau nu) și pe noi cei din dreapta Prutului.

Dar oare politicienii noștri sînt în consens cu dorințele poporului? (Scuzați termenul „consens", atît de des folosit de feseniști, dar în cu totul în alte scopuri!). Pentru aceasta sîntem nevoiți a recurge la analiza platformelor-program și a conținutului publicațiilor partidelor politice. Ne sînt totodată utile și luările de poziție ale diverșilor lideri politici. Să începem cu partidele istorice, pentru că la comuniști ne-am mai referit. În platforma Partidului Social-Democrat Român (P.S.D.R.) se cere rescrierea corectă a istoriei țării, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm (în lipsa unei publicații proprii a acestei grupări) că social-democrații nu au uitat de frații noștri basarabeni. În ziarul „Viitorul" al Partidului Național Liberal referirile de suflet la Basarabia sînt prezente, ca să nu mai vorbim de cele din ziarul „Dreptatea" al național-țărăniștilor (P.N.Ț.-c.d.). De altfel, aceste două partide au fost, alături de social-democrați, coparticipante la făurirea României Mari, nici unul neducînd vreodată o politică antinațională.

Dintre partidele noi remarcăm Frontul Popular Român (F.P.R.), care este inițiatorul (și participant activ totodată) unor legături cît se poate de directe cu românii de peste Prut. Să nu uităm colaborarea strînsă a F.P.R. cu F.P.M. (Frontul Popular din Moldova)! Îndeaproape acționează și Partidul Unității Democratice din Moldova (P.U.D.M.). „Adunarea tuturor moldovenilor" este o acțiune inițiată de această grupare. Mai sînt și alte partide, deși cu acțiuni mai puțin evidente, care nu au uitat că există o „Republică Democrată Germană a României — Basarabia", (după o formulare a „Comitetului de acțiune București—Chișinău"). Printre acestea se află și Partidul Național Democrat (P.N.D.) — cu săptămînalul „Oblio". Și pentru că am pomenit mai înainte de o asociație nepolitică pentru legături cu Basarabia, să mai amintim și altele: „Pro Basarabia și Bucovina", „Ștefan cel Mare".

Dar reprezentanții neocomuniști ai F.S.N.-ului sînt interesați de frații noștri de peste Prut? Prin luna ianuarie, dl. Brucan le spunea unor ziariști străini că „nu există o problemă a Basarabiei" (parcă așa se spunea și pe vremea cînd domnia-sa era redactor-șef adj. la „Scînteia"!), iar într-o conferință de presă din luna aprilie dl. Iliescu susținea că, deși în Basarabia trăiesc români, problema granițelor nu se pune. Atît și nimic mai mult! Nici vorbă măcar de legături culturale sau economice... Oricum, e un progres: sînt și în Basarabia români!

Am dori să știm dacă un posibil viitor guvern legal, fesenist se va mulțumi doar cu o simplă recunoaștere sau va acționa în sprijinul cel puțin a legăturilor spirituale cu Basarabia. Cert este că autoritățile din R.S.S. Moldovenească au cerut stabilirea de relații economice directe cu România și că încă nu li s-a răspuns favorabil de către guvernul nostru. Credem că Basarabia ne este mai aproape decît Moscova și deci este necesar să se acționeze în consecință! Mai reamintim că F.P.M. dorește și stabilirea de consulate (român la Chișinău și respectiv moldovenesc la Iași). Le vom avea? Și F.P.M. și o serie de asociații obștești din România cer libera trecere a graniței. Pe cînd va fi posibilă? Orice ar fi, românii de pe ambele părți ale Prutului rămîn frați, indiferent de cum vor proceda politicienii aflați pe soclurile puterii.

12 aprilie 1990

Theodor CODREANU

„Rușinea“ de a fi moldovean

Cu vreo doi ani în urmă, mi-a fost dat să citesc în **Literatura și arta** un articol despre o întîmplare neobișnuită. Fapta s-a petrecut într-o școală cu majoritari rusofoni. Într-o bună zi, a sosit o reporteră de la radio să facă o anchetă printre elevi pe tema „Ce voi deveni în viață?“ Pionierii ruși, foarte siguri pe ei, au dat fel de fel de răspunsuri specifice vîrstei. Unul voia să ajungă medic, altul inginer, un al treilea consmonaut ș.a.m.d. La un moment dat, reportera a zărit un omuleț cam speriat și pricăjit, retras în ultima bancă. A fost curioasă ce gînduri îl frămîntă. S-a apropiat și, cu abilitatea profesiei, l-a determinat să răspundă. Copilul era un „moldovan“. A izbucnit în lacrimi și a zis: „Eu vreau să devin rus!“ Reportera a rămas stupefiată, fiindcă nu mai auzise de o asemenea profesie. Omulețul trăia o cumplită povară a rușinii de a fi moldovean. El voia să intre în rîndul „oamenilor“, să fie, adică **rus**.

Întîmplarea ascunde o dramă zguduitoare, care e a unui întreg popor, stînd mărturie unei experiențe istorice despre care abia în ultimii ani a-nceput să se vorbească cu glas tare. Propriu-zis, este rodul unui genocid etnic, început în 1812, dar înfăptuit sistematic din 1940, cu metode multiple, de la suprimarea fizică și deportarea în Siberia pînă la interzicerea limbii, distrugerea bisericilor, migrația dirijată, poluarea iresponsabilă a pămînturilor, desființarea școlilor în limba maternă, interzicerea literaturii naționale clasice etc., toate avînd drept țintă idealuri „umanitariste“, recte „internaționalizarea“ indivizilor, „înfrățirea“ (unilaterală) care — spus pe șleau — însemnau rusificarea masivă a populației românești. Judecata simplă era: în clipa cînd moldovenii nu vor mai fi majoritari în propria lor patrie, nu va mai exista nici o ispită „naționalistă“ ca în 1918, iar România, la rîndu-i, va renunța la drepturile ei seculare.

Cînd se va scrie adevărata istoriei a Basarabiei de după 1812 și, îndeosebi, de după 1940, lumea va fi uluită de cîte forme opresive sau „pașnice“ s-au utilizat pentru nimicirea unei etnii. Nu întîmplător un cuvînt aparent bizar a intrat în limbajul uzual al opiniei publice basarabene: **mancurtizarea**. Fenomenul este tipic asiatic și el reflectă triumful barbariei asupra civilizației. Plecînd de la un reper istoric, mancurtizarea este inversul **romanizării** dacilor, spre exemplu. Romanii și-au impus limba și civilizația printr-un proces natural, grație nivelului de dezvoltare la care ajunseseră. În schimb, asiatismul barbar, neputincios în a oferi Europei un model de superioritate civilizatorie și culturală, a trebuit — ori de cîte ori a luat contact cu etniile europene, cu pretenții misionariste — să aleagă între a se lăsa **asimilat** și a face uz de forța brutală sau de a folosi nenumărate forme opresive cu aparențe pașnice. Asiatismul (nu întîmplător metodele au fost moștenite și de unguri, în Transilvania) a creat acest fenomen odios al **mancurtizării**, conservat, în forma lui brută, într-o legendă a stepei, scoasă din uitare de geniul lui Ginghiz Aitmatov, în romanul **O zi mai lungă decît veacul**. Întrucît cartea a fost tradusă și la noi, îmi închipui că cititorul știe ce-i un **mancurt**. Meritul lui Aitmatov este de a fi înțeles că panslavismul deghizat în stalinism nu-i decît o formă foarte complexă, diabolică de mancurtizare a popoarelor din imperiu, spre a le converti la o **unitate** („internaționalistă“!) care constă în ștergerea memoriei etnice, sub toate manifestările ei, și în reajustarea acesteia pe un nou pat al lui Procust, după modelul uman unic — **omul sovietic**, avînd ca limbă maternă **rusa**.

Nicăieri, însă, în republicile sovietice tragedia rusificării nu a dus la suferințe mai mari decît în Basarabia. Și asta din pricina situației singulare a latinității orientale care, în decursul veacurilor, se dovedise extraordinar de puternică, conservîndu-se într-o unitate de limbă și tradiție care a șocat, fenomen calificat drept un miracol (v. Gheorghe I. Brătianu). **Cu atît mai mult au trebuit să fie intrigați slavii care s-au văzut mai totdeauna asimilați, în condiții de „coexistență pașnică“. Neexistînd fondul unei superiorități funciare ca să se impună, rușii au recurs la artificii** opresive, a căror istorie ar necesita sute de pagini. Între acestea, în prim plan s-a situat inocularea statornică, în doze paralizante și cu efecte de lungă durată, a otrăvii unui „complex de inferioritate“ a băștinașilor, constînd în sentimentul rușinii de a fi **român**, întîi de toate, apoi **moldovean**. Cuvinte ca **român, România regală** etc., au devenit stigmate monstruoase, întreținute prin mijloacele de informare a opiniei publice și în relațiile interumane. Românii trebuiau să fie în ochii basarabenilor niște **imperialiști** odioși și calificativul era echivalent cu ceva similar cuvîntului **lepros**. Și ca să spele cît de cît rușinea de a fi fost în contact cu frații lor de sînge, între cele două războaie mondiale, savanți mincinoși, fabricați peste noapte, au emis celebra teorie că limba „moldovenească“ este cu totul altceva decît limba română, că orice contact cu aceasta din urmă a constituit un prilej de **corupere** și artificializare, spre deosebire de fructuoasa logodnă cu limba rusă, singura care i-a dat vigoare și originalitate. Interesant că la cohorta de pseudosavanți ruși (fiindcă cei autentici nu s-au dedat la asemenea măsluiri) s-au adăugat, și mai zeloși, nihiliștii naționali, mancurtismul lor fiind o opțiune deliberată, avînd drept scop dobîndirea unor locuri cît mai călduțe în ierarhia socială. Celebri, în atare privință, sînt unii care poartă numele de Ceban (de la Ciobanu!), Borșci (de la Borș!), Vasile Stati, criticul Valeriu Senic etc. Să adăugăm pe politicienii de teapa lui I. I. Bodiul, un Stalin „moldovan“ în miniatură, unealtă odioasă a distrugerii propriului neam, și avem tabloul sumbru al mutilării „științifice“, de lungă durată a românismului în Basarabia. Întrucît stigmatul de **român** nu era suficient, la fel de rușinos trebuia să fie și acela de **moldovean**. A vorbi „moldovenește“ echivala cu a nu fi om. Cei ce se adresau, pe limba lor, la casele de bilete, în autobuze etc., primeau neîndurătoarea replică: „Govorite po celoveceskie!“ Scoasă din funcțiile ei vitale, dezbrăcată de veșmîntul grafic latin, limba română, grație bilingvismului unilateral, a devenit în gura majorității vorbitorilor un ghiveci păsăresc, nici rusesc, nici românesc, ceva de genul acesta: „industria șere feliuri noi de cruzime“; „coptii, scriț cu melul pe tablă“; „nistuire înuntrucletculară“; „omu poate să fie și stăpîn nijloșitor pentru soliteru de porc“; „moluște pînticochișioarnișe și capochișioarnișe“; „la ist otread se atîrnă popugaiu“; „cochitele sînt haracternișe pentru cochitoase“; „impotrijitor la molipsirea cu țîțoi“ etc. La astfel de performanțe incredibile ajunseseră încă reformatorii limbii literare de pe malul stîng al Nistrului, la Tiraspol, în 1938, într-un manual de „Zoologhie“ (V. Valentin Mîndîcanu, **Regăsirea de sine**, în **Nistru**, nr. 2/1990, p 73). Același Valentin Mîndîcanu vorbește de efectele dezastroase ale românofobiei. Într-o atmosferă de continuă teroare lingvistică, foarte mulți băștinași au renunțat la limba maternă, iar noile generații n-o mai vorbesc, în bună parte. Deja în Basarabia, sînt peste 100 000 de moldoveni care și-au uitat complet limba, fiindcă nu le folosește la nimic în tipul de societate „internaționalistă“. Nu mai vorbesc de Bucovina de Nord, unde 41 la sută din populație nu-și mai recunoaște limba maternă. Legea necruțătoare este: „Uită cine ești și vei fi fericit!“ Rupți de istoria lor, basarabenii nu știau decît că rușii i-au salvat din marasmul românesc, după 1812. Moldovenii sînt străini în propria lor țară.

Acum vom înțelege de ce visul puiului de moldovean, umilit de „superioritatea“ strivitoare a colegilor rusofoni, era să devină... rus!

Și totuși, în pragul dezastrului total, miracolul s-a produs: **conștiința națională n-a pierit și a fost suficient un ușor vînt de libertate pentru ea să renască din propria cenușă ca pasărea Phoenix. Faptul ține de enigmele filiației, pe care nici chiar răsfățații puterii nu le pot stăpîni. Mai ales ei.**

Liviu ANTONESEI

SPIRITUL ROMEI

Valéry observase că popoarele Europei au devenit europene printr-o triplă influență: a Romei, a creștinismului și a spiritului grecesc. O cultură nu este europeană dacă nu s-a născut din aceste trei albii spirituale majore, dacă nu a primit — fixată într-un anume echilibru — această triplă amprentă... Desigur, sînt momente cînd una din influențe domină sau cînd una din ele **trebuie** să domine. Iar aceasta nu se petrece niciodată din întîmplare ci tocmai pentru că reface echilibrul de care vorbeam. Sînt de părere că atît pentru România, cît și pentru Basarabia, a sunat **ora Romei** întrucît pentru amîndouă se pune un mănunchi de probleme comune: realizarea statului de drept, a instaurării toleranței și, de asemenea, a unei corecte administrări a bunurilor, toate aceste imperative avînd o indiscutabilă și fundamentală sorginte latină. Nu trebuie uitat că la Roma erau tolerate toate credințele, că dreptul roman a stat la temelia celui modern, că acolo a apărut, perfect întemeiată juridic, noțiunea de cetățean. Atît pentru românii de aici, cît și pentru cei din Basarabia problemele legate de **înțelegere, organizare și legalitate** sînt vitale pentru întoarcerea în Europa, pentru accesul la Casa comună europeană, pentru trecerea reală de la statutul de entitate statistică la cel de cetățean liber și responsabil. În acest spirit ar trebui să activăm cu toții, români de aici și români din Basarabia dacă dorim o adevărată **schimbare la față** a lumii — încă departe de a fi dreaptă și liberă — în care trăim.

România a fost europeană aproape o sută de ani, iar Basarabia cel puțin în perioada dintre cele două războaie mondiale cînd, aparținînd spațiului spiritual matern, s-a putut bucura de participarea la unul din cele mai strălucite momente ale acestuia, și aceasta din toate punctele de vedere: politic, economic, cultural. Nu le rămîne altceva de făcut decît — pe căi proprii, dar într-un efort comun — să revină acolo, de unde, în mod abuziv, au fost îndepărtate. Speranța mea cea mai fierbinte este că ele vor reuși, în cele din urmă, această revenire, această reîntemeiere de destin. Că nu va fi ușor e, iarăși, limpede — sechelele comunismului, aici, existența încă a sistemului comunist, dincolo, ridică bariere uriașe acestui proces de reintegrare. Lupta basarabenilor trebuie să ia în calcul un element în plus, un element nu între altele, ci unul ce acționează cu o fabuloasă presiune — mentalitatea imperială, conștiința de stăpîn atotputernic și capricios a populației rusofone dinlăuntrul și dinafara țării lor — Că lucrurile stau așa s-a putut — și se poate încă — vedea în bătălia pe care frații noștri au dus-o — și o duc — pentru acceptarea propriei lor limbi și a propriului lor alfabet, bătălie departe de a fi cîștigată definitiv, dar în care nu mai este nici drum de întoarcere. Este deja un pas, un prim pas și deloc lipsit de însemnătate în revenirea la **spiritul Romei** și în drumul de reîntoarcere în Europa.

De fapt, și pentru România și pentru Basarabia, lucrurile sînt cum nu se poate mai limpezi — ori reușim să parcurgem rapid și decis acest drum, ori riscăm să rămînem, poate pentru totdeauna, „în coada“ lumii civilizate, de nu cumva chiar în afara acesteia. M-am bucurat să văd în publicistica din Basarabia că aceste probleme, deși încă timid, sînt totuși puse și nu întotdeauna în termeni pur convenționali. Este un semn foarte bun întrucît obsesia națională nu poate avea o rezolvare satisfăcătoare decît însoțită de obsesia europenității sau, cu alte cuvinte, problema națională nu poate fi rezolvată decît în termeni europeni. Dumnezeu să binecuvînteze Basarabia, Dumnezeu să ocrotească România. Și, nu în ultimul rînd, de pericolele ce vin dinlăuntrul lor.

P.S. Vorbim, cu toții, de reîntoarcerea în Europa, iar între timp guvernul „provizoriu“ dorește să ne situeze, din nou, undeva lîngă Coreea de Nord sau Etiopia. După abuzul caracteristic săvîrșit împotriva Domnului Braia, expulzat fără nici un temei legal, fapt ce a contribuit, între altele, la conturarea unei imagini deloc măgulitoare pentru „noua putere“, a urmat gafa referitoare la retragerea vizei regelui Mihai I. Nu știu cine-l consiliază pe domnul Petre Roman, dar, după cum se vede, nu-i dă cele mai bune sfaturi. În afara nedoritelor „ecouri externe“, respectiva măsură se dovedește neproductivă și pe plan intern — mărturie manifestația din seara de 12 aprilie de la București și, mai ales, popularitatea pe care fostul suveran pare s-o capete în cele mai diverse medii. Dar, poate, domnul Roman este un... cripto-monarhist!

Nichita DANILOV

URECHEA DE CÎRPĂ

Cojile de ouă, unchiul şi graniţa

Ah, tu, graniţă, graniţă
acoperită cu draniţă...
(„Cîntec neterminat")

Încă din primii ani ai copilăriei, graniţa pentru mine avea un caracter precis. Era o fîşie nu prea lată de pămînt, totdeauna proaspăt arată, o fîşie sinuoasă ce şerpuia printre dealuri şi pe care nu se plimbau ciori, ci soldaţi. Graniţa în mintea mea era o capcană o prăpastie adîncă acoperită cu un strat de pămînt subţire, bine greblat. Prăpastia nu avea fund şi dincolo te aştepta iadul. Reprezentările erau din cele mai vii : cazane cu smoală în jurul cărora roiau oameni în pufăici vătuite şi căciuli cu urechi, mîncarea la cazan, colhozurile, tătucul Stalin cu nelipsita lui pipă şi mustăţi mari, veghind peste o masă de oameni cu feţele supte, dar cu ochii arzînd de entuziasm, îndepărtata Siberie, cu gerurile ei aspre, trenurile de marfa ce gîfîiau în direcţia U.R.S.S. şi care se întorceau goale înapoi etc. Ştiam că peste graniţă nu se putea trece şi că dincolo nu te aştepta altceva decît o suferinţă şi o mizerie pe care nici în icoanele care zugrăveau scenele din iad cu diavoli nu le puteai întîlni. De graniţă nu te puteai atinge. Era ca şi cum ai fi băgat două degete în priză. Era mai rău decît dacă te-ai fi jucat cu focul.

Teama că cei de dincolo vor năvăli aici ca lăcustele creştea în mintea mea copilărească. Nu văzusem nici o invazie de lăcuste, dar îmi inchipuiam cum ar fi trebuit să fie : tancurile veneau şi păşteau iarba, lăsau în urmă praf şi scrum. Ele erau lăcustele. Da, dincolo era Asia. După deşerturile colhozurilor urma deşertul Gobi : stepa, tătarii, uzbecii şi marele popor galben care, după cum scria cartea sfîntă, avea să stăpînească lumea. Atunci avea să fie vai şi amar. Atunci aveau să vină toţi cei vii la cei morţi şi să spună : „Sculaţi-vă voi şi lăsaţi-ne pe noi în locul vostru !"

Ştiam că nu aveam voie să mă apropii mai mult de doi metri de graniţă. Ea însă avea ceva fascinant. Cînd treceam pe acolo nu mă puteam abţine, neobservînd prin preajmă nici un ostaş să fac o săritură scurtă şi să pun piciorul pe graniţă. Senzaţia de spaimă ce punea stăpînire pe mine era teribilă şi fugeam imediat să mă ascund undeva. Picioarele mă frigeau şi le băgam în apă. Dincolo de fîşia arata (erau două, a noastră nu era prea îngrijită şi cealaltă rusească întotdeauna întreţinută atent şi împrejmuită cu un gard înalt de sîrmă ghimpată) se vedeau ogoarele întinse, fără haturi. Înfloreau lanuri de rapiţă şi de cartofi. Grănicerii români nu prea aveau grija graniţei noastre, ceilalţi însă trebuiau să stea cu ochii în patru : nu exista săptămînă să nu treacă unul de dincolo aici. Era cautat cu cîini bine hrăniţi prin stoguri şi şoproane, în locurile cele mai părăginite. Cînd îl prindeau, vedeam un om slab, cu barba nerasă. Il duceau seara înapoi . Îl suiau într-un marfar la Vicşani şi-l treceau peste graniţă. După care nu se mai auzea nimic de el.

Cei care veneau în vizită din marea Rusie erau atît de slabi şi atît de umili încît păreau desprinşi din **Mantaua** lui Gogol sau din însemnările lui Dostoievski. Viata parcă-i uniformizase pe toţi. Ca şi pufăicile vătuite, ca şi cizmele unse cu grăsime, toţi păreau făcuţi după acelaşi calapod. Erau extrem de atenţi, vorbeau mai mult în şoaptă şi făceau mereu semne spre geam sau spre uşă sau îşi lipeau urechea de pereţi. Aduceau din marea Rusie pachetele de ceai învelite frumos în staniol şi parfum tare, cu miros specific, de care nu puteai scăpa uşor. Îmbrăcămintea le era cît se poate de simplă : cizme soldăţeşti pînă la genunchi, pufăici vătuite pantaloni vătuiţi sau de doc. Plus nelipsita căciulă sovietică pe care o purtau indiferent de anotimp şi de sex. Plecau înapoi încărcaţi cu tot felul de stofe şi haine ; făceau plecăciuni adînci la toată lumea şi mulţumeau frumos. Se suiau în tren şi ne făceau semne cu mîna. Reveneau peste doi, trei ani. Pînă atunci primeam scrisori scrise cu cerneală roşie. Scrisori mirosind a odecolon. Mama le punea într-un sertar. Mirosul se răspîndea în toată casa.

Graniţa se putea trece prin mai multe mijloace. Erau locuri mascate de tufişuri şi cu fîşia umedă prin care supura apa. Puteai trece noaptea pe catalige sau folosind picioare de cal. Mai puteai grebla cu grijă pămîntul în spatele tău. Dar asta presupunea să ai destul sînge rece, şi nu aveau prea mulţi. Spaima te făcea să-ţi pierzi şi bruma de judecată pe care o mai aveai. Iar teama de miliţie era cumplită. Imaginea dubitei negre care opreşte la miezul nopţii în faţa unei case stăruia în mintea tuturor. Familii întregi luaseră calea Siberiei.

Dincolo (de graniţă) terenul părea pustiu. Bisericile străluciră un timp, apoi crucile aurite au fost date jos de pe cupole. Clopotele sparte în bucăţi şi urcate în marfar. Rusia avea nevoie de monumente eroice. Ştiam că în locul mănăstirilor era acum un post de miliţie şi hambarul. Vacile umblau prin biserici. Icoanele fuseseră despicate cu toporul, stivuite în chilii şi puse pe foc. Vaci costelive, numai piele şi os, îşi făceau de lucru prin altar. Mugeau stins printre vitraliile sparte, prin care vuia vîntul. Aceasta era imaginea marii Rusii : o biserică pustie transformată într-un hambar în care mişunau şobolani flămînzi.

Oamenii apăreau la vremea cositului, coseau fîşia de iarbă dintre cele două graniţe, foarte atenţi şi tăcuţi. Niciodată nu răzbatea nici un glas. Păreau muţi. Rudele din partea aceasta îi pîndeau de dimineaţă şi aruncau dincolo pachete de mîncare (slănina avea mare căutare !), cîte o sticlă de rachiu de pere, haine pentru femei şi copii. Ţin minte cum mama însoţită de cele două surori ale ei au aruncat unui om foarte slab ce cosea fîşia mai multe suluri de stofă, cîteva perechi de cizme, nişte cămăşi, mai multe pîini, mituind granicerii cu trei sticle de votcă. Omul a cules totul cu atenţie, a ascuns lucrurile în iarbă şi, probabil, mai spre seară le-a dus familiei lui. Era un necunoscut.

Din doi în doi ani sosea la noi din Rusia un unchi foarte pricăjit. Tot petrecea cu tata şi rudele apropiate, povestind agitat cît de bine se trăieşte în Uniunea lor. „Nu zic, spunea, că la voi nu e bine. E bine şi la voi dar la noi e mult mai bine. Şi o să fie şi mai bine..." Nici zece păhărele de rachiu fiert nu-l scoteau din ale lui. Se uita pe geam şi repeta : „La noi e foarte bine... Să tot trăieşti." Sau : „La noi e minunat, e minunat. Şi Nichita Serghievici (era pe vremea lui Nichita Sergheievici) are grijă de toate. Nu ne lipseşte nimic. La voi, văd că fiecare face ce vrea. Ce înseamnă să ai pămînt al tău, asta nu e bine ! Proprietatea te strică. Şi apoi, prea multă risipă de haturi, socotiţi şi voi. Nu e rentabil deloc. De ce să crească fiecare găini în ograda lui cînd putem creşte la un loc ? ! Asta nu e economie. Noi sîntem avansaţi. Şi văd că faceţi prea mare risipă. Uite, privesc în dreapta : o groază de coji de cartofi le aruncaţi la gunoi. Sau le daţi la porci. Porcii pot mînca şi altceva. La noi nu-i aşa. Noi avem metoda nemţească. Cojile au vitamine. Le fierbem şi le mîncăm noi. Păi să fi văzut bătrîna mea, se referea la nevastă-sa, atîta risipă, şi-ar fi pus mîinile în cap. La noi cartoful e la mare cinste. Îl mîncăm de sărbători. Voi îl daţi la orătănii. Asta nu-i o treabă curată. Veţi vedea că am dreptate. Veţi căuta voi cartofii ăştia. Mai aşteptaţi. Şi cojile de ouă. Nu e păcat să le arunci la gunoi ? Păi cojile conţin calciu. Dumnezeu o să vă pedepsească, să nu spuneţi că nu v-am spus...". Aşa îndruga ore în şir, tot aruncînd priviri neliniştite pe fereastră. Şi cînd găsea cîte o coajă de ou avea tendinţa de-a o băga în buzunar. Zicea : „Copiii mei ar mînca asta şi cu ochii, tocmai le cresc dinţii. Ce ştiţi voi ? ! Credeti că nu e păcat ? !"

Şi a avut perfectă dreptate. Nu ne-a pedepsit Dumnezeu, nici tătucul Stalin care era demult mort. Şi nici măcar tătucul Sergheievici cel care avea grijă de toate, ci ne-a pedepsit propriul nostru tătuc. Se ştie care, n-are rost să mai vorbim de el.

Haturile au fost arate. Tractoarele au trecut şi au nivelat totul. Pe unde erau altădată parcelele vedeai acum pămînt întins cît ochii. Iepurii n-aveau pe unde să se mai înmulţească. Nici şoarecii care mîncau prea mult din recoltă. Nici oamenii n-aveau să se mai ia la harţă pentru un centimetru luat din ogorul altuia. Găinile aveau să crească şi ele într-o singură curte. Caii urmau şi ei drumul lor : la abator. Dacă erau tractoare, cine mai avea nevoie de cai ? Erau împuşcaţi cu miile, făcuţi salam parizer şi expediaţi peste graniţă. Acolo parizerul avea mare căutare

Peste vreo douăzeci de ani, unchiul revenea surîzător. Era acum el cel care aducea salam şi unt. Şi bomboane de ciocolată. Ba şi cafea. „Ce v-am spus zicea, acum e bine şi la voi. Aveţi tot ce vă trebuie şi nici nu mai faceţi risipă. Văd că aţi pus cartofi pînă şi pe trotuar. La noi se cultivă şi în casă. Văd că e bine acum şi aici, da. Şi în curînd va fi şi mai bine. La noi chiar că totul e minunat. Avem tot ce ne trebuie, ba şi ceva în plus. Rachiu nu prea este, dar îl fabricăm din cauciuc. Nimic nu trebuie lăsat să putrezească. Din pneuri uzate iese alcool numărul unu : şaizeci şi cinci de grade. Şi cauciuc găseşti pe orice drum. E bine ce mai !" Şi tot vorbind aşa vreo două săptămîni în şir, în sfîrşit pleca acasă, lăsînd în urma sa acelaşi parfum tare de odecolon.

Cam asta e cu unchiul.

Aud că de sfintele sărbători s-a mîncat pe graniţă pască şi ouă roşii. Şi că fîşia de pămînt din nordul Bucovinei ca şi rîul Prut sînt pline de lumînări şi de fum de tămîie. Iar copiii de o parte şi de alta a graniţei îşi trimit unii altora vaporaşe de hîrtie pline de iconiţe şi cruci. Să fie într-un Paşte bun.

Petru CARAMAN

CINISMUL VENETICULUI

■ și dincolo de Prut moldovenii sînt români ■

Publicăm cîteva fragmente din studiul profesorului Petru Caraman, intitulat **Românitatea Basarabiei văzută de știința oficială sovietică**. Studiul trebuia să apară în revista „Însemnări ieșene“ din 1 noiembrie 1940, însă cenzura acelei vremi a considerat mai potrivită topirea întregului tiraj. În acest chip, studiul de față este și inedit. Cel cu care polemizează Petru Caraman este istoricul rus D. S. Berg ce publicase în 1923 o „contribuție“ cuprinzînd cîteva neadevăruri flagrante cu privire la realitatea etnografică a ținutului de dincolo de Prut: **Populația Basarabiei — componența etnografică și numărul**. Replica profesorului P. Caraman nu și-a pierdut, credem, din actualitate. Mulțumim domnului Petru P. Caraman pentru bunăvoința de a ne fi facilitat accesul la acest text.

A demonstra că Basarabia este locuită de Români și că aceștia formează marea majoritate a populației este fără îndoială ceva de prisos, fiindcă ar însemna să ne pierdem timpul demonstrînd evidențe. Nu doar în baza vreunui drept de natură etnografică s-a abătut cumplita năpastă de ieri asupra țării noastre. Și nici în baza dreptului istoric, căci nedreptatea de la 1812 nu putea deveni la 1940 un drept care să poată fi invocat de conducătorii Rusiei actuale, așa cum s-a întîmplat...

Noi știm — și cu noi toată lumea care păstrează obiectivitatea bunei credințe — că ceea ce a avut de pătimit poporul românesc, în ultimul timp, s-a petrecut în disprețul total și cinic al oricărui principiu de drept (...).

Evident, toți Rușii din Basarabia sînt emigranți tîrzii. De altfel, chiar din caracterul urban al acestor locuitori se și poate deduce recenta lor așezare aici. Elementul rural atît de redus al populației rusești își are originea cu deosebire în mujicii fugari de pe moșiile boierești din Rusia, în dezertorii de la recrutare și în militarii coloni, cărora li se dădea aici pămînt după terminarea serviciului.

În principiu, Rușii nu s-au stabilit în Basarabia decît în urma anexării ei, după 1812. În cea mai mare parte, ei sînt militari sau funcționari și descendenți ai acestora, apoi negustori și industriași, care au fost atrași de posibilitățile de exploatare a bogățiilor acestei provincii renumite în special prin cereale și fructe, iar la început și prin păduri.

Este deci, la origine, o populație mai mult flotantă, la dispoziția statului oficial sau în tot cazul strîns legată de el.

Dintre aceștia, trebuie totuși să exceptăm o categorie de Ruși, care sînt ceva mai vechi și anume pe sectanții ruși și în special pe cei cunoscuți sub numele de Lipoveni **(Filipony, prin metateză, n.a.)**. Fără să fie nici ei în Basarabia „primitivi“ („koreniie“, cum îi numește Berg), Lipovenii încep să se stabilească aici cam din a doua jumătate a secolului XVIII și continuă și în cursul secolului XIX. Ei au fugit din Rusia, din cauza persecuțiilor religioase.

Cînd Basarabia fu ocupată de Ruși, parte din ei au trecut în Dobrogea. Iar în 1856, cînd prin tratatul de la Paris regiunea de Sud-Vest a Basarabiei fu retrocedată Moldovei, majoritatea Lipovenilor s-au refugiat acolo — avînd ca centru Ismailul — deoarece acest colț însemna pentru ei țara libertății, Românii oferindu-le cea mai deplină toleranță religioasă.

În legătură cu populația rusească din Basarabia, nu putem trece cu vederea o foarte interesantă mărturisire a lui Berg: „Rușii orășeni, nu rareori, sînt ruși numai după limbă, ci nu și după naționalitate“.

Se înțelege de aici cît de puțin real este din punct de vedere strict etnografic numărul total al Rușilor din Basarabia, de vreme ce au fost considerați drept Ruși elemente etnice streine, numai pe baza faptului că vorbeau rusește. Aceasta s-a petrecut nu numai la recensămîntul făcut sub dominație rusească, ci și sub Români la 1930 (...). Cum însă cel mai adesea declararea naționalității, la recensămînt, este strîns legată la declarant de limba de uz curent, rubrica Rușilor după neam nu se bazează nicidecum numai pe criteriul etnicității ereditare. În adevăr, de la stadiul alternării materne cu alta de împrumut — care apoi ajunge s-o substituie complet — pînă la uitarea vechii apartenențe etnice și pînă la îmbrățișarea altei naționalități, e chestie doar de una sau două generații distanță. Astfel, un însemnat număr de Evrei și, într-o măsură mai mică, și alte neamuri s-au declarat drept Ruși. Între aceștia sînt și mulți Ukrainieni ortodocși, la care pravoslavia a contribuit la desăvîrșirea confuziei de naționalitate. E interesant de relevat de ex., după recensămîntul 1930, că în județul Lăpușna sînt, după neam, un total de 50 013 Evrei; după limbă însă, numai 48 148, de unde rezultă că primul număr e sub cel real **(Un fenomen perfect analog a avut loc pe o scară întinsă în Transilvania, unde foarte numeroși Evrei — de religie mozaică — s-au declarat de neam maghiar. În publicațiile lui Mănuilă, declarațiile lor au fost respectate cu strictețe — în acord cu criteriul că apartenența etnică depinde de autodeterminarea individului, care se decide în baza legăturilor sufletești ce simte față de naționalitatea îmbrățișată. Acest fapt a dus la mari exagerări în numărul atribuit Ungurilor. Aici, de asemenea, — alături de anumite considerații politice, abil întreținute de iredența maghiară — limba de uz curent a jucat un rol decisiv, n.a.).** Între numeroșii Evrei vorbitori de limbă rusă ca limbă uzuală, sînt mulți care nu s-au declarat ca Evrei. Aceștia toți trebuiesc căutați la rubrica Rușilor.

Totuși, limba rusă — destul de răspîndită prin orașe și tîrguri și întreținută, în afară de Ruși, de elemente etnice eterogene — nu trebuie să iluzioneze. Ea a fost rezultatul natural al școlii rusești și al activității instituțiilor oficiale. Lumea autohtonă și compactă a Basarabiei, pe care o formează țărănimea românească, nefiind nicăieri în contact cu vreo colectivitate rusească importantă, a fost ferită de rusificare. Școala singură și contactul cu autoritatea rusă s-au dovedit complet ineficace.

În concluzie, **poporul românesc n-a avut niciodată, în Basarabia sau aiurea, contact direct de la massă la massă cu Rușii de care sînt la o depărtare de peste 600 km, ci numai cu Ukrainienii.**

Nu înțelegem pentru ce „Moldovenii“, cum sînt exclusiv numiți Românii basarabeni, evitîndu-se intenționat numele de Român — deși cei dintîi ca importanță dintre toate neamurile reprezentate în populația acestei provincii — ocupă de-abia locul al IX-lea în ordinea pe care o păstrează în studiul său Berg. Noi i-am lăsat anume la urmă de tot pentru ca, prin contrast cu toate celelalte popoare de proveniență migratoare, să se poată evidenția și mai bine caracterul lor de statornicie și de veche așezare, alături de marele număr, ceea ce constituie indiciile celui mai autentic autohtonism.

Însuși Berg atestă că „Moldovenii ocupă, după număr, primul loc în gubernie“. El constată totuși, în acord cu calculele sale statistice, că ei n-ar avea majoritate absolută. Astfel, procentul lor general nu este decît de 47,6, după recensămîntul din 1897, ceea ce am arătat prin comparație cu datele recensămîntului românesc din 1930 că trebuie pus la îndoială. Pe de altă parte, avînd în vedere numai populația rustică a Basarabiei, Românii reprezentau aici la 1897 un procent de 53,5, iar la 1907 de 53,1. La 1930 însă, după recensămîntul românesc, procentul lor este 59,9. Iar după Murgoci, ei reprezentau, la 1918, 67 la sută din populația totală a Basarabiei și 80 la sută din întreaga populație rustică...

Numai în două județe, unul din extremul Nord, iar altul din extremul Sud-Est al Basarabiei, procentul elementului românesc scade simțitor, deși el ne arată, totuși, că Românii se mențin și aici destul de bine, date fiind împrejurăriile etnografice foarte vitrege în care trăiesc acolo.

Ne-am oprit mai mult asupra țărănimii românești din Basarabia fiindcă socotim examinarea exclusivă a populației rustice plină de interes, nu numai într-o țară specific agricolă ca România, dar în general în orice țară din lume. În adevăr, această populație reprezintă realitatea etnografică de fapt a unei țări și totodată ne orientează în chipul cel mai sigur asupra elementului autohton.

Din punct de vedere al predominanței etnice și al autohtonismului, credem fără importanță specială faptul că, în orașe Românii „nu alcătuiesc nicăieri majoritate absolută“, iar în unele au chiar procente extrem de mici, ca de exemplu în Cetatea Albă(...) sau în Hotin... Totuși, dacă nu uităm că Românii sînt un popor rustic prin excelență și dacă mai avem în vedere și marele număr de naționalități diferite — multe din ele tipic urbane — e de mirare totuși că ei sînt în unele orașe chiar foarte bine reprezentați: în Orhei 52,2 la sută, în Soroca 52 la sută, în Reni 51,3 la sută, în Cahul 49,4 la sută, în Chișinău 42,2 la sută.

Fenomenul acesta nu ne surprinde; este general românesc. În tot cuprinsul Daciei, chiar în regiunile unde românitatea se apropie de 100 la sută, eterogenitatea etnică a orașelor — mai mult sau mai puțin pronunțată — apare ca un aspect caracteristic.

Nicăieri nu este acest fapt mai tipic ca pentru Transilvania, ceea ce deseori a dat străinilor călători iluzii foarte dăunătoare intereselor poporului românesc. Acest fenomen însă nu poate impieta deloc asupra preponderenței numerice și asupra omogenității Românilor nici în Transilvania, precum nici în Basarabia.

Din cele analizate critic pînă aici, contrastul dintre migraționismul — spontan sau dirijat — al tuturor celorlalte popoare și dintre vechea și statornica așezare a Românilor în această provincie moldovenească apare, credem, în toată claritatea. (...). Interesant și în însuși cadrul tezei sale este ceea ce spune Berg cu privire la originea Românilor în Basarabia. El admite principial că Românii n-ar fi aici mai vechi decît momentul istoric al întemeierii Moldovei ca stat, deci că n-ar fi în Basarabia anteriori secolului XIV

Credem însă că chiar numai o astfel de vechime a elementului românesc în comparație cu oricare din multele naționalități reprezentate pe pămîntul Basarabiei și în special cu Rușii, care nu depășesc anul 1812 și chiar cu Ukrainienii, le dau dreptul Românilor să se considere aici drept adevărați autohtoni...

*

Nu putem încheia înainte de a aminti unul din procedeele subtile, utilizate de Ruși, pentru a-i face pe autohtonii acestei provincii s-o rupă pe nesimțite cu tradiția veche care-i leagă de centrul lor natural de coeziune etnică, politică, istorică. E vorba de întrebuințarea unui alt nume decît cel propriu pentru țara lor, atît în administrația de stat și în literatura geografică, cît și în general în tot ceea ce s-a scris sau s-a vorbit relativ la ea în rusește. Și anume, noi știm că în istoria Românilor, ca și în vorbirea curentă — pînă la ocupația rusească și cîtva timp după aceea — nu se numea Basarabia decît regiunea care fusese cîndva muntenească sub stăpînirea dinastiei Basarabilor **(Deci de la numele acestei glorioase dinastii muntene — care se confundă cu însăși Țara Românească — își trage numele Basarabia. Nu putem să nu atragem atenția, cu acest prilej, asupra erorii grave din ultima ediție a marii enciclopedii germane „Grosse Brockhaus“, care derivă Basarabia — Bessarabien — de la tribul tracic al Bessilor!, n.a.).** Rușii însă, în mod intenționat au extins acest nume, care nu evoca nimic despre etnicul provinciei, asupra întregului teritoriu. Astfel s-a ajuns la substituirea numelui de Moldova, care se suprapunea perfect pe realitatea istorico-etnografică și care este în același timp numele tradițional păstrat pînă azi la țăranii români din Basarabia. Ca dovadă că așa este, relevăm faptul interesant că chiar scriitorii ruși mai vechi, pînă pe la jumătatea secolului al XIX-lea, întrebuințează numele Basarabia („Bessarabia“) numai pentru partea cea mai de Sud. Între aceștia îl cităm pe A. Skalkovski, care în 1838, prin Basarabia nu înțelege decît „raiaua Benderului și a Chiliei împreună cu fortăreața Ismailului“, unde ne spune că locuiau pe atunci 12 470 familii.

Restul Basarabiei — cu excepția raelei Hotinului — este numit de dînsul: **„Moldova cea situată pe țărmul stîng al Prutului“**. Și cu drept cuvînt. Aici doar și rezidă tot adevărul — nu numai cel istoric, ci și cel etnografic. Căci pămînt curat moldovenesc, din Moldova istorică, este ținutul dintre Prut și Nistru.

Astăzi însă, ca un ecou al revoluției sociale și politice din Rusia, se recurge — în ce privește Basarabia și locuitorii săi — tot la o metodă analogă cu cea menționată, deși de un aspect oarecum cotradictoriu. Anume toți scriitorii ruși, presa și vorbitorii evită sistematic întrebuințarea numelui de Români, cărora li se spune exclusiv Moldoveni. Am observat aceasta și la Berg.

În același timp, Rușii nu se mai feresc deloc de a designa provincia cu numele Moldova — paralel cu cel de Basarabia (Bessarabia, Bessarabskaia gubernia), unic în uz pînă ieri — numai că sub forma de: „Republica moldovenească“ („Moldavskaia Respublika“), la care este inclusă și regiunea transnistrirană, **opunînd-o restului Moldovei din statul român ca pe o formațiune politică de tentație.** Intenția separatistă ce stă la baza unei astfel de metode este clară: **se urmărește înlocuirea radicală a terminologiei, care se referă la colectivitatea etnică în totalitatea ei, cu termeni care definesc numai un grup dialectal din întregul etnic, tinzîndu-se astfel la înstrăinarea conștiinței naționale a grupului.**

Dar în ciuda procedeelor artificiale ale oficialității ruse — oricît ar fi ele de măiestrite — românitatea Basarabiei nu va putea fi ascunsă sau contestată de nimeni și nici desprinsă de trunchiul etnic din care a crescut.

Emil BRUMARU

De amenințat iubita

**Ascund în cel mai tainic colț din turn
Sînii bombați și coapsele-ți surate
Și-n timp ce trec prin urbe taciturn
În mine prins sufletul tău se zbate.**

**Cel mai zgîrcit și mai viclean din toți,
Moneda fragă-a tinereții tale
O pipăi lacom și chircit sub bolți
Îți beau parfumul gurii-n cupe goale.**

**Și mă trezesc în fiecare zi
C-un gînd perfid ce fruntea mi-o asudă
O, niciodată n-o să poți ieși
Cu-adevărat din dragostea mea crudă!**

IERI ȘI AZI

Constantin STERE

AUTONOMIA BASARABIEI?

Basarabia reclamă autonomia.

Cînd am cetit această telegramă, am simțit tot ce tulbură astăzi sufletele româneşti de peste Prut.

Această țară **românească**, aşa de străină de tot restul imperiului moscovit, această țară ai cărei strămoși au trăit veacuri viață obştească cu toți moldovenii, — acum, cînd Rusia este pe pragul descompunerii, reclamă **autonomia**, numai autonomia!

Şi cum ar putea revendica basarabenii mai mult?

Românii sunt aliați ai imperiului — şi se aliaseră cu Țarul... în Parlamentul român li s-a aruncat în față celor de peste Prut: „Basarabia? Cine vorbeşte despre ea este un vîndut"...

Şi Basarabia reclamă **numai** autonomia...

Şi poate vom vedea pe soldații României **libere** venind în văile Nistrului să dea ajutor soldaților lui Kerenski pentru restabilirea **ordinei** şi pentru apărarea integrității teritoriului **rus**.

Şi mă gîndesc, dacă astăzi România n-ar fi fost în **acel** lagăr, cine ne-ar putea refuza Basarabia noastră izolată de Moscova de către Ucraina, care şi ea păşeşte spre izbăvire de sub jugul moscovit?...

Ispăşirea păcatului începe, — a fost un păcat împotriva Duhului Sfînt...

8 septembrie 1917

Dorin SPINEANU

POLIGON 2

■ ВРЕМЯ DESCĂLICĂRILOR ■

Ani de zile, seară de seară, am trăit cu antenele răsucite spre ruşi (noi, cei din Moldova), şi era să rămînem cu gîturile strîmbe de-atîta uitat ba, copiii noştri, începuseră să vorbească prost româneşte şi s-o rupă binişor pe ruseşte. Sigur, ne umplea de ruşine emisiunea culturală a Chişinaului, ne simțeam şi furioşi şi neputincioşi, am fi cedat bucuroşi cîteva abecedare Academiei chişinoviene (şi o mulțime dintre noi au şi făcut-o, dar n-au ajuns acolo nici în ziua de azi) ba, mai mult, distanța culturală care ne separa se adîncea tot mai mult. De la o vreme, nu mai puteam privi nici măcar condescendenți bîlbîielile paşoptiste în inflație galopantă — culmea, controlată de Puterea Sovietelor + electrificare = ce-ați văzut şi dumneavoastră —, prietenii noştri se desprindeau parcă voit, din ce în ce mai mult de Europa = Salam şi astfel şi de aici sentimentul unei pierderi irepetabile... Că modelul cultural „Păunescu" a prins la basarabeni nu-i de mirare; cei de peste Prut sînt şi prost informați şi rău informați şi uşor de manevrat în sentimentalismul lor păgubos. În iarnă, iarna aceasta, „iarna liberă", am avut ocazia să întîlnesc cîțiva creatori (poeți, prozatori) din Basarabia şi nu mare mi-a fost mirarea să-i descopăr receptivi, deschişi: numai la cultura autentică românească de tipul, să-i zicem, tradiționalist şi foarte blocați în resorturile lor intime într-o cultură care trecuse binişor în post-modernism. O noțiune care le era la fel de inaccesibilă ca şi mie **perestroika** ori **glasnostiul**. Şi mai e o separație (cu mult mai adîncă decît apa Prutului, acolo unde se prind somnii): oamenii sînt complet desprinşi de critica literară, nu-i interesează, n-au aflat de ea ori naiba mai ştie ce, n-au auzit (că de făcut nu se face, sînt sinceri...) nici de M[illegible] nici de Lovinescu, abia-abia Călinescu le mai g[illegible] la auzul. Ceea ce, realmente m-a îngrozit a fost [illegible]pacizarea în fața unor nume pe care voiam să le fac să circule şi dincolo (Gellu Naum, Nichita Stănescu, Mihai Ursachi, Dan Laurențiu, Virgil Mazilescu), incapacitatea lor de a se sincroniza... Şi mai rău (dacă se poate spune...) păreau a nu fi interesați de prozatorii şi poeții din celelalte două mari provincii: Muntenia şi Ardeal care, ori-şicît... nu? Toate acestea par şi sînt de înțeles, oamenii au trăit şi mai prost ca noi deşi, la ei, Salam era, iar Europa ba. La noi era cam din contra pe zone mari (o spun cu deplină mîndrie patriotică) şi cam ca la ei la „Luceafărul". „Săptămîna" şi dacă Tovarăşul mai primea vreun ordin Katovschi Lalin cine ştie dacă n-ar fi arătat şi „Convorbirile..." aşa (Pauza a fost cît m-am bătut peste gura păcătoasă). Altceva, dar nu în altă ordine de idei, ceea ce am remarcat la început — citatele emisiunii culturale T.V.M. a mai fost extraordinara suficiență a unor semizei locali (Vieru, Lari, Hadîrcă, Matcovschi,, absoluta lor **închidere** şi facila penetrare a versurilor domniilor lor în rîndurile unui public căruia i se pare o dovadă de curaj să rosteşti ceea ce a gîndit şi spus deja chiar el, suveranul, cetitorul mult pătimit. N-am remarcat nici o tentativă de înnoire a limbajului nici la cei mai sus citați, nici la alții, mai tineri şi poate mai uşor de declişeizat. Acolo, marfa aceasta, poezia, încă mai e vandabilă (şi en gros şi cu bucata) întreprinderile Vieru, Lari şi Hadîrcă lucrează din plin, mestecînd cuvinte tocite, cărora, de mult, alții le-au înghițit sîmburele... E trist, dar cred că e bine să ieşim din dulcea noastră înduioşare şi e bine să le-o spunem (şi, de ce nu?) să ne-o spunem: înainte de orice alipire teritorială e necesar să ni se alinieze cultural şi cum o operă de purificare lingvistică e de durată putem spera să-i avem lîngă noi cu totul; şi cultural şi teritorial. Şi mai e o condiție, şi încă cea mai importantă!, ca dl. Brucan, ideologul şef al F.S.N. să recunoască (fie şi numai răsfoind cîteva manuale de istorie de dinainte de război, din cele tipărite aici, nu la Moscova) că raptul teritorial l-au făcut nu „imperialiştii români", ci **vecinii noştri de peste Nistru**. Dacă nu recunoaşte, nu-i nimic, acum paşapoartele se eliberează uşor şi-şi poate îngriji în linişte, printre tovarăşi, la Kremlin, ideologia-i bolnavă de marxiSSm şi CCeauşism.

Cu bine, D. S.

D. N. ZAHARIA

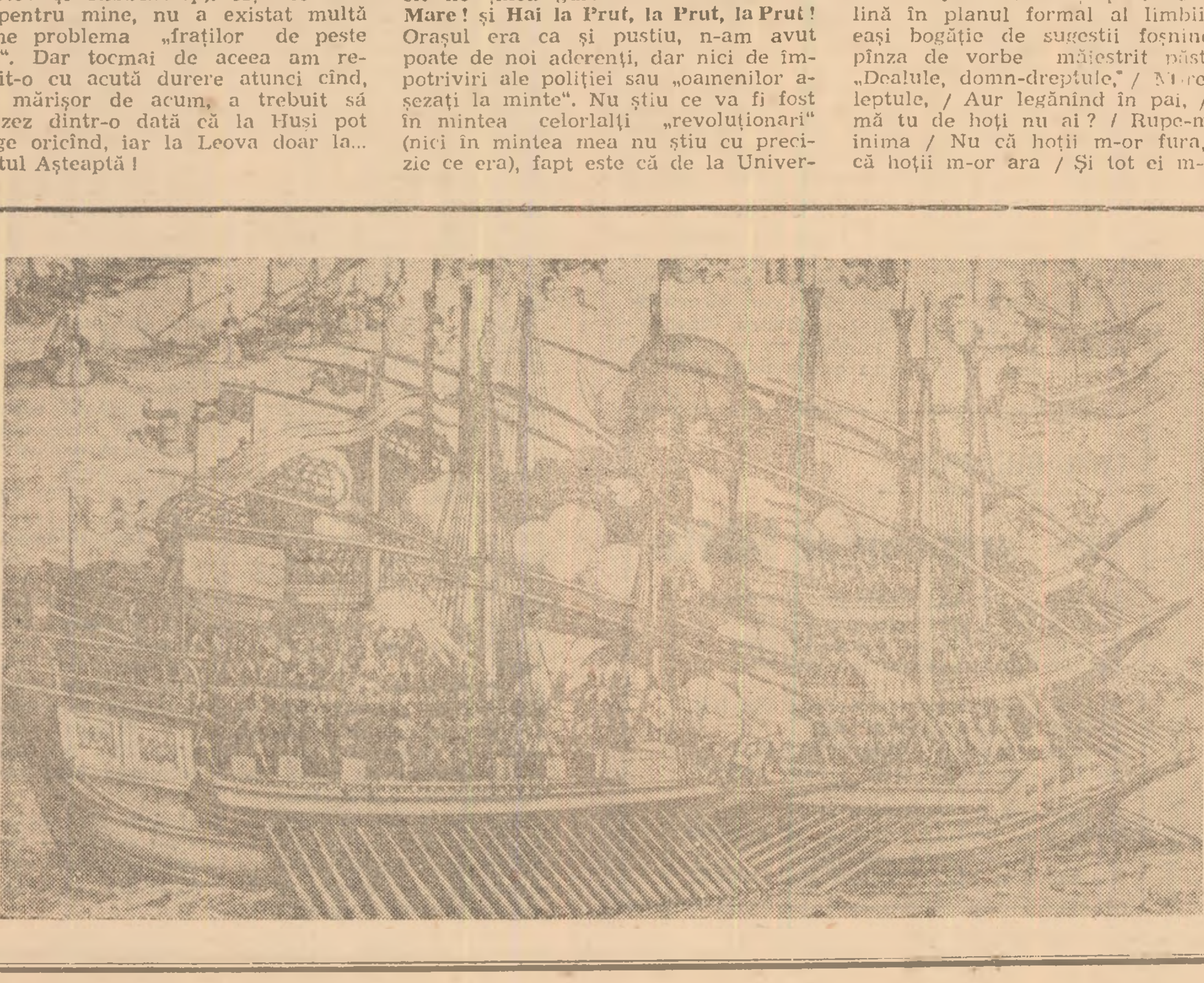
RAMURA PATRIEI

■ Închinare mamei DOICHIȚA ■

Născut într-un sat din preajma Prutului, n-am crescut nicidecum cu sentimentul că trăiesc la marginea țării. Tatăl meu, singurul care îmi îmboldea fantezia spre spațiile aflate dincolo de linia orizontului, vorbea despre Huşi sau Leova, Bîrlad sau Tighina, Iaşi sau Chişinău fără să facă vreo „discriminare" (n-aş putea spune nici astăzi dacă era deliberat acest tratament egal, ori pur şi simplu nu considera că se cuvine să dea cine ştie ce atenție pungăşiei puse la cale de Molotov şi Ribbentrop). Aşa se face că, pentru mine, nu a existat multă vreme problema „fraților de peste Prut". Dar tocmai de aceea am resimțit-o cu acută durere atunci cînd, elev mărişor de acum, a trebuit să realizez dintr-o dată că la Huşi pot merge oricînd, iar la Leova doar la... Sfîntul Aşteaptă!

Odată deschisă, rana s-a tot agravat în anii adolescenței. În 1969, student în Iaşi fiind, am pus la cale, dimpreună cu un grup de colegi de facultate, la care au aderat şi alții de la istorie şi drept, nici mai mult nici mai puțin decît „recuperarea Basarabiei"! Era spre miezul unei nopți de decembrie cînd am ieşit cu mare larmă din Complexul „Tîrguşor Copou" şi, după un scurt arțag cu „ostaşul sovietic" din fața Parcului Expoziției, am pornit-o spre Universitate strigînd cît ne ținea gura **Trăiască România Mare! şi Hai la Prut, la Prut, la Prut!** Oraşul era ca şi pustiu, n-am avut poate de noi aderenți, dar nici de împotriviri ale poliției sau „oamenilor aşezați la minte". Nu ştiu ce va fi fost în mintea celorlalți „revoluționari" (nici în mintea mea nu ştiu cu precizie ce era), fapt este că de la Universitate ne-am continuat zgomotosul pelerinaj spre Piața Unirii, iar de aici — cum altfel? — tot mai departe, către Prut. Am trecut prin Podu Roş, am luat-o apoi pe linia tramvaiului spre Țuțora, continuînd să tulburăm somnul ieşenilor şi să frămîntăm stratul proaspăt de zăpadă a cărui grosime sporea parcă văzînd cu ochii. Ajunşi pe la **Moldoplast**, cuiva i-a venit ideea să o luăm la stînga, spre Complexul **T. Vladimirescu**; nu era aceea calea spre Prut, totuşi nimeni nu a avut obiecții, se pare chiar că abia aşteptam cu toții acest viraj defel glorios. Drept este, pe de altă parte, că nici locuitorilor de pe traseul întoarcerii nu le-a tihnit somnul în noaptea aceea ca nealta...

O nouă etapă în metamorfoza atitudinii mele față de Basarabia a început cu o revelație de prin '76, de care nici astăzi nu am contenit să mă minunez. Exasperat de suferința în care se află limba noastră la Radio Chişinău, dau într-o zi peste nişte versuri scrise parcă de un Eminescu trăitor în acest final de mileniu care ne-a fost dat. Aceeaşi puritate cristalină în planul formal al limbii, aceeaşi bogăție de sugestii foşnind sub pînza de vorbe măiestrit păstorite: „Dealule, domn-dreptule, / Mare înțeleptule, / Aur legănînd în pai, / Teamă tu de hoți nu ai? / Rupe-mi-s-ar inima / Nu că hoții m-or fura, / Ci că hoții m-or ara / Şi tot ei m-or semăna..." De aici înainte, cu fiecare serie de studenți voi face un seminar „Grigore Vieru", spre încîntarea acestora şi, deopotrivă, spre stupoarea vecinilor mei (de notat, predam „filosofie" la politehnică). Feciorul meu, înainte de a ajunge să pronunțe cum trebuie cuvintele, dădea „recital" musafirilor recitind „Casa mea", „Teiul, fata", „Nu mi-s dragi..." Descoperit printr-o fericită întîmplare, magicianul nepereche al verbului (publicat apoi în țară cu mai multe volume) îmi va revela dimensiunea de profunzime a unității românilor de pe cele două maluri ale Prutului, acea organică unitate de spirit contra căreia zadarnic s-a tot încercat prin veacuri netrebnicia altor seminții. Nu doar limba ne leagă, ci un întreg univers de frumuseți şi bucurii dintre acelea care, cu vorba lui Sadoveanu, plutesc în aer, neputînd fi de nimeni furate. Sensibilizat astfel, am uitat cu totul sîrma ghimpată din lungul Prutului, tot mai atent însă la harul basarabenilor de a sonda, cu felurite instrumente, straturi afunde ale memoriei noastre ancestrale, scoțînd la suprafață noi şi neprețuite comori, ca bunăoară cineastul Emil Loteanu, muzicologul Teodor Ungureanu, violoncelistul Dumitru Blajin, cîntăreața Sofia Rotaru, prozatorul Ion Druță, poeta Leonida Lari. Sunt de acum bine familiarizat cu atîtea alte nume prestigioase de „lucrători" în cuvînt sau sunet: Nicolae Dabija, Mihai Cimpoi, Ion Ungureanu, Tudor Chiriac, Dumitru Matcovschi, Valeriu Matei, Gheorghe Vodă, Ion Hadîrcă...

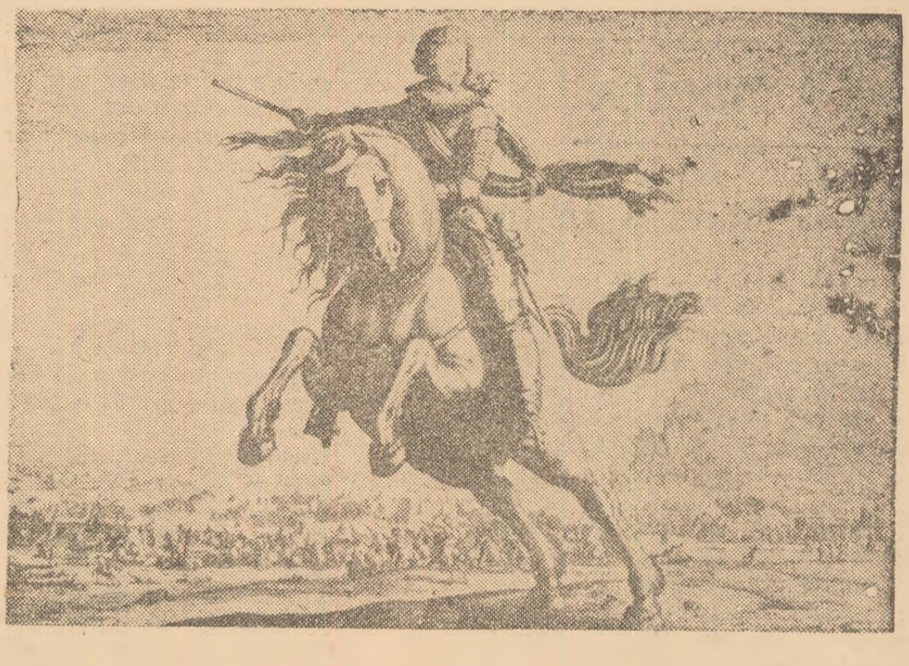

Dar întîia mea dragoste de peste Prut rămîne orfevrierul „rădăcinei de foc". Citindu-l, ascultîndu-l şi privindu-l la televiziune, mi-a devenit atît de apropiat încît, aflînd astă vară că a fost prin Iaşi, am avut un moment de tresărire: cum, îmi venea să mă întreb, vine la Iaşi şi pleacă fără să mă viziteze? Pretenție, desigur, cam bizară, dar la urma urmei de înțeles din partea unuia care-i cunoaşte pînă şi băiatul (plecat, cîteodată, să sperie bezna casei „văduve şi triste" de la Pererita-Lipcani), ca să nu mai spun de mult serafica sa mamă. Nu mama-grai ori mama-patrie, nici mama-existență ori alt simbol din panoplia originalei sale **ars poetica**. Ci mama pur şi simplu, mama Dochița de pe malul stîng al Prutului, neasemuita şi continua sărbătoare a poetului înainte de a se topi în taina serii, sporind cu încă una imaginarul [illegible] românesc de venerate icoane care începe cu Raluca de pe malul drept al Prutului.

Mariana CODRUȚ

Basarabia, Basarabia!

„Pe mine și pe toți care țin condeiul în mînă trebuie să ne preocupe gîndul și idealul că românii încă n-au ajuns ca să se unească și să colaboreze cu toții la organizarea vieții cum ne poruncește conștiința de români și de oameni"

La 27 martie s-au împlinit 72 de ani de cînd Basarabia s-a unit, în acel binecuvîntat an 1918, cu țara. Momentul, pe care nici Eminescu însuși nu l-a prevăzut (iată ce spunea el în 1878, cînd cele trei județe a căror denumire a fost extinsă abuziv la întreg teritoriul dintre Prut și Nistru au fost reanexate de Rusia țaristă: „Deci Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în sînul negrei străinătăți"), nu poate fi șters din memoria românilor, cu toată îndelunga politică de spălare a creierelor la unii, sau de tăcere forțată impusă altora. Că e așa, se vede atît din presa basarabeană cît și din ce românească, lucru care atestă încă o dată ideea că, ignorînd un lucru, el nu încetează să existe. Și acum, cînd Europa de est a trecut, în fine, la liberalizare, oamenii nu mai pot fi forțați să tacă.

Basarabenii au întîmpinat cu adevărat jubileul cu o victorie obținută anul trecut, la finele lunii august, cînd Sovietul suprem al republicii a adoptat legea cu privire la statalitatea limbii române și la revenirea ei la grafia latină. Pentru a-și dobîndi acest drept elementar, deci fundamental, românii dintre Prut și Nistru au dus o luptă îndîrjită, tenace, ajungînd și pînă la jertfa de sînge.

Legiferarea limbii materne ca limbă de stat și revenirea la grafia latină în Basarbia, împreună cu revoluția noastră din decembrie același an reprezintă, iată, alte două momente de vîrf în lupta pentru regăsirea ființei naționale a românilor, două victorii care contrazic fericit asertiunea lui Pan Halippa din 1968: „Pe mine și pe toți care țin un condei în mînă trebuie să ne preocupe gîndul și idealul că românii încă n-au ajuns să se unească și să colaboreze cu toții la organizarea vieții, cum ne poruncește conștiința de români și de oameni".

Dar dacă în momentele cheie românii știu să fie solidari, **după**, din nefericire, solidaritatea lor slăbește, elanul lor se fărîmițează, tensiunea morală scade. Nu sîntem niște profesioniști ai luptei, ca lituanienii, de pildă. Fire de artist („românul s-a născut poet"), nu?

Ca argumente la îndemînă: peisajul politic și social frămîntat și discordant de la noi din aceste zile, dominat de suspiciune, de interese meschine, de neconlucrare (peisaj exploatat cu dibăcie de vecini, în diverse scopuri, foarte „transparente" sau ne); dar, mai ales, indiferența noastră la problemele culturale ale fraților de peste Prut, indiferent pe care ei o recepteaza cu nespusă durere.

Prin recîștigarea dreptului la limba maternă, basarabenii nu sînt decît la începutul drumului de reînnodare a legăturilor istorice și culturale cu rădăcinile lor etnice. Desigur, s-a introdus limba în grădinițe, gimnazii și facultăți; au început să se editeze cărți cu grafie latină; se tipăresc ziare și reviste în aceeași grafie; vin de acolo (și, mai ales, pleacă de aici!) cîte un reprezentant-doi; sălile lor de concerte, de expoziții, teatrele s-au deschis cu generozitate pentru noi (dînd năvală, din păcate, și prea mulți veleitari, făcîndu-ne și nouă, și localnicilor, deservicii...) Noi cînd le vom deschide pentru ei? Dar chiar așa făcînd, tot nu e suficient.

Înafara generațiilor vîrstnice (care au mai învățat la școli românești), sau a celor foarte tinere (în special cele provenite din așezările de pe malul Prutului, unde „se prinde" televiziunea română), intelectualii nu-și cunosc bine limba maternă. Tragic, dar adevărat: se simte la majoritatea covîrșitoare că traduce mental din rusește (ministrul culturii, un distins regizor, pe parcursul unui dialog de 1—2 ore, a avut nevoie de cîteva ori de ajutor pentru a găsi echivalentul românesc al unor expresii rusești, care i se impuneau spontan).

Cum să scrii cărți și articole bune, cum să înveți copiii, cum să înțelegi cultura în care vrei să te integrezi, dacă nu cunoști foarte bine limba ei?

Toți intelectualii pe care i-am cunoscut — scriitori, actori, regizori, cineaști, artiști plastici, cîntăreți — resimt dureros această carență. Toți sînt conștienți de ea, toți visează să treacă de un asemenea handicap. Și toți sînt convinși că nu-l vor depăși decît trăind un timp în mediul lingvistic originar. Deci toți visează ca guvernele noastre să creeze condițiile a[illegible]ate: clase speciale în institutele noastre pentru studenții basarabeni, contracte pe lîngă teatre pentru actorii de dincolo, desfacerea curentă a cărților și revistelor de la noi la ei și invers; sau profesori, ziariști, actori, regizori din România care să formeze acolo cadre, într-o curată limbă românească. Oare cînd își va pune guvernul nostru, la modul cel mai concret, astfel de probleme vitale pentru basarabeni? Noi nu avem chiar nici o vină pentru tragica degradare a ființei lor naționale? De ce să pierdem și această șansă istorică de-a veni în întîmpinarea dorinței lor legitime de-a se regăsi?

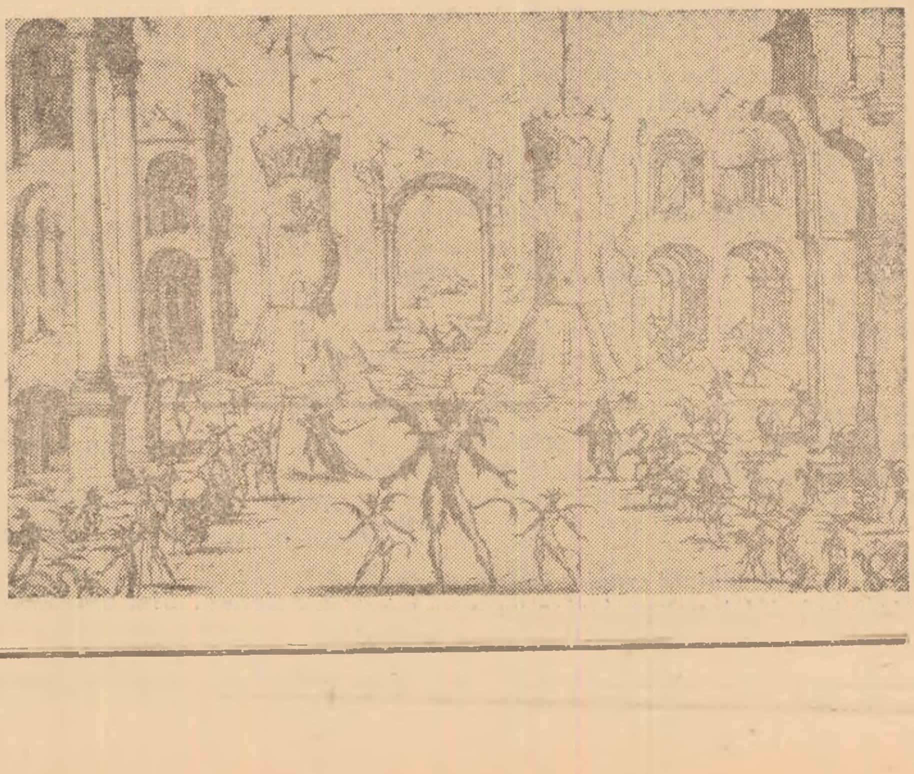
Desigur, sîntem cu toții avizi de deschidere culturală către Occident. E firesc și absolut necesar. Cu toții vrem să „revenim" în Europa, să reînnodăm legăturile tradiționale cu ea. Nimic mai justificat și mai normal. Dar această tendință nu trebuie să ne facă să uităm că, lîngă noi, o parte a ființei noastre luptă cu întunericul, se sufocă din lipsă de aer. Pentru că despre asta e vorba, cînd un popor are nevoie să-și traducă gîndurile dintr-o altă limbă în cea maternă.

Gabriela GAVRIL

GULAGUL LIMBII ROMÂNE

Orice sistem totalitar încearcă să transforme poporul pe care l-a atacat ca un cancer într-o mulțime de indivizi repetabili, de oameni ai nimănui, fără istorie și deci, fără viitor. Ținta sa va fi mereu aceeași, indiferent de forma sub care se va prezenta: deznaționalizarea totală, distrugerea personalității specifice și, în cele din urmă, mancurtizarea întregii populații. Lumea utopică propovăduită cu fanatism de comuniști, cetatea ideală promisă de ci n-ar fi trebuit să fie populată decît de unități statistice, de oameni perfect controlabili, fără o esență cu adevărat reală. Iar opera aceasta „grandioasă" sprijinită de întreg arsenalul terorii va fi mereu prezentată drept o neegalabilă victorie, o cucerire „neprețuită", va împrumuta masca unui internaționalism de tip comunist care, de fapt n-ar însemna altceva decît apogeul alienării individului și a comunității, sfîrșitul „evoluției" spre carcera perfectă. Instaurarea „celei mai bune dintre lumi" înseamnă declanșarea unei lupte sălbatice împotriva a tot ce a fost înaintea sa: istoria este trucată, reinventată după noile dogme, ființei umane i se refuză reperele fundamentale ale existenței, timpul și spațiul. Și, totuși, nici prigoana cea mai aspră nici pedepsele cele mai absurde și mai degradante, nici deportările, schingiuirile sau uciderile nu vor fi atît de eficiente pe cit se spera. Cîtă vreme poporul terorizat reușește să-și păstreze nealterată limba sa, depozitara tuturor experiențelor, legătura sigură cu spiritualitatea ancestrală, el va rezista, nepierzîndu-și definitiv identitatea. De aceea, peste tot în universul acesta aberant se va duce un război necruțător pentru eliminarea limbilor vii o „cruciadă" pentru mistificarea istoriei și dezrădăcinarea popoarelor. Idealul totalitarismului ar fi fost impunerea unui „jargon" străin cu desăvîrșire de existența poporului respectiv, eliminarea oricărei posibilități de exprimare liberă și, implicit, îngrădirea gîndirii pînă la atrofierea sa.

Românii fie ei de dincolo sau de dincoace de Prut, au fost parcă blestemați să suporte teroarea totalitară și să asiste aproape neputincioși la degradarea lor. Prigonirea evidentă din Basarabia a dus însă la formarea unei conștiințe naționale mult mai puternică decît în fostul „regat": în. locuirea limbii române cu o alta străină, deportările forțate, distrugerea bisericilor și a școlilor au scos la ivealǎ gravitatea reală a conflictului cu puterea. Minoritatea română dintr-un imperiu prin simplu fapt că exista, a trebuit să suporte o represiune mult mai puternică decît cea exercitată de comuniștii din România, ideea de minoritate punînd ea singură în pericol „măretele planuri și înfăptuiri". Prezența unei alte limbi și a unor alte obiceiuri apărea în ochii asupritorilor drept o amenințare de netolerat, obligînd la nuanțarea „concepțiilor" la acceptarea diferenței care n-avea ce căuta în cetatea ideală. Nivelarea nu mai poate fi perfectă, deznaționalizarea capătă aspectul unui război fățiș iar păstrarea limbii naționale nu mai reprezintă numai o datorie, ci și o armă. Un asemenea război deschis dus împotriva asupritorilor de alt neam nu mai lasă loc orbirilor și frivolităților, înlocuiește balcanica nepăsare cu sentimentul tragicului pe care ceilalți români l-au pierdut în mare parte. Deși situația românilor din „regat" nu este sensibil diferită aici autoiluzionarea funcționează mult mai puternic, puțini fiind cei în stare să analizeze războiul mut, rece dus împotriva lor. Basarabenii sînt în mod brutal rusificați, dar, oare, ar putea ceilalți români să susțină că limba lor nu a fost alterată? Dezastrul este în esență același, numai că superficialitatea i-a împiedicat pe unii să-l observe decenii de-a rîndul. În vreme ce limba botezată impropriu „moldovenească" a fost izgonită din spațiile oficiale, silită să reziste doar în sate, uneori în formele cele mai rudimentare cu putință, iar copiii învățau stîlcit limba părinților lor și erau împiedicați s-o folosească mai departe, în școlile și în cărțile noastre aproape neîntîmpinînd nici o rezistență, se infiltra o limbă aberantă, o limbă de lemn care ucidea imaginația, credința puterea creatoare. În loc să fie un mijloc de înălțare „jargonul" impus era o formă de îndobitocire, de îndepărtare a ființei de gîndirea liberă. Dușmanul din interior nu avea de depășit aproape nici o opoziție, mutilarea limbii și a gîndirii fiind acceptată cu o ușurință de neimaginat. Școlile și universitățile românești se transformă prin zelul uneori benevol al slujbașilor săi in adevărate focare de răspîndire a aberației prefabricate comuniste, în centre de îndoctrinare. În vreme ce românii din Basarabia așteptau de la noi un model ce le-am oferit noi? O limbă falsificată, bolnavă de clișee, frica de a ne cunoaște istoria comună și, cel mai adesea indiferența totală. Ba mai mult, zeloșii noștri „oameni de știință", ieșiți din pălăria proletcultistă și-au dat toată silința să demonstreze că între „limba" moldovenească și cea română sînt atît de multe difrențe, încît, nici nu poate fi susținută ideea identității lor. Mulți s-au prefăcut a nu observa că alfabetul rusesc impus cu forța unei limbi latine adîncește schizofrenia națională. Era o problemă, se spunea care nu ne privește. Și nu e de mirare, pentru că nu ne privea nici problema noastră, nici propria noastră alienare iar spațiul românesc se transforma cu repeziciune într-un gulag al limbii române.

Eugen CIOCLEA

la persoana a treia

Poezia lui Eugen Cioclea
este o poezie declarativă.
El vă face declarații de iubire din mers.
El crede că dacă orice lucru și faptă
poartă un nume,
lor trebuie să li se spună pe nume,
or poezia nu e o stare de leșin,
nu e un stress.

El nu are cînd aștepta inspirația
fiindcă aceasta
degrabă cărăbănindu-se
ca să se dea în scrinciob
în grădina din spatele unei clinici
de psihiatrie
fericită mereu ca un purice
îi trimite bezele cu sacul
sau doze enorme de barbiturice.

Ușă spartă în realitate,
el, care se mai invîrte și astăzi
prin aburul mămăligii dintr-un cămin
de matematici
a descoperit șirul de cuvinte
al limbii materne
ca pe un imn convergent,
transformarea în liră a semnului integral,
cît și izbitoarea noastră, a tuturor,
comună asemănare
cu i-ul acestui -1 frunos
radical.

El vine hotărît să vă spună
ceea ce n-a apucat să audă
de la fiecare din voi,
el vi se uită lacom în gură,
ca la o podoabă de măr
și chiar mușcă din măr
și își marchează poemele :
Made în U.S.S.R.

x

x x

Începi să ai remușcări.
Ceva nu mai merge ca înainte.
Bucuria de a trăi e supusă parcă mereu
îndoielii.
Un singur chibrit ars e-n cutie,
printre celelalte bogate încă în fosfor
dar tocmai pe acela il scoți
și deci e absurd să mai joci
la nu mai știu ce loterie.
Crampe la stomac și în conștiință.
O serie de întîmplări petrecute aiurea
loveso în bunăstarea familiei dumitale direct
E o coincidență, o coincidență ?
Viermele ieșit ca un semn de întrebare
din mărul domnesc ține o predică lungă.
Cu ochii inchşi,
cu urechile astupate cu vată,
poți oare să-i negi existența ?
Ceva nu mai merge ca înainte
și începi a avea remușcări,
Dovadă că se repetă ca un sughiț în zadar :
— Totu-i în regulă, regulă, regulă...

creier

Elucidîndu-l
ne surprinde seara
faustiană.
Îngrămădim erori.

Creierul meu înseamnă nicovala,
pe care îndrept petalele
de flori.

prindere de cîine roșcat

Îmi intră în casă cine și cînd vrea —
24 de ore-s deschis pentru toți ca o gară.
Bețivanul, în schimbul unei sticle de vermut
corăslit
se oferă cu două-trei anecdote
de larg consum, în avans,
să mă vindece de suspiciuni
și însingurare.

Femeia îmi trece prin pat ca pe schiuri
printr-o cîmpie înzăpezită.
Părul ei blond, desfăcut pînă în tălpi,
mătură pîrtia și dispare.

Prietenii vin să întîmpine
nu știu ce sărbători de ocazie.
Prezența lor mi se răsucește în creier
ca un tirbușon
și numai prezența mea pentru ei
mai continuă să rămînă o enigmă,
deși, grijulii, nu refuză să-și șteargă
cu un mănuchi proaspăt de versuri
tălpile de noroi.
Ies pe scară și plîng
și vecinii, bătrîni reumatici,
anunță miliția,
cum că le-aș mări umiditatea din oase.
Capul meu ca un fulger aleargă prin
cartier —

01, 01, 01,
sînt chemați pompierii urgent să mă stingă
și o echipă de hingheri
mă încercuiește în grabă.

— Liniște, cetățeni ! Las' pe noi,
că nu-i decît un cîine năpîrlit și roșcat !
Iar în timp ce-mi întind plasa de sîrmă,
un copil mă arată cu degetul
ca pe un coșmar fascinant.

Arcadie SUCEVEANU

pește de mare

...Căci dezbrăcat de solzi, umilul pește
Nu mai distinge mlaștina — de mare...
De-aceea poate, c-un satir de sare
M-au ras de viu, de la urechi spre deşte.

În ape tulburi și leșii amare,
De sine descojit — aveau nădejde
Că-ntr-un tîrziu, va fi să strig orbește
Că văd și eu, în mîl, numai altare.

Dar, viu, eu am țipat neomenește
Că-n acest smîrc nici nu adie-a mare,
Ci miroase a dogmă stătătoare,

Că nu-s reptilă flască, ci doar pește,
Și cărui — prin credință și visare —
Noi solzi, de-argint, au și pornit a-i crește...

eterna Danemarcă

„E ceva putred în Danemarca"
W. Shakespeare — „Hamlet".

Ce mai face Danemarca ? Ce să facă
Danemarca ?
Putrezește mai departe, bea la votcă
și tutun.
Doar c-o mai înjură Hamlet și-o amenință,
săraca
C-o să-i sfarme-odată tronul... Și-o să-l
sfarme, că-i nebun.

Ruginește adevărul ce a fost uitat în ploaie,
Se împute și clocește oul în privighetori.
Dogmele se întețesc ca muștele pe măruntaie
Și se bănuiesc luceferi chiar în mîlul cu
duhori.

Cariu-și scrie înainte cronica în tronuri roase,
Măcinînd dulci putregaiuri c-un vag miros
actual.
Viermii ? Viermii cei din baltă au veleități
de raze
Forfotind pe-un soare tulbur ce plutește pe
canal.

Danemarca e eternă — Danemarca socială,
Morbul ei e viu în toate, viciul ei e patogen,
Dinspre tronul ei adie parcă-a beci și-a
mucezeală,
Raiul ei e-un rai specific, ce duhnește a
infern.

Pîn-la zidul ei s-ajunge pe un pod din aripi
arse,
Lebede înjunghiate stau zidite în decor,
Teatrul ei e-o moară care drame macină și
farse.
Un șurub — mai mult nimica — este fiece
actor.

Un șurub ! Viziunea simplă-a Danemarcei
e șurubul,
Eu și tu și noi și dînșii — sîntem șurubașe
mici.
Dumnezeu (chiar el se pare) e șurubul fără
scrupul
Ce-a părăsit lumi de șuruburi și le-a
răspîndit pe-aici.

Danemarca-i pretutindeni. Danemarca e în
toate.
Duhul ei morbid, fantoma-i bîntuie peste
pămînt.
Vai, sărmane Don Quijote nu ți-am spus că
nu se poate
Să lovești în ea cu spada, ca în moara cea
de vînt ?

O, ce tulbure dospeală ! Nu simțiți ? Fierbem
în drojdii,
Stăm în mîzgă pîn-la coate, stăm în mîzgă
pîn-la gît,
Ni se furișează-n sînge, trece în copiii noștri
Și ne umple cu otravă, cu-n miros pervers,
urît.
Ce ziceați ? Sînt grași păunii cei hrăniți doar
cu vopsele ?
Ce ziceați de-aceste țeste ? Grohăie ca niște
porci ?
Ah, te simt bătînd sub tîmplă, Danemarcă-a
vremii mele,
Ah, miroase-a Danemarcă orișiunde te
întorci ?
Filozofi de ham și pinteni, din cei fără nervi
și sale,
Îi cresc larvele sub limbă, o cultivă în noroi
Și ea crește, se extinde și ia forme ideale,
Șansa ei fiind egală chiar cu viciul din noi.
Ce comerț ideologic, ce trafic de Danemarcă !
Exportată, ambalată și vîndută la pachet —
Mici bucăți de iad, cangrene purtînd
rîncezita marcă...
Nu-i așa că domnul Shakespeare pare azi un
desuet ?...

Ce mai face Danemarca ? Ce să facă
Danemarca ?
Putrezește mai departe și e sănătoasă tun.
Doar c-o mai înjură Hamlet și-o amenință,
săraca,
C-o să-i sfarme-odată tronul... Și-o să-l
sfarme, că-i nebun !

imperiul nisipului Sahara

Sahara ne-a-nghițit definitiv,
Noi mirosim parcă-a Pompei și-a lavă.
Nisip, nisip e-n tîmpla mea bolnavă,
Nisip, nisip secret, conspirativ.

Nisip de-apocalips, nisip, nisip
Se-ntinde ca o plantă carnivoră
Ce ne sugrumă lent și ne devoră,
Vîscoasă, uriașă, fără chip.

Nisip curgînd mecanic, monoton,
Și peste tot miraje-nșelătoare
Mințind viziunea tragicei Sahare,

Pe zarea căreia, ca un blazon,
Se vede încă Turnul Babilon :
Un cap de monstru mort, dospind la soare.

Valeriu GHERGHEL

ZEUL DE SUB PICIOARE

1. Dumnezeul neamului slav este îngropat în pămînt. De aceea privirea rusului se îndreaptă mai degrabă spre carîmbul cizmei decît spre Ceruri. Există un gest care a făcut o extraordinară carieră în comentariile Occidentului: acela al personajului care **sărută pămîntul**. Mircea Eliade îl lega de numele eroului dostoievskian Dimitri Karamazov; Dimitri ar veni de la Demeter şi postura închinăciunii ar semnifica de fapt înclinaţia telurică a acestui personaj. Nimic mai departe de adevăr (filiaţia numelor e doar o subtilitate) şi, totuşi mai nimerit: căci nu numai Dimitri venerează pămîntul ci întregul neam al cărui exponent este. Un neam care l-a îngropat pe Dumnezeu în ţărînă şi care, pînă la urmă, l-a prefăcut în ţărînă... De două mii de ani Dumnezeul rus **acolo** a rămas. Religia acestui popor nu poate fi decît geo-grafia. Aşa cum alte neamuri se împărtăşesc din trupul şi sîngele Domnului, rusul va practica în loc de teo-fagie o geo-fagie maladivă: se va împărtăşi din maica ţărînă. Foamea de spaţiu nu vine dintr-un vid lăuntric, aşa cum s-a afirmat în dese rînduri, dintr-un gol sufletesc, ci poate, din această **teologie răsturnată**: credinţa într-un Dumnezeu aflat **dedesubt**. Iar cînd Dumnezeu e **sub** tine, nimic mai natural decît să cauţi a-i lărgi împărăţia. Aceasta este pentru poporul rus forma supremă de a-l prea-mări. În religia humei ritualul impune să priveşti în jos, ochiul ridicat spre Înalt fiind un delict. Foamea bolnavă de spaţiu e o consecinţă a unei credinţe în care sacrul se ascunde sub ierburile arse ale stepei şi în care Dumnezeu este îmbunat **călcîndu-l în picioare**. Neamul slav a refuzat dintotdeauna orice sprijin spiritual; a sărutat pămîntul pentru că este vizibil şi ferm, un reazem care nu se mai vădeşte himeric şi nu-i poate fi retras precum **harul**. A îngenunchiat nu pentru a înălţa rugăciuni ci pentru a fi **mai aproape** de Dumnezeul său...

2. Nici un alt popor nu a dat mai mulţi teologi rataţi. Cazul unui Vladimir Soloviov este exemplar. Teosofia sa este o diatribă metodică împotriva catolicismului care a apelat întruna la noţiunile juridice ale vechii Rome pentru a pune în tipare înţepenite vagul unei credinţe. Pentru ca, la finele unei vieţi cel puţin interesante, Soloviov să sfîrşească paradoxal ca **bun catolic**. Ezitarea aceasta îmi pare cu totul patetică. Marii teologi ruşi s-au mortificat pentru că neamul lor nu a putut fi niciodată convertit la creştinism. Cei mai mulţi au luat calea exilului. Un Evdokimov, mai aproape de noi, a vorbit poporului său nefericit de la Paris. Cei care au rămas au murit fie în afara oricărei religii precum Tolstoi, fie în interiorul uneia confecţionate cu o superbie smintită, ca în cazul lui Rozanov, apostolul unui „creştinism falic"... Însă toţi aceşti gînditori, oricît de virulenţi au fost, nu puteau face, totuşi, teologie curată. Pentru că a vorbi despre Dumnezeu presupune a avea un Dumnezeu. Am văzut însă că transcendenţa slavă nu e un dincolo ci un dedesubt. Este vorba, în definitiv, de una din multele religii în care nu există zei. Precum în şintoism, preoţii celebrează un ritual vacuu, în absenţa lui Dumnezeu. Rugile devoţilor se îndreaptă către un scaun vacant. Ar fi greşit, totuşi, să socotim neamul acesta drept ateu. El are o Divinitate, sau cel puţin, un Idol. Însă din această credinţă care a exilat impalpabilul poate înflori uşor cel mai redutabil ateism. Absenţa lui Dumnezeu încă nu este ateism (altfel am fi nevoiţi să socotim buddismul cel mai neted ateism!), dar, din această absenţă, cu condiţia să fie sistematic cultivată, poate izbucni ura cea mai nestinsă. Şi ura a izbucnit.

3. S-a vorbit mult despre voluptatea cu care orientalii se complac în despotism. Sunt cîteva mari popoare, precum inzii ori chinezii („ein Volk ohne Metaphysik"), care au acceptat cu o împăcată pasivitate tiraniile cele mai crunte. Nu s-a observat însă îndeajuns că aceste ciudate seminţii împărtăşesc împreună o religie fără zei, buddhismul. Insul de rînd are nevoie de un factor de securitate, de un Tată, ca să psihanalizez pe urmele lui Erich Fromm. Nevoia de protecţie nu şi-a aflat un răspuns în credinţă. Nimic mai natural atunci ca această înaltă misiune să fie uzurpată de către Despoţii neluminaţi. Tătucul s-a „întrupat" şi prezenţa sa chiar dacă întunecată a suplinit lipsa Judecătorului, a Gardianului Suprem. În locul lui Dumnezeu, cel care desparte fără de greş binele de rău, apele de uscat, focul de gheaţă, adevărul de minciună este Tătucul. Treptat el începe să capete o legitimitate „charismatică". Vorbele sale devin versete repetate cu sîrg de cei mulţi şi, puse laolaltă, ele încropesc un soi de Predică de piatră. De altfel tocmai în Cetăţile despotice limbajul se pietrifică, literele nu mai pot fi clintite nepedepsit. Coranul sau Biblia sunt înlocuite de Manual. Cum credinţa difuză a neamului rus a refuzat mereu evanescentul, soliditatea Manualului i-a oferit un sprijin eficace în orientarea sa printre accidentele acestei lumi. Tătucul a avut grijă să-l înveţe că singurul sens veritabil este unul de pe pămînt. Şi l-a îndreptat **spre pămînt**. Exact acolo unde şi subconştientul său găsea reazemul de nezdruncinat. Tocmai acolo unde îl îndruma şi religia lui. „Daţi Cezarului ce este al Cezarului!" a însemnat pentru ruşi să i se abandoneze cu totul. Cei care nu s-au supus au pierit ca ereziarhi, ca bieţi păcătoşi...

4. Nu se putea ca geo-latria slavă să nu fie viclean folosită de Tătuc. Sumbrul său destin nu poate fi explicat, am impresia, fără a lua în calcul „teologia răsturnată" a rusului. Dorinţa de a aduce obol Divinităţii de sub picioare a putut mîna seminţia slavă la un succedaneu paradoxal al jertfei. Dacă la iudei jertfa însemna o transfuzie de vitalitate unei Divinităţii sleite, în cazul nostru ofranda a fost alta. Cel ce sărută pămîntul pentru a fi mai aproape de Dumnezeu va dori ca acest Dumnezeu îngropat să domnească peste tot. Foamea tipic rusească de pămînt, fie chiar sterp ori acoperit de taiga, prin urmare, o foame absolut maladivă, se împlineşte în actul sacru al geo-fagiei. Rusul a dorit să aibă sub tălpi, oriunde s-a aflat, acel sprijin ferm. Şi a păşit pînă astăzi peste întinderi imense, călcîndu-şi, spre mare slava Lui, Dumnezeul sub picioare. De această religie este firesc să ne temem încă.

Vasili ROZANOV

despre felul în care murim

Ei bine, a sosit moartea, iată momentul morţii. Moartea, mormîntul pentru a şasea parte a Terrei. „O simplă existenţă etnografică", aceasta este vechiul Imperiu rus. Vorbim, ţinem conferinţe pe această temă, gîndim şi, în fond, acceptăm.

Vechea Rusie transformată în nu ştiu ce „slăvi de pe malurile Elbei".

Vechea Rusie. Cum să pronunţi aceste cuvinte? Şi totuşi ele sînt deja rostite. Nu moartea este tristă. „Omul moare şi aceasta nu din cauză că e copt, ci pentru că i s-a epuizat seva". Adică sucul său vital a ajuns în starea în care moartea devine necesară şi inevitabilă.

Iar dacă un om nu poate deceda „fără voinţa lui Dumnezeu" cum să admitem că moartea unui popor şi a unui imperiu se realizează „fără această voinţă"? Iată întreaga problemă. Deci Dumnezeu nu a mai vrut ca Rusia să existe. A alungat-o de sub soare. „Căraţi-vă, oameni inutili!".

De ce inutili?

De mult am scris în „preţioasa noastră literatură" un **Jurnal al omului de prisos**. Însemnările unui **inutil**, cele ale unui **om fără ocupaţie**. Am inventat tot soiul de **subterane**. Am zice că ne ascundem de soare, că ne e ruşine de noi înşine.

Dar omul căruia îi este ruşine de sine nu este el o ruşine sub soare? Există o legătură între om şi soare. Deci nu „e nevoie" de noi în universul solar şi vom merge în nu ştiu ce noapte. Noapte. Neant. Mormînt.

Murim fanfaroni şi cabotini. „Fără cruce şi rugăciune". Dacă cineva moare fără cruce şi rugăciune, aceasta este Rusia. Curios: toată viaţa ne-am rugat şi ne-am făcut semnul crucii; iată că soseşte moartea şi renunţăm la cruce. E simplu: Rusul „n-a trăit niciodată în ortodoxie". Mujicii şi soldaţii au trecut la socialism şi prin aceasta la ateismul absolut „ca şi cum ar fi mers la baie pentru a se stropi cu apă proaspătă". Acesta e adevărul gol-goluţ, realitatea şi nu un coşmar fără sens.

La drept vorbind, de ce murim noi? Murim dintr-o cauză unică şi fundamentală: lipsa de respect faţă de noi înşine. Pe scurt, noi ne ucidem. Nu atît soarele este cel ce ne alungă ci noi înşine. „Du-te dracului!". Nihilism. Este nihilismul, numele de botez pe care rusul şi l-a ales de mult sau, mai degrabă, cel pe care şi l-a luat răsbotezîndu-se.

— Ce eşti tu, vagabond al lumii solare?

— Sînt un nihilist.

— Eu doar m-am prefăcut a mă ruga.

— Eu am lăsat impresia că trăiesc într-un imperiu.

— În realitate nu-mi sînt mie însumi om.

— Sînt muncitor în fabrica de ţevi şi restul nu mă priveşte.

— O, dacă aş putea munci cît mai puţin!

— Dacă aş putea hoinări în voie!

— Iar eu să nu fac războiul!

Soldatul îşi leapădă puşca. Muncitorul părăseşte bancul de lucru.

— Pămîntul trebuie să rodească de la sine. Îl părăsim.

Desigur, pămîntul este al lui Dumnezeu. El aparţine tuturor.

Da, dar tu nu eşti făptură a lui Dumnezeu. Pămîntul în care speri nu îţi va da nimic. Şi deoarece nu îţi va da nimic, tu îl însîngerezi.

Există un pămînt al lui Cain şi un pămînt al lui Abel. Al tău, Rusie, este cel al lui Cain. Ai blestemat pămîntul şi el te-a blestemat la rîndu-i.

Iată nihilismul şi formula sa.

Chiar soarele nu îl luminează pe omul negru. Un om negru de care nu are nevoie.

Lucru de mirare este că scoborim în pămînt în extaz. Am început războiul încîntaţi de noi înşine: vă amintiţi de acel august şi întîlnirea ţarului cu poporul unde totul era fals? Dar de ce dorim noi să învingem? Nu în război ci în pace se creează victoria. Or, în pace, noi nu realizăm nimic; dacă ceva este cert e că nu realizăm nimic, absolut nimic. Dacă ceva ne-a incitat şi ne-a transportat, aceasta a fost revoluţia: „îndeplinirea tuturor dorinţelor". Şi într-adevăr: nu sîntem oare sătui? „Dacă vreodată însetatul s-a îndestulat şi flămîndul s-a săturat, a fost tocmai în vremea revoluţiei". Şi acum iată-l pe revoluţionarul care nu a avut cînd să-şi încalţe prima pereche de cizme, iată-l intrînd, un cadavru în mormînt. Nu este el oare un cabotin? Un fanfaron? Unde sînt rugăciunile şi crucile noastre? „Nici un preot nu s-ar ruga pentru un asemenea mort".

E un vrăjitor, un om-lup, nu un om viu. Nu are şi nu a avut niciodată un suflet viu.

— Un nihilist.

Nu există serviciu funebru pentru nihilişti. E de-ajuns să-i zicem „ducă-se dracului!".

Blestemată i-a fost viaţa, blestemată moartea.

A şasea parte a pămîntului! La fel ca războiul, revoluţia a fost o beţie. „Vom învinge!". Oh! Desigur. Nu e teribil că a şasea parte a pămîntului a rodit doar „scaieţi şi spini" pînă în ziua în care soarele a zis: „Nu am ce face cu tine. M-am săturat să luminez un pămînt sterp"?

Doar nihilism rodeşte din tine.

— Nimicul.

„Nimicul". E tot ce se poate spune.

NU ne respectăm pe noi înşine. Esenţa Rusiei e lipsa de respect faţă de sine. Aceasta rezultă de la sine. Poţi avea respect pentru muncă şi sudoare dar noi nu muncim şi nu răspîndim sudoare. De aceea ne-a lepădat şi soarele, ne-a lepădat planeta.

O merităm? Cu vîrf şi îndesat.

Cum aşa? Să trăieşti o mie de ani, să jefuieşti ducate, să jefuieşti un imperiu, să te iei de toată lumea, să porţi coif cu pene şi pălărie, să ai figura pioasă şi apoi să arunci o înjurătură (căci a fi nihilist e o înjurătură) şi să mori?

Rusia e asemenea unui fals general la căpătîiul căruia oficiază un popă fals. De fapt, un actor dintr-un teatru din provincie, în fugă.

Cu totul stupefiant e ce ne revelează evenimentul în esenţa sa intimă: de fapt „nu s-a întîmplat nimic". „Şi totuşi, totul e căzut în ţărînă". Ce s-a petrecut pentru ca imperiul să se ducă astfel de rîpă? A fost o zi de loc fastă.

O miercuri oarecare, cu nimic diferită de alte zile, nici duminică, nici sîmbătă, nici măcar vinerea musulmană. Asta e: Dumnezeu a scuipat şi a stins luminarea. Da, lipseau proviziile şi în faţa prăvăliilor se formaseră deja cozi. Era opoziţie; ţarul avu un capriciu. Dar cînd a avut Rusia ceea ce îi trebuia fără munca evreului şi neamţului? Cînd am dus lipsă de opoziţie? Cînd ţarul nu a avut capricii? Ce tristă vinere, luni sau marţi...

Să mori atît de trist, de împuţit, de afurisit! „Comediantule, ar trebui să faci un gest. Nu ai talent să joci rolul lui Hamlet? Nu îţi aminteşti replicile? Leonid Andreev încă nu a scuipat? Proza e completă". Într-adevăr, dacă a fost vreodată „istoria duşmănoasă", a fost tocmai la „căderea Rusiei".

Ne-a stins luminarea. Şi nu a făcut-o măcar Dumnezeu... ci o babă beată care, trecînd s-a dezechilibrat şi a căzut. Stupid. Dezgustător. „Nu ne mai jucaţi tragedii: daţi-ne un vodevil".

puţină bucurie, de asemenea

„Veniţi să ne guvernaţi şi să domniţi peste noi. Căci pămînturile noastre sînt întinse şi bogate dar nu există nici o rînduială" **(Cronica lui Nestor)**.

Uimitoare asemănare cu evreii. Uimitoare similitudine. Istoricii n-au remarcat, slovofilii nu au ghicit că nu e vorba de un popor aşa-zis supus, de renunţarea la putere, ci de **inabilitatea** de a conduce de o lipsă de aptitudini sau — ceea ce e încă şi mai bine, chiar excelent şi unic — de frumosul talent de a vieţui pe o stradă a ta, în cartierul tău, printre ai tăi. Şi nimic mai mult. Ceea ce nu e un păcat.

„Cancanurile şi bîrfele ne sînt suficiente".

Sub dominare germană am fi trăit de-a dreptul mai bine. Nemţii ar fi făcut ordine la noi, „ca la Riga". Ei ar fi organizat poliţia, departamentele. Să mărturisim că la noi ele au fost dintotdeauna rău chibzuite, stupide. Ei ne-ar fi organizat ministerele, în fine, nemţii ne-ar fi învăţat patriotismul rus cum au şi făcut-o excelenţii lor Wigel şi Dahl. Ei au fost însă doi, ce ar fi putut face?

Cît despre noi, le-am fi cucerit sufletul cu ardoarea şi devotamentul nostru, cu care am şi făcut-o cu Wigel, Dahl, Wetenek (Vostokov) şi Hilferding. Nici un rus, în **sufletul său**, nu s-a transformat în neamţ, căci sînt realmente stupizi şi fără suflet. Din acest motiv desigur au atît talent pentru a „guverna". Cucerirea Rusiei de către Germania ar fi fost în realitate supunerea interioară şi morală a Germaniei de către Rusia. I-am fi făcut în fine pe nemţi, pe cei mai buni dintre ei, să semene mai mult a oameni decît a instructori de călărie. Cu „stallmeister"-ii lor, cu „hoffmeister"-ii, ei şi-au pierdut cu totul chipul omenesc.

Îi vom învăţa să danseze, să facă muzică şi să cînte. Poate îi vom învăţa chiar să se roage. In schimb ei ne vor extrage minereuri; ca şi cum ar merge ei în lagăre; ne vor munci pămîntul, adică vor deveni mujici; vor munci în faţa bancurilor de lucru, adică se vor transforma în muncitori. Ei se vor ocupa de farmacii, de care nici un rus nu s-a ocupat vreodată pînă acum. „Nu avem vocaţie pentru ele". Ei ne vor pregăti „cataplasmele franţuzeşti" ca dintotdeauna..

Noi le vom da profeţi. Ne vom strădui să-i facem să înţeleagă sfinţenia. Va fi greu, dar vom încerca. Îi vom învăţa cum să vorbească, să cînte, să povestească basme.

În ascuns, vom fi noi stăpînii lor iar ei doicile noastre. Afectoase şi ascultătoare.

Ei ne vor servi. Ne vor servi material. Iar noi, noi îi vom educa moral. Căci în acel moment, „nihilismul" nostru va dispare. Nihilismul e deznădejdea omului incapabil să facă un lucru pentru care nu are nici o chemare.

Ca şi evreii, noi sîntem făcuţi pentru idei şi sentimente, pentru rugăciune şi muzică şi nu pentru putere. Întru nefericirea şi pierzăciunea sufletului nostru am cucerit a şasea parte a pămîntului. Şi după ce am supus-o, am dus-o la ruine. A şasea parte a Terrei! Planeta nu a mai suportat şi s-a întors totul de-andoaselea. Planeta şi nu nemţii.

(Din volumul **Apocalipsa timpurilor noastre**, trad. S. L.).

„VA TRECE MULT TIMP PÎNĂ TOT CE A FOST POLUAT VA FI CURĂȚAT“

— Domnule profesor, e prima dv. vizită la Iași după Revoluția din decembrie. Însoțiți un convoi de ajutoare pentru universitate și spitale. Cum găsiți lumea de pe aici, eliberată din „epoca de aur“?

M. O anumită sfiiciune față de acei ce-au înfăptuit această Revoluție nu-mi dă dreptul la judecăți pripite, nu-mi permite să pun note. Dar se vede clar că oamenii sînt mai senini; chiar dacă nu li s-a dat încă pămîntul înapoi, și-au redobîndit cerul, soarele, ploaia și seceta. S-au deschis noi porți, porțile speranței.

— O să vă necăjesc, poate, cu niște întrebări foarte personale. Am citit la Freiburg textul unei laudatio, cînd ați fost sărbătorit de colaboratorii dv. la împlinirea a 60 de ani. Dar mai înainte, o mică provocare: în Contrapunct nr. 1/3 din 19 ianuarie 1990, Cristian Moraru publică un articol despre „Diaspora intelectuală și spiritul critic“. E un bilanț al realizărilor culturale ale exilului românesc în care se dau multe nume — printre ele, iradiind, de ex. acela al Hertei Peretz; al dv. lipsește. V-a supărat acest lucru?

M. Cîțiva amici insinuanți erau cît pe aci să mă ducă în ispită. Dar m-am gîndit: e o chestiune de fișier, mi-a lipsit fișa. Odată, în Luceafărul făcut mort acum, Artur Silvestri a „încurcat“ două fișe în acelaș articol. La început îmi lăuda „cumințenia“, către sfîrșit mă admonesta pentru niște critici neconformiste la adresa lui Arghezi.

— Locuiți de foarte multă vreme în Apus. În ce împrejurări ați părăsit România? V-ați considerat un exilat? Care sînt factorii care v-au determinat în mod hotărîtor opțiunile tinereții?

M. Eu n-am reușit niciodată să cred în binefacerile actului de la 23 august, care la vremea aceea se numea eliberare. Am plecat fără nici o vocație de exilat, împins, propulsat de un destin căruia trebuie să-i rămîn recunoscător. Am ajuns la Bonn; Ernst Robert Curtis m-a acceptat în seminarul său altcum exclusiv, mi-a dat și m-a învățat să citesc. Prin el am descoperit lumea romanică în care m-am simțit acasă. Pe atunci nu existau burse de studii. Trebuia să lucrez noaptea — cel mai bine se cîștiga la zidărie — ca ziua să am fericirea de a moțăi în biblioteci și săli de cursuri. Curtis m-a trimis la Paris unde am avut două aventuri spirituale: întîlnirea cu Paul Evdokimoff în preajma căruia am rămas doi ani și o bursă oferită de Henri Corbin, la recomandarea lui Mircea Eliade, pentru a mă dedica studiilor de orientalistică, cu condiția să mă stabilesc la Teheran (Corbin credea cu candoare că numai un român poate face puntea între Orient și Occident). Am preferat Europa și am revenit la Bonn unde mi-am trecut examenul de doctorat. Curtis care mă credea ajuns în saloanele literare ale unei alte contese de Noailles, a fost tare nemulțumit dar, pînă la urmă, m-a iertat și a înființat pentru mine lectoratele de limba română de la Bonn și Köln. Deci m-am întors, spășit, în ogoarele filologiei romanice.

— Ați trăit constituirea primei emigrații române în capitala Franței pe cînd în țară se instala odiosul regim tot mai puternic.

M. Eram săraci dar luminoși și plini de încredere. Trăiam o superbă beție a libertății. Peste Paris strălucea steaua lui Brâncuși, Eliade începuse să fie cunoscut, Ionescu lucra la o fabrică de vopsele. În ziua în care ne luam bursele de la „Entraide“, așteptam la rînd cu Cioran, Stamatu, Ierunca și Monica Lovinescu. Impresionante erau mai ales întrunirile studențești la care, după tradiția României Mari, se profesa, se oficia o democrație aplicată ca stil și conținut.

Evenimentul cel mai important din acea perioadă a fost crearea Centrului Român de Cercetări, în cadrul Academiei de Paris. La ședința inaugurală, lîngă Mircea Eliade, principele Nicolae și mitropolitul Visarion Puiu, participa tot ce Franța avea mai de seamă în cultură...

— În Germania vă aștepta cu totul altă atmosferă.

M. Germania se refăcea din moloz și dărîmături. Nu exista o capitală culturală ci doar centre răspîndite în diferitele landuri. Emigrația românească, deși organizată după reguli democratice, își disputa existența mai violent și abuziv. Eu m-am dedicat cu pasiune celor două lectorate, înțelegînd că România are nevoie de prieteni care trebuie crescuți cu încetul. Astfel numeroși studenți s-au văzut confruntați cu problemele culturii românești, învățau să o cunoască și — de ce nu? — să o iubească.

— Ați avut în acest timp o bogată activitate publicistică.

M. Suplineam o Românie care se îngropa, dispărînd din istorie. Pentru posturile de radio de la Köln, Hamburg și Stuttgart am scris scenarii radiofonice, studii și comentarii, majoritatea pe teme românești. Împreună cu Ștefan Teodorescu — mai tîrziu a apărut și Petru Dumitriu — am cucerit redacția culturală a cunoscutei reviste Christ und Welt unde eram chemați să luăm poziție față de temele arzătoare ale zilei.

— Ecourile cîtorva articole mai fulminante le-am înregistrat și eu: discuția despre demitologizarea lui Goethe după apariția cărții lui Friedenthal, polemica ascuțită cu Robert Neumann, atacul subtil contra lui de Gaulle în legătură cu „rolul și locul generalilor în cultură“ sau cronicile teatrale atît de nemiloase uneori. La Paris v-a apărut volumul de poezii „Rodul ascuns“ pe care Ion Negoițescu l-a descoperit cu surpriză 20 de ani mai tîrziu, la Madrid nuvela „Fata călăului“, la Freiburg halucinanta povestire „Mînăstirea“ care prevestea dementele distrugeri de monumente de mai tîrziu.

M. A fost o perioadă foarte rodnică pe care am gustat-o din plin. Puteam călători mult. Mi se telefona de la radio sau din redacția revistei: nu vrei să te duci la Paris sau la Salzburg sau la Viena, în Creta, la Atena sau Istanbul? Luam avionul, plecam, vedeam, scriam.

— Dar s-a întîmplat pe planul acesta ceva care v-a răsturnat, v-a schimbat viața. Către sfîrșitul anilor '60 un alt Miron apare, activează, se implinește. Vă vine greu să vorbiți de această cotitură?

M. Nu știu dacă îmi va fi ușor să mă explic. M-am eliberat de ceea ce aș numi „tentația arivismului“ ca să mă angajez într-o stare de umilință. Istoricește, lucrurile s-au întîmplat astfel: făceam parte din delegația germană la festivitățile aniversării de un mileniu a Sf. Munte. La Megisti Lavra m-am întîlnit cu patriarhul Justinian, cu care mai întîi m-am ciondănit fiindcă tot ce mi-a spus despre România în public mi s-a părut a fi doar propagandă politică minoră. M-a rugat să-l caut apoi, după ce însoțitorii săi se culcă. Am stat o noapte întreagă de vorbă și am descoperit un om care implora ajutor. Se lecuise acum de cîrdășia cu Satana. Am pus la cale o acțiune numită „Brîul Maicii Domnului“ despre care va trebui să se scrie odată. Pe scurt: Iadul există și pe pămînt, România e un iad. Se prevede îngrădirea, izolarea ei ca puterea tiranilor să crească. În zidul diabolic pregătit trebuie sparte brețe ca să se mai poată circula dintr-o parte în alta. Patriarhul mă invita în „iad“, amenințîndu-mă însă cu pedeapsă de blestem, dacă vreodată, în România, voi renunța la demnitatea de om liber.

— O organizație?

M. Nu. De loc. Un sistem de comportare. Foarte puțină lume a fost amestecată. La Paris am înființat revista „Prodromos“ la care au colaborat scriitori din țară și din exil, iar dintre străinii mai celebri, Martin Heidegger și Pierre Emanuel.

Ne-am străduit să invităm — prietenul meu Ion Cușa acționa la Paris — mai ales tineri din țară și încercam să trimitem cît mai mulți apuseni în vizită în România. În primăvara lui 1968, la invitația patriarhului, am ținut o conferință la Institutul Teologic din București...

— Înfrățirea dintre universitățile din Iași Freiburg trebuie văzută deci din acest punct de vedere?

M. Între timp mă mutasem la Freiburg, chemat de Hugo Friedrich. Am întemeiat Societatea de studii româno-germane „Mihai Eminescu“ și am început să organizez o serie de colocvii științifice. Ambasadorul de la Bonn, Constantin Oancea, ne sprijinea. Într-o bună zi am venit la Iași și m-am prezentat rectorului de pe atunci, Creangă. I-am propus să facem un colocviu împreună. Rar am văzut om mai speriat, parcă ar fi avut în față un marțian.

S-a liniștit numai cînd l-am asigurat că, venind din planeta mea îndepărtată, am trecut prin București, și fiindcă acolo nimeni nu mi-a făcut nimic, aveam blagosloveniile necesare... Cu timpul, între Iași și Freiburg s-a făcut un vad.

S-a ajuns la înfrățirea dintre universități, susținută cu abilitate și pasiune de rectoratul Todosia și continuată sub enorme dificultăți și sub oblăduirea rectorului Barbu.

— Cîteva sute de compatrioți au venit la Freiburg pe această linie. În afară de aceste vizite înfrățirea a dat și alte rezultate pozitive, ca de exemplu dotarea cu aparate a unor institute, cadouri de cărți, teme comune de cercetare. Ce v-a determinat inițierea celor două mari lucrări: ediția revăzută și completată a Dicționarului lui H. Tiktin și seria Monumenta linguae dacoromanorum?

M. Logica acțiunii este simplă. Am vrut să dovedim părții germane că și partea română participă efectiv la opera de cercetare, că nu e vorba numai de un contor turistic. În privința alegerii temelor treaba a fost mai complicată și plină de riscuri. Aflîndu-ne în „iad“, ne-am gîndit la temele care l-ar supăra cel mai mult pe Scaraoțchi, adică la întreprinderi pozitive. Stînd de vorbă printre alții cu Al. Rosetti, mi-am dat seama că în domeniul filologiei existau anumite sectoare „tabu“: Biblia, Basarabia, Pușcariu și Dacoromania, Dicționarul lui Tiktin etc. Am reînființat Dacoromania, interzisă în 1948; redactarea Dicționarului lui Tiktin a provocat destule vînzoleli nu numai la Iași, denunțuri și anchete. Redactorii germani, adică Elsa Lueder și cu mine, am stat într-o toamnă 3 zile la punctul de frontieră Nădlac, umiliți și cercetați pentru vina de a transporta materiale lexicale, aduse de altfel de noi cu o lună înainte. Programul de editare a Bibliei lui Șerban în seria Monumenta a fost mult mai ambițios. Mi-l închipuisem într-o colaborare dintre Biserică și Universitate ca un mijloc de evadare a celor două instituții din ghetoul respectiv. Un doct cercetător m-a calificat, la prezentarea planului, drept nebun. Și iată că nebunia a învins.

— Nu am citat încă lista dv. de publicații.

M. Lucruri strigătoare la cer n-au fost.

— Totuși insist să menționez sutele de articole despre scriitori români din Kröners Lexikon der Weltliteratur, studiul despre literatura română din epoca 1860—1920 în volumul colectiv editat de H. Hinterhäuser, după părerea lui Klaus Heitmann „cea mai bună tratare a acestei epoci într-o limbă occidentală“, în limba engleză la New York și în limba germană la Stuttgart, a apărut o prezentare a literaturii române moderne cu un larg ecou internațional. În domeniul lingvisticii voi aminti cărțile despre „Creativitatea în limba română“ și „Vocabularul lui Dimitrie Cantemir“ ca și studiile despre originea cuvîntului „da“, despre verbe și „verbalizare“, despre tipologia vocabularului și despre istoria lexicografiei românești...

M. Repet că am „comis“ toate aceste lucruri ca suplinitor, deci fără acribie profesionistă. Soarta m-a dus să țin locul acelora care au fost striviți de stăpînirea înscăunată după război, acelora închiși, prigoniți, uciși. Am avut mereu sentimentul că tot ce am scris, am scris ca pe niște prapuri în numele celor osîndiți să tacă.

— Să revenim la colaborarea între universitățile din Iasi și Freiburg. Cum s-a concretizat aceasta?

M. O bună vreme se preconiza o înfrățire cu universitatea din Cluj. Liviu Rusu a venit la Freiburg, împuternicit de rectorul Dalcoviciu să trateze, dar procura pe care a prezentat-o viza... o școală de ingineri din R.D.G. Într-o audiență la Mircea Malița — ce ușor e să dai sfaturi unui ministru! — îl îndemnam să întărească universitățile de graniță care ar trebui să iradieze peste hotar. (Vorbeam chiar de o universitate nouă, la Oradea). Ministrul învățămîntului mi-a servit o frază cifrată din care am înțeles că eu, biet pelerin occidental, aș putea face mai mult, de exemplu pentru Iași, decît excelența sa. Am convins conducerea universității noastre să înceapă tratativele, am fost la Iași... Primele greutăți au venit din partea lui Jean Livescu, care umbla cu o delegație de rectori români prin Germania și, fiindcă nu avea instrucțiuni speciale, a calificat inițiativa ca „o idee năstrușnică de a lui Miron“, fără șanse de reușită.

— Desigur n-au fost acestea și ultimele greutăți.

M. Am amintit mai înainte contribuția pozitivă a celor doi rectori, Todosia și Barbu, la menținerea înfrățirii, odată realizată. Străduințele lor implică urmele unei demne autonomii universitare care la Iași nu se stinsese de tot. Ar fi interesant să aflăm de la ei toate ponoasele care le-au tras în lupta cu un minister retrograd.

— Am înțeles că nici la Freiburg nu era ușor de menținut aceste legături...

M. Nemții care insistau să se inițieze proiecte comune de cercetare, după modelul clasic al colaborării științifice internaționale, se mirau de fiecare dată de formule ca: „am fost trimis de tov. ...“, „mi s-a trasat sarcina...“, „mi s-a dat o bursă să...“ pe care mulți dintre ieșeni le declamau cu politețe tenace la salutul de bun venit. Contracte de colaborare între „colegi“ nu s-au prea făcut. Mai grave au fost cîteva incidente — unele tragice, altele tragicomice. Profesorului Cantow (un celebru chimist de la noi, mare sprijinitor al înfrățirii cu Iașul) i s-a interzis intrarea în țară, la Otopeni. Întors cu primul avion la Freiburg, a raportat cum a fost brutalizat de organele „recepționare“ și cum a fost abandonat de solul venit să-l salute. Ca urmare senatul universității noastre a decis să rupă legăturile cu instituția română. Ne-au trebuit săptămîni ca, împreună cu Elsa Lueder, să convingem conducerea universității noastre că provocarea săvîrșită e făcută tocmai pentru a distruge orice relație cu Apusul. Unii ieșeni mai hitri pretindeau că expulzarea s-a produs fiindcă nu puteau să încapă doi mari chimiști într-o țară mică.

Greu de înțeles pentru cineva care n-a trăit în România ceaușistă a fost și spaima pricinuită la Iași de vestea că trei coreeni de sud, doctoranzi de ai mei pe atunci, astăzi profesori universitari de română la Seoul, s-ar îndrepta spre dulcele tîrg. S-a cerut vigilență pînă și portarilor ca nu cumva dușmanii marelui Kim Ir Sen să profaneze templul culturii moldave și îmi închipui că în acele zile destui studenți mai tuciurii sau ceapcîni au fost opriți să intre la cursuri.

— Și cum s-au soldat lucrurile?

M. A fost ca în povestea cu acel pictor care în anii '20 expusese un tablou reprezentînd un cîmp de maci, intitulat „Războiul turco-grec“. Nedumeriților li s-au dat lămuriri în versuri: „Turcii n-au venit / Grecii au fugit“... Nici coreenii noștri nu veniseră la Iași.

— Înțeleg că și răbdarea, ca să nu vorbesc de conștiința dv., a fost pusă deseori la încercări grele.

M. Uluitoare a fost propunerea de a încorona înfrățirea celor două universități printr-o pălărie de doctor honoris causa pe care Freiburgul trebuia să i-o ofere genialului conducător. Într-o lume pe dos te aștepți la orice — ideea însă că noi am fi putut deveni complici la o asemenea inițiativă, ne-a lezat profund.

— Au fost momente, deci, cînd v-ați descurajat, cînd ați crezut că o acțiune de parteneri nu mai e posibilă.

M. Cel mai trist moment din istoria acestor legături a fost pentru mine aniversarea a 125 de ani de la înființarea universității ieșene. Față de disprețul conducerii de stat pentru cea mai veche instituție de cultură românească m-am simțit și eu rușinat și batjocorit, deși eram numai un oaspete. Discursurile în sala rece sunau ca un prohod. Îngrozitoare a fost declamația reprezentantei studenților, altcum o fată drăguță: un lanț de osanale la adresa prea savantei tovarășe, o grămadă de inepții, de vorbe goale, siluite patetic într-un melos patriotic. Am întrebat-o furios, cum a putut produce asemenea nerozii, dar mi-am dat imediat seama că nu înțelegea nimic din ce spuneam, că pentru ea eram un fel de strigoi straniu ce vorbește o altă limbă. M-a cuprins o disperare cumplită. Dacă tineretul gîndește așa, sau dacă a încetat să mai gîndească, nu mai e nimic de făcut; în țara asta s-au stins toate luminile.

— Dar tocmai tineretul a făcut Revoluția din decembrie.

M. Aici am vrut să ajung. M-am înșelat cum nu se poate mai tare. Nefiind nici prooroc, nici atoateștiutor ca mulți dintre cronicarii contemporani, am avut bucuria surprizei, o bucurie care împlinește cugetul și înviorează spiritul. Mă înclin în fața oricărui surîs tineresc pe care îl întîlnesc aici și-i cer iertare.

— Cum ați trăit dramatica răsturnare a regimului comunist prin Revoluția din decembrie 1989?

M. Eram la spital. Mi-a telefonat Ion Druță de la Moscova, îngrijorat de ceea ce se întîmpla la Timișoara. Deputații basarabeni din parlamentul sovietic îi ceruseră lui Gorbaciov să ia o poziție fermă față de regimul de teroare ceaușist, iar acesta a vrut să știe care este atitudinea intelectualilor români de frunte, motivînd, după cîte am înțeles, că informațiile primite de la București nu erau suficiente. Druță mi-a cerut nume și adrese ca să se documenteze el însuși. I-am dat o listă de telefoane sigure. Peste o jumătate de oră m-a rechemat — vorbea de la Kremlin — nemaipomenit de impresionat de curajul și demnitatea interlocutorilor ca și de claritatea cu care i-a fost descrisă situația. Vorbise cu Catrinel Pleșu și cu Alecu Paleologu... Am părăsit spitalul și noaptea am vegheat, cu prieteni și studenți.

Vestea cu perechea Ceaușescu a fugit m-a bucurat mai mult decît imaginile execuției. Ani de zile am visat cu toate fibrele să-i văd pe ei, cei ce încălcaseră legile unei lumi civilizate, cei ce umiliseră un popor întreg, să-i văd, zic, confundați direct cu judecata acestui popor, cu plebiscitul unanim: „Nu vă avem“.

— Cum vedeți viitorul, care sînt prioritățile actuale?

M. Sistemul răsturnat la 22 decembrie a lăsat, ca pretutindeni în lume, o maladie a sufletelor, foarte grea. Va trece mult timp pînă ce tot ce a fost poluat va fi curățat. Dacă „Dumnezeu și-a întors din nou fața către noi“, cum a spus Din escu în izbăvitoarele clipe din decembrie, a venit vremea ca și noi să ne întoarcem fața către Dumnezeu. N-ar fi aceasta o prioritate?

Consemnat de Radu ANDRIESCU

Remus RADINA

TESTAMENTUL DIN MORGĂ

■ CAPITOLUL 6 ■

Motto: „Mai presus de orice: rămâi credincios ţie însuţi şi aşa precum ziua urmează nopţii, nu vei putea trăda pe nimeni".

(Shakespeare)

În luna Octombrie, am fost transferat cu duba la Jilava. Care este istoricul acestei închisori? Regele Carol I dispusese construirea mai multor forturi pentru apărarea Capitalei. Fortul nr. 13, construit sub nivelul pămîntului, a devenit ulterior „închisoarea Jilava".

La Jilava ni s-a făcut o percheziţie amănunţită. Nu voi uita niciodată scena cînd gardienii Jilavei, înarmaţi cu ciomege, ţipau la Mihail Manoilescu, fost ministru de externe, un om cu părul alb care, tremurând de frică, a trebuit să se aplece pentru a fi percheziţionat în rect!

Am fost repartizaţi la celula nr. 13 de la secret, împreună cu Manoilescu. Aceasta era prima celulă pe mâna stângă.

M-am prezentat noilor colegi, care erau aşezaţi pe un prici de lemn cu două nivele.

Oamenii erau impresionaţi de starea de slăbiciune în care fusesem adus de Iugoslavi.

Nici nu m-am dezmeticit bine, că doctorul Marin Enăchescu, fost conferenţiar la Facultatea de medicină din Bucureşti, mi-a făcut o riguroasă vizită medicală. Mi-a spus că nu am nici o boală, dar mă apropii de distrofie. Apoi a făcut următoarea propunere: la fiecare masă, toţi să contribuie cu câte o lingură de mâncare din raţia lor, pentru a face un supliment pentru mine.

Am refuzat politicos, dar toţi au insistat să primesc, spunând că după o lună va trece la supliment un alt coleg, care va fi găsit de medic mai slăbit.

Este atît de impresionantă forţa morală a unor oameni înfometaţi, care mai au tăria să-şi rupă din bucătura lor insuficientă, pentru a ajuta pe aproapele să supravieţuiască.

La Jilava fusese înlocuit vechiul director, Berezowschi, despre care am auzit numai cuvinte frumoase. Din ordinul lui Teohari Georgescu, el a fost închis şi torturat pentru atitudinea lui umanitară. În locul lui a fost adus Maromet, care te speria numai cu privirea. Maromet era bâlbâit şi nu era în stare să lege nici o propoziţiune. Dintre „colaboratorii" lui, citez pe cei cu care am venit mai mult în contact: Ivănică, Fătu, Goamănu şi sanitarul Oprea.

Voi descrie pe deţinuţii politici care au trecut prin celula 13, până la jumătatea lunii martie 1950, cînd am plecat la proces.

Mihail Manoilescu, despre care am mai vorbit, a fost ministru de externe în timpul dictatului de la Viena (1940), cînd s-a rupt trupul Ardealului în două.

Era un om foarte cult. Acum devenise foarte religios, cum erau aproape toţi cei din celula 13.

În fiecare dimineaţă, după ce se spăla, se întorcea cu faţa la răsărit şi se ruga îndelung.

George Fotino, fusese decanul Facultăţii de drept din Bucureşti, unde fusesem şi eu student. Dăduse demisie din funcţia de decan, în semn de protest pentru numirea lui Mircea Manolescu ca profesor de filozofia dreptului, fără respectarea tradiţiei universitare. Făcuse parte din conducerea Partidului naţional-liberal, fapt pentru care fusese închis. Şi el devenise un om foarte religios şi aşa a rămas toată viaţa. Nu voi putea uita că la 26 Octombrie 1956 l-am întâlnit la o coadă imensă, în faţa patriarhiei ortodoxe române, aşteptînd să sărute mâna sfântului Dumitru!

Coco Dumitrescu era profesor de procedură civilă, tot la Facultatea de drept din Bucureşti. Era specialist şi în dreptul minier şi fusese închis pentru vina de a fi fost directorul unei societăţi petroliere. Era un om foarte bun şi cu veşnic surîs pe buze. A avut o tragică soartă: a murit în cutremurul din 4 Martie 1977!

George Fotino, adresându-se lui Coco Dumitrescu şi mie ne-a spus:

— Triste, dar înălţătoare timpuri, când profesori ai Facultăţii de drept se întîlnesc în celulă cu studenţii lor fiind prigoniţi pentru libertate!

În celula vecină se afla bătrânul profesor de drept administrativ Anibal Teodorescu.

Un mare număr de profesori ai Facultăţii de drept din Bucureşti au cunoscut apocalipsul închisorilor.

Citez pe câţiva: Istrate Nicescu, George Strat, Dumitru Gerota, Ovidiu Sachelarie, Finţescu, Leon.

Marin Enăchescu era arestat fiindcă făcuse parte din Partidul naţional-ţărănesc. El se îngrijea neâncetat de sănătatea noastră.

Eugen Haţeganu, era arestat pentru vina de a fi făcut parte din Partidul naţional-ţărănesc. Rămăsese un tenace greco-catolic, deşi confesiunea greco-catolică fusese interzisă în toamna anului 1948.

La ministerul de interne fusese torturat în mod îngrozitor: Brînzaru cu şleahta lui îi striviseră penisul.

Şi el a avut o soartă tragică: a fost găsit ucis într-o pădure, după evenimentele din Ungaria, din toamna anului 1956! El a fost vecinul meu de pat şi ne împrieteniserăm în mod deosebit.

Eugen Dobrescu, un tânăr conferenţiar la Institutul de mine din Petroşani, era un mare matematician şi fusese închis fiindcă făcea parte din Partidul social-democrat.

Inginerul Mavrocordat, din familia domnitorului, era simpatizant ţărănist.

Niculescu-Malu, învăţător, fusese membru marcant al Partidului social-democrat.

Prin celula 13 au mai trecut: generalul de artilerie Mitrea; doctorul Petrasievici; avocatul Niţă; inginerul Folgo şi Diesler.

Deşi cei citaţi mai sus erau oameni de diferite nuanţe politice, o solidaritate deplină domnea în celula 13.

Toţi aveam acelaşi crez măreţ: Dumnezeu şi democraţia!

O activitate intelectuală permanentă ne ajuta să evadăm cu spiritul din celulă, tocmai ca în poezia lui Voiculescu:

Şi-atunci cînd iată peste noi s-abate
Şi lupi şi neguri vor să ne sugrume,
Din albe piscuri de singurătate,
Luăm drum sufletului şi ieşim din lume.

Mihail Manoilescu ne-a vorbit despre două evenimente importante din istoria neamului nostru, în care a jucat un rol primordial şi pentru care a fost condamnat de toată lumea.

Primul a fost aducerea în ţară, în anul 1930, a regelui Carol al II-lea.

Toţi consideram că venirea lui Carol al II-lea a constituit o nenorocire pentru neamul românesc. Al doilea a fost semnarea dictatului de la Viena, din anul 1940, prin care ni se răpea jumătate din Ardeal. Manoilescu încerca să se scuze, afirmînd că el a fost trimis la Viena pentru a îmblânzi pe germani, care-l considerau prieten.

El susţinea că ar fi obţinut câteva judeţe de la germani, iniţial hărăzite Ungariei. După expunerea lui Manoilescu despre dictatul de la Viena, a urmat o seară de poezie patriotică. Fiecare a recitat versuri despre Ardeal. Eu am venit cu două încercări originale.

Manoilescu, care ştia câteva limbi străine, învăţase la bătrâneţe ceva engleză, de la Dan Brătianu. Acum îmi preda şi mie limba engleză.

Hârtie nu a fost niciodată în scrisori. Dar oamenii au inventat o metodă care se generalizează: se acoperea un ciob de geam sau o parte exterioară a gamelei cu o soluţie de săpun, se presăra puţin praf de var sau D.D.T. şi se lăsa să se usuce.

Apoi se scria cu un beţişor. Bineînţeles că acesta era un lucru riscant.

Manoilescu făcuse şi poezii în închisoare. El mi-a recitat o poezie despre închisoarea Jilava, cu o frumoasă imagine: sârma ghimpată de pe închisoare era comparată cu cununa de spini de pe capul Mântuitorului.

George Fotino ne-a povestit întâmplări din viaţa sa politică. Mie mi-a ţinut mai multe prelegeri din istoricul dreptului românesc, curs pe care-l preda la facultate şi la care nu dădusem încă examen.

După terminarea cursului, mi-a pus întrebări, apoi mi-a spus:

— Dacă Dumnezeu va face să ne întâlnim din nou la facultate, eu voi considera că examenul l-ai trecut astăzi!

Numai că nici unul din noi nu a mai ajuns la Facultatea de drept.

Coco Dumitrescu mi-a ţinut zeci de prelegeri de procedură civilă, exact ca la facultate. La sfârşit m-a pus să-i povestesc tot cursul şi mi-a dat calificativul „bilă albă".

Eu luasem deja acest examen, dar la celălalt profesor, M. G. Constantinescu. În nici un caz nu mă putusem pregăti la acest examen ca aici, la Jilava.

Coco Dumitrescu mi-a ţinut şi prelegeri de drept civil anul IV şi de drept minier.

Fiind foarte slăbit, Coco Dumitrescu a urmat la suplimentul de mâncare după mine. Eu începusem să mă întremez.

Marin Enăchescu ne-a ţinut nenumărate prelegeri de anatomie.

Eugen Dobrescu ne-a predat algebră.

Inginerul Mavrocordat care făcuse studii în Anglia, ne-a predat limba engleză. Pentru pronunţarea corectă a vocalelor, ne-a alcătuit nişte fraze cu iz de închisoare. Voi cita frazele referitoare la vocalele A şi E:

Our fate is to fast because we have no fat in our food (Soarta noastră este să postim, fiindcă noi nu avem grăsime în hrana noastră).

Even when in bed, we freeze. (Chiar în pat, noi îngheţăm).

Se apropia Crăciunul anului 1949. Pe lîngă programul de post şi rugăciuni, în ajun am cântat şi colinde.

Eu am prezentat şi căpriţa, care se termina cu următoarele versuri:

Domnul Fătu dacă vine !
Suge sângele din tine!

Fătu era un gardian foarte crud, ţigan din Jilava, care avea o expresie preferată: „Sug sângele din tine"!

Am avut mare noroc că Fătu nu a venit şi nici alţi gardieni.

Sau poate gardianul care ne păzea uitînd că e comunist, a ascultat şi el colindele şi nu a reclamat nimănui.

Trebuie să precizez că în această perioadă se aplicau pedepse colective distrugătoare.

Cu puţin timp înainte, într-o seară, pe secţia noastră s-au auzit ţipete de groază. Am aflat mai târziu ce se întîmplase. Oamenii dintr-o celulă au fost scoşi pe sală complet dezbrăcaţi (la Crăciun) şi crunt bătuţi cu ciomegele. După bătaie, bieţii oamnei au fost închişi într-o celulă neagră, unde au fost ţinuţi dezbrăcaţi toată noaptea. Nu am aflat care era vina lor.

Mâncarea era foarte slabă, cea mai bună era considerată de cartofi cu „intestine de păsăre"

Uneori ne scoteau la aer în ţarc. Plimbarea se făcea în cerc exact ca în poezia lui Radu Gyr:

Din temniţa noastră, închisă-i milenii,
Ne-au scos în curtea hidă, gardienii,
Cu ochii goi şi stinşi de suferinţă,
Ne învîrtim într-o circumferinţă.
Păşim absenţi, mecanice cadenţe,
Făcînd maneju-acestei penitenţe.
Reglementar, sub cerul ca o zdreanţă,
Păşim unul după altul, la distanţă.
Cu ochi de mort, cu faţa de mumie
Strigoi în uniformă pămîntie,
În geometria cercului tăcerii.
Tăcem, cum ne ordonă temnicerii.

Într-una din zile, pe cînd ne aflam în ţarc am văzut la o fereastră de la secţia a II-a un bărbat care desena în aer o cruce mare cît fereastra. Am atras, discret, atenţia colegilor.

Iniţial nu l-am înţeles dar imediat ne-am dat seama ce vrea să ne spună: era condamnat la moarte!

L-am privit atent şi i-am întîlnit privirea senină şi pătrunzătoare.

Am aflat că era artist şi se numea Emilian. Împreună cu el mai erau condamnaţi la moarte doi ofiţeri superiori de cavalerie: Eliade şi Tetorian.

În dimineaţa zilei de 13 Decembrie, ne-am trezit în rafale de arme automate.

Terciul ni s-a servit foarte tîrziu. Am aflat că atunci ar fi fost executaţi Emilian, Eliade şi Tetorian.

Mi-au venit în minte cuvintele lui Jammes: „Eroismul este singurul înţeles al vieţii".

Asistenţa medicală era numai pe hîrtie. Un deţinut politic din celula vecină se îmbolnăvise foarte rău. Gardianul a luat patru oameni din aceeaşi celulă, l-au pus pe bolnav pe o pătură şi l-au dus la infirmerie. Sanitarul Oprea care era o fiară, cum i-au văzut a pus mîna pe un ciomag şi a început să-l lovească cu furie pe cei ce trasportaseră bolnavul.

Aceştia au fugit înnebuniţi. Dar la citeva zeci de metri şi-au adus aminte de bolnav. S-au oprit să se uite şi au rămas uimiţi: bolovanul fugea după ei de mînca pămîntul!

Într-o zi gardianul ne-a anunţat că suntem obligaţi ca pe viitor să spunem „să trăiţi"! gardienilor care vin la numărătoare.

Ne aştepta deci o nouă umilinţă! Majoritatea considera că trebuie să ne supunem, altfel vom fi torturaţi.

Eu am susţinut că nu este normal să spunem „să trăiţi"! torţionarilor noştri, cum face generalul Mociulski. După lungi discuţii, bietul Eugen Haţeganu a găsit o soluţie: va spune numai el „să trăiţi!" totdeauna pentru a-i salva pe ceilalţi de la umilinţă.

Aşa s-a procedat totdeauna în celula noastră. În perioada cât am stat în celula 13, nu au existat delatori printre noi. Oamenii rămâneau credincioşi lor înşişi.

Termenul consacrat în închisori pentru denunţător era cel de „turnător", termen intrat în dicţionar şi devenit odios pentru întregul popor român.

La mijlocul lunii Martie 1950 mi s-a spus să-mi fac bagajul.

M-am despărţit cu emoţie şi cu tristeţe de aceşti fraţi din celula 13, o adevărată sală de cursuri.

Profesorii de aici ajunseseră la concluzia că valoarea umană trebuie căutată în însuşirile morale ale individului. Aceeaşi afirmaţie o voi auzi din gura a sute de elite intelectuale, în închisorile pe unde mă va duce soarta.

De la Jilava am fost trasferat la închisoarea Uranus şi judecat de Tribunalul militar Bucureşti.

La proces am fost obligat să pun lacăt la gură, din cauza familiei mele, care a plîns tot timpul.

Am primit o condamnare de cinci ani.

Acest număr al revistei este ilustrat cu opere ale graficianului francez Jacques Callot (1592—1635). Asemenea lui Dürer în Germania şi lui Goya în Spania, Callot este considerat ca primul mare gravor francez, într-o vreme în care tematica gravurii era axată cu precădere pe legende sau omagii aduse Curţii. Arta sa este guvernată de viaţă, prezintă oameni simpli, oameni ai străzii, o lume pitorească dominată de veselie sau, dimpotrivă, faţă a ei, o lume a durerii, a mizeriei şi a războiului.

DECLARAȚIE COMUNĂ

(Proiect)

FRONTUL POPULAR ROMAN, reprezentat prin Ștefan Prutianu, Cassian Maria Spiridon, Ionel Săcăleanu, Costică Jâpa și

FRONTUL POPULAR DIN MOLDOVA, reprezentat prin Ion Hadircă, Nicolae Costin, Iurie Roșca, Gheorghe Ghimpu,

în calitatea lor de formațiuni social-politice care pot acționa în nume propriu și prin putere proprie,

în limitele îngăduite de legislația în vigoare pe teritoriile republicilor vecine și prietene, România și R. S. Moldovenească,

fără a aduce atingere intereselor propriului popor și propriilor membri statutari și simpatizanți,

întru stăruința solidarizării neamului și republicilor noastre, sub auspiciile unei Case Mari Europene promovăm, de comun acord, în termenii unui proiect de angajament bilteral, următoarea :

HOTĂRÎRE

1. Ziua de 28 iunie va fi marcată în 1990 de o manifestație pașnică de solidarizare și prietenie a românillor **de la Nistru pin' la Tisa,** concretizată într-o multiplă strîngere de mînă, traversînd Carpații și Prutul.

Puntea vie urmează a reuni, ca puncte de sprijin, două din ctitoriile lui Ștefan cel Mare și Sfînt, pe traseul : Putna — Siret — Rădăuți — Dorohoi — Botoșani — Suceava — Fălticeni — Pașcani — Iași — Giurea — Ștefan cel Mare — Vaslui — Crasna — Huși — Albița, în sarcina Frontului Popular Român și Leușeni — Ungheni — Fălești — Bălți — Soroca — Șoldănești — Rezina — Orhei — Tighina — Găinari — Hîncești — Căpriana, în sarcina Frontului Popular din Moldova.

2. Puntea vie Transcarpatină se preconizează a traversa, în Nord, pe un traseu Suceava — Alba Iulia, iar în Sud pe un traseu Alba Iulia — Curtea de Argeș —București.

3. Această acțiune, destinată a marca o jumătate de secol de la 28 iunie 1940 va avea loc duminică, 24 iunie 1990, începînd cu orele 9.00 dimineață, meridianul Greenwich.

4. Drumurile naționale și șoselele inserate în traseul punții vii vor fi accesibile circulației pe toată durata manifestației.

5. În faza de inițiativă nu sînt excluse alte ramificații geografice ale punții vii.

Frontul Popular Român : Președinte, St. Prutianu ; Vicepreședinte C. M. Spiridon ; Secretar, I. Săcăleanu ; Membru, C. Jâpa.

Frontul Popular din Moldova : Președinte, Ion Hadircă ; Vicepreședinte, Iurie Roșca ; Secretar, Gh. Ghimpu ; Președinte al executivului, N. Costin.

Chișinău, 19 martie 1990

■ Star(k) War ■

Dar iată sosește un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge. Iau și eu două : una guvernamentală și una opozantă. Sunt un om care iubesc adevărul și fiindcă-l iubesc, știu să-l caut. De mult mi-am făcut rețeta cu care, în materie politică, îl poți obține aproape exact. De exemplu, Gazeta opoziției zice : „...la această întrunire a noastră alergaseră peste 6 000 de cetățeni, tot ce are capitala mai distins ca profesiuni libere, comercianți, proprietari ș.c.l....". Gazeta guvernului zice : „...la această întrunire a lor, d-abia se putuseră aduna în silă vreo 300 de destrăbălați, derbedei, haimanale..." Atunci, zic eu, au fost la acea întrunire 3 000 și ceva de oameni, fel de fel, și mai așa, și mai așa.

I. L. Caragiale — Atmosferă încărcată

● **Romii** (în fine) **Liberi** și-au anunțat public opțiunea pentru postul de Bulibașă General. Putem fi deci liniștiți în privința viitorului pieței libere, mai ales dacă ne gîndim la necesitatea **drenării** de la populație a unor fonduri care ar fi putut genera serioase **presiuni inflaționiste.** Se zvonește că Republicanii rîd mînzește, întrucît au întîrziat cu numai două zile anunțul privind constituirea noii lor alianțe — A.U.R. — care ar fi putut eventual influența respectiva decizie

● O nouă emisiune TVR Slobozită pentru cardiaci (vorbim de cei tratați cu Valeriană) ne-a readus în atenție chestiunea privind „Tatăl Nostru". Din declarațiile sincere ale d-lui Roman P. a rezultat că papà era încă din patru'ș'patru **antistalinist** convins (cităm : „...mă simt prea mic și neînsemnat pentru a scrie despre un om atât de mare și atât de genial.. să mi se atribuie doar ca circumstanță atenuantă sentimentele mele cele mai curate și admirația cea mai profundă ce am pentru acest geniu uman, opera căruia am avut ocazia s'o admir și în apropierea căruia am avut fericita ocazie să trăiesc...." — V. Roman, „U.R.S.S. în război", cap. VI „Stalin — făuritorul victoriei — nădejdea omenirii", **1946)** ; mai apoi el a devenit **antitotalitarist,** mai exact după **1971,** cînd a fost îndepărtat din **orice** funcții (iar cităm : „...propunerea cu privire la crearea Consiliului Suprem al Dezvoltării Economico-Sociale reprezintă o inițiativă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, ce poartă pecetea spiritului creator și a orginalității sale de gîndire ; consider că pentru a asigura funcționarea optimă a acestui organism... în fruntea lui trebuie să se afle acea persoană care întruchipează cel mai bine virtuțile unui adevărat conducător : acesta este secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu..." — din cuvîntarea tov. V. Roman, membru C.C., directorul Editurii Politice, la Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie **1972**). În încheiere, d-l Roman (P.) ne-a asigurat că **toate** afirmațiile unei „anumite părți" a presei sînt minciuni sfruntate și pure calomnii (citatele de mai sus au apărut și în **Timpul, nr.** 7 din 24 februarie a.c.). Curat **calomnii mincinoase,** coane Fănică !...

● **În aceste condiții,** avem **toată** încrederea că voturile se vor **recolta la timp și fără pierderi,** în urma **executării** a două-trei prașile, mai ales că am primit asigurările Guvernului cum că securiștii compromiși au fost repartizați în **cîmpul muncii** (altora). La fel și activiștii, la noile locuri de muncă, își **înzecesc** eforturile, contînd pe adevărul matematic că zece ori zero face cît știe toată lumea ; n-avem deci nici o îndoială în ce privește viitorii **reprezentanți** ai celor ce muncesc. E adevărat, nu vom mai avea unanimitate, neicusorule, dar va fi o majoritate **sănătoasă.**

● Între timp, ni s-a facut dor de hazoasele emisiuni **„CPUN by night",** minunate ilustrări ale noii gramatici parlamentare și ale concepției brucaniene privind **apartheid-ul** autohton ; oare ce mai fac deliciosii oratori care cer palme (adică ropote de aplauze) după fiecare frază ? Acum, după insipidele **procese,** parcă nu mai avem nici un pic de elan cînd ni se cîntă „Deșteaptă-te..." — căci de fapt numai **dușmanul de clasă** nu doarme !

● Pentru ali(e)narea noastră, **citatul săptămînii** (trecute), din cea mai **neutră** publicație (politică, științifică și culturală) din Iași, anume „Neamul Românesc" : „În ziua Floriilor — o manifestare a F.S.N., dominată de spiritul florilor și pusă sub semnul trandafirului — simbol de Frumusețe, Sinceritate și Naturalețe, simbol ce înmănunchează, precum propriile petale, ideile fundamentale, constructive ale platformei Frontului". Care bucurie și la voi să fie, ar fi zis ne(?)uitatul Eugen Mandric...

● **Ilustrată** (în culori) **din Franța.** Am luat cunoștință de **cartonașul galben** primit de viitorul paleo-ambasador de pe Sena. Să zică el **merci dacă** cel **roșu** nu-i va fi arătat de vreun daltonist, care le vede pe toate în **verde** (de Paris !)...

PH. SENEKA

■ jos Manolescu, sus cu el ■

Cotidianul fesenist „Azi", trandafiriu și „bleu ciel", combate tare. Cu o consecvență invidiabilă ! Nu mai devreme decît nr. 7 (cum văzurăm, gîngureala sa a împlinit o săptămînă) este o probă evidentă. Pe prima pagină citim un text compact semnat de „inocentul" Emanuel Valeriu (căruia redacțiunea ține să-i facă dulci temenele de mulțămită într-un soi de buric atașat articolului), pentru ca pe ultima, aceluiași E.V. să i se reproșeze amiciția cu viitorul candidat la președenție, blîndul și sfiosul **leader** liberal Cîmpeanu. Curată consecvență, nu ? Dar această probă nu este și singura. Marele scriitor Mircea Micu ține să-l muștruluiască pe Nicolae Manolescu pentru modul tendențios în care a descris niște descinderi în grup la piticul cel tembel (prin 1980, Ceaușescu mai vorovea cu literatorii, ca să vezi !), pentru ca nu mai departe decît cîteva coloane, Stelian Moțiu, acest Păstorel fără har și haz al publicisticii de „Azi", să-i tragă o cherelă strașnică avîndu-l, vorba vine, ca „partener" pe Paul Goma (autorul unei scrisori întredeschise publicate nu de mult în revista „22") și invocîndu-l de data asta foarte favorabil pe sus-hulitul Nicolae Manolescu. Consecvența guvernului, proverbială de-acuma, se revarsă și din paginile cotidianului pe care-l finanțează (de la buget). Nu înțelegem însă ce misie îndeplinește la gazetă fostul autor de cuvîntări oficiale Stelian Moțiu. Probabil, cunoscîndu-i apetiturile, cea de **paharnic.** Hai noroc, nea Stelică !

Emil GHEȚU

■ nici un fel de polemică ■

Cu binecunoscuta-i pană plină de humor, Liviu Ioan Stoiciu ripostează în revista al cărei cap (limpede) este, **pre numele-i Contrapunct** (nr. 16 de vineri, 20 aprilie, p. 15) la un reproș care nu-l viza pe el. Eu cunosc persoana dar nu spui ține, oricum persoană **emportanta,** și-l asigur cu toată amiciția că nu afirmația că „generația 80 cearcă a relua tradițiile curate ale celei interbelice" a deranjat pe cineva (cum putea indigna pe Gabriela Gavril o asemenea nobilă aspirație ?) ci un alt fenomen, să-i zicem, anume lipsa de discreție ce a însoțit uneori cîte un gest insignifiant făcut de către unul sau altul din tribunii optzeciști. Știm prea bine cu toții la cîte șicane au fost supuși „junii corupți" ai generației, înjurați matematic de un Eugen Barbu sau de un Artur Silvestri-Tîrnăcop, cît de greu și-au publicat volumele, după cîte umilitoare tribulații își puteau afla vreo slujbă mai acătării, cîte **baricade** se ridicau în fața vocii lor. Ceea ce a derutat uneori a fost hiperbolica primire a volumelor publicate de optzeciști, fapt ce putea lăsa impresia că ne cam înghesuie capodoperele, euforia contrafăcută (declanșată) de cîte un volum anodin (căci, nu-i așa ?, nu chiar toate aparițiile erau ieșite din comun), „părtinirea", ca să-i spun pe nume, cu care o anume critica a înțeles să „încurajeze" tineretul (la urma urmei, dacă sîntem sinceri cu noi, suficient de umilitoare și aceasta !). Dar poate că tocmai contextul o cerea, sînt gata să recunosc justificarea... Va urma oare, dragă Lls, cuvenita reîntoarcere la cîntarul cel nemăsluit ? Eu am credința că da și mai cred că vă fi bine astfel. Cîtă vreme critica — sau numai o parte a ei — a urmat o strategie anume pentru a para insanitățile Judecătorilor din raiul comunist, ea a făcut probabil bine ce a făcut. Însă acum se cade să reluăm, cum frumos și nimerit ai afirmat, **tradiția interbelică...**

V.G.

„Dl. ION RAȚIU, Președintele UNIUNII MONDIALE A ROMÂNILOR LIBERI, susținător consecvent al principiilor de libertate, democrație și prosperitate, fiind în campania electorală, în calitate de candidat independent la funcția de președinte al României, invită locuitorii municipiului Iași, să participe la mitingul ce va avea loc în Piața Unirii, duminică 29.04.1990, orele 17.

la început a fost scrisoarea

Cînd omul și-a dat seama că este singur în lume, a inventat scrisoarea. Transmiterea primului mesaj scris a însemnat primul său act de cultură. Și e semnificativ faptul că prima tăbliță sumeriană de lut descifrată conținea o scrisoare. De altfel, sumerienii au inventat și „plicul", chiar dacă acesta era tot de argilă. Cel mai vechi document de limbă românească este, de asemenea, o scrisoare. „Întîiul răvaș românesc cunoscut". (George Călinescu) datează de la 1521 cînd Neacșu din Cîmpulung scria judelui Brașovului adresîndu-i-se astfel : „...dau știre domnietale...".

„A da știre" a însemnat pentru om un sublim act de generozitate și în același timp o ocrotire a propriei ființe prin satisfacerea **nevoii de semeni.**

Există, desigur, o complicată tipologie a scrisorilor, se pot clasifica în fel și chip, dar importantă rămîne în toate dorința de comunicare. Cînd tiparul a permis publicarea unor scrisori, destinatarul unic a devenit **o colectivitate,** fapt ce a dus la apariția unui nou gen literar, reprezentat, printre alții, în Spania de Gustavo Adolfo Becquer, de Ion Ghica la noi. De altfel, genul acesta(ca toate celelalte) își are originea în antichitate, Montaigne considerînd „Epistolele" lui Seneca partea cea mai interesantă a operei lui.

Istoria literaturii înregistrează, de asemenea, nenumărate volume de corespondență particulară a marilor scriitori sau relațiile epistolare — uneori furtunoase — ale scriitorilor cu editorii lor.

Azi corespondența moare sufocată de invizibile circuite telefonice și din ce în ce mai puțini oameni păstrează în sertare îngălbenite file în stare să depună mărturie despre ceea ce am fost, despre ceea ce sîntem încă. Este una din pierderile cele mai semnificative pe care ființa umană le trăiește în acest sfîrșit de secol. Timpurile moderne nu au fost deloc favorabile scrisorii. Ritmurile erei tehnologice, mijloacele rapide de comunicare au dus treptat la dispariția scrisorilor, deși — paradoxal — serviciile poștale abia mai fac față volumului imens de corespondență. Statisticile occidentale dovedesc însă că mai mult de trei sferturi din corespondența care circulă azi prin Europa sînt scrisori comerciale, publicitare, iar restul conține mesaje despersonalizate care transmit o cantitate mai mare sau mai mică de informație banală, aproximativ de tipul „noi sîntem sănătoși, ceea ce vă dorim și vouă". O formulă stereotipă de început, alta la fel de convențională de încheiere închid ca două paranteze mesajul sărac și grăbit al unor oameni trăind din ce în ce mai mult sub semnul timpului care nu mai are răbdare.

Dar dacă ne întoarcem cu gîndul spre vremurile de mult apuse ne putem imagina purtate pe drumurile Europei — și nu numai ale ei — scrisorile marilor personaje ale istoriei, ale literaturii sau ale ființelor absolut anonime pentru noi, cei de azi. Și dacă unele dintre ele s-au păstrat, devenind „documente" e reconfortant să descoperi peste ani puterea fascinantă a cuvîntului scris într-o simplă scrisoare — nerecomandată, necenzurată, fără valoare declarată.

Cu atît mai mult la noi, în România ultimilor ani, arta nobilă de **a scrie scrisori** părea definitiv condamnată **la pieire.** Cine mai avea timp de așa ceva ? În cine să mai ai încredere ? Cum să te mai ajute cuvîntul scris ? Telefonul devenise un impersonal, pragmatic și rapid dușman al comunicării scrise. Cu un „alo" la început și cu „pa ! pa !" la sfîrșit îți puteai întreține zilnic iluzia că nu ești singur, că nu ești surd, că nu ești mut, că n-ai murit de tot. Și poate doar uneori, rar de tot, vocea pe care o ascultai minute în șir, fără să-ți mai pese de adiționale și de interceptarea convorbirii, reușea să umanizeze puțin comunicarea, creînd senzația că fiind doi, sîntem ocrotiți.

Și iată că **acum** redescoperim plăcerea de a ne scrie. Nevoia de comunicare este atît de mare încît simpla conversație în doi, în trei sau în cîți vrei nu ne mai mulțumește. Presa e plină de scrisori deschise, unele generînd interesante polemici de idei, altele lăsîndu-ne, din păcate, un gust amar.

Un lucru este însă cert : scrisoarea renaște. Deschisă ori nu, ea fixează pentru **altcineva** idei, sentimente prin natura lor efemere și gîndul la acest **altcineva** înseamnă o regăsire, o întîlnire, o recunoaștere a noastră în oamenii a căror lipsă am simțit-o atît de acut. După ani de tăcere, nevoia de a spune este atît de mare, încît trebuie să scriem scrisori !

Și dacă Ana Blandiana publică în „România literară" o scrisoare deschisă pentru Andrei Șerban, trebuie să înțelegem că puțin ea ne scrie nouă, tuturor, chiar dacă nu așteaptă neapărat răspuns. Asemenea lui Neacșu din Cîmpulung, azi Ana Blandiana „dă știre". Și ca ea atîția alții, cărora, fie și în gînd, le mulțumim !

Mariana **SIPOȘ**

P. S. Rîndurile de sus sînt, de fapt, o scrisoare deschisă pentru dumneavoastră, domnule Alexandru Dobrescu ! Felicit redacția pentru primul număr din „Convorbiri literare" și pentru apariția săptămînală. În suita de amărăciuni și dezamăgiri pe care le-am trăit de cîteva săptămîni încoace, a fost o adevărată binefacere sufletească să constat cît de bine se vede de la Iași ceea ce se întîmplă în București. Încă o dată felicitări ! Și numai bine pentru noi toți !

București, 4 martie 1990

Hannah ARENDT

SISTEMUL TOTALITAR

2. Organizarea totalitară (fragment)

În centrul unei mișcări totalitare, asemenea unui motor care îi dă viață se află Conducătorul. El este despărțit de formația de elită prin cercul interior de inițiați, ce răspîndesc în jurul său o aură de mister impenetrabil corespunzînd „preponderenței sale intangibile". Poziția sa în interiorul acestui cerc intim depinde de abilitatea în a țese intrigi printre membrii cercului și de capacitatea de a schimba în permanență personalul. Își datorează promovarea extremei abilități cu care manipulează luptele de influență din interiorul partidului mai curînd decît calităților sale demagogice sau de organizare birocratică. El se distinge de tipurile anterioare de dictatori prin faptul că rareori cîștigă prin simplă violență. Hitler nu avea nevoie nici de S.A. nici de S.S. pentru a-și asigura poziția de conducător; dimpotrivă Röhm, șef al trupelor de asalt, este nevoit să se bizuie pe loialitatea personală a oamenilor săi, el fiind unul din dușmanii interni ai lui Hitler. Stalin l-a învins pe Trotski, care nu numai că se bucura de o popularitate mult mai mare în rîndul maselor, dar deținea în același timp, ca șef al armatei roșii, cel mai mare rezervor de putere al Rusiei sovietice. În plus, nu Stalin ci Trotski avea cel mai mare talent de organizator, era birocratul cel mai abil al revoluției ruse. Pe de altă parte Hitler, ca și Stalin, erau maeștri ai detaliului și, la începutul carierei lor, s-au consacrat aproape în exclusivitate problemelor personale, astfel că în cîțiva ani nu a mai rămas nimeni care să aibe vreo funcție de răspundere care să nu le-o datoreze lor.

Asemenea calități sînt un punct de pornire obligatoriu într-o carieră de acest gen și ele sînt departe de a fi lipsite de importanță în etape ulterioare; ele încetează însă de a mai fi decisive atunci cînd o mișcare totalitară a fost edificată, cînd a fost pus în vigoare principiul conform căruia „voința Führer-ului este legea partidului" și cînd întreaga ierarhie a fost în mod eficace antrenată într-o singură direcție — comunicarea rapidă a dorințelor Conducătorului la toate eșaloanele. Acest lucru împlinit, Conducătorul este de neînlocuit deoarece întreaga structură complicată a mișcării și-ar pierde rațiunea de a fi în lipsa ordinelor sale. Din acest moment, în ciuda eternelor uneltiri ale clicii interioare și a nesfîrșitelor mutații de personal, în ciuda a tot ceea ce acesta acumulează în materie de ură, amărăciune și resentiment personal, poziția Conducătorului este asigurată împotriva haoticelor revoluții de palat, nu în virtutea darurilor sale superioare, în privința cărora deseori anturajul imediat nu își face nici o iluzie, ci datorită convingerii sincere și raționale a chiar acestui anturaj că fără el totul ar fi iremediabil pierdut.

Sarcina supremă a conducătorului este de a incarna dubla funcție ce caracterizează straturile mișcării — de a acționa ca apărător magic al mișcării împotriva lumii exterioare și în același timp de a fi puntea care leagă mișcarea de aceasta. Conducătorul reprezintă mișcarea într-un mod cu totul diferit față de toți membrii de frunte ai partidului; el își revendică responsabilitatea tuturor acțiunilor, bune sau rele, comise de oricare membru sau cadru în exercițiul funcțiunii. Această responsabilitate totală constituie, în plan organizatoric, aspectul cel mai important al „principiului Conducătorului", conform căruia fiecare cadru nu numai că este numit de către Conducător dar este și via întruchipare a acestuia, iar fiecare ordin dat este socotit o emanație a acestei surse unice, veșnic prezente. Această identificare completă a Conducătorului cu toți subalternii pe care i-a numit și acest monopol al responsabilității pentru tot ceea ce se înfăptuiește sînt de asemenea semnele cele mai evidente ale diferenței decisive dintre un conducător totalitar și un dictator sau un despot ordinar. Un tiran nu se identifică niciodată cu subordonații săi și încă mai puțin cu fiecare din acțiunile acestora; se poate întîmpla să-i folosească pe aceștia ca țapi ispășitori și să se bucure văzîndu-i criticați astfel încît el însuși să evite furia populară, dar el va menține întotdeauna o distanță absolută față de toți subalternii și supușii săi. Conducătorul, dimpotrivă, nu poate tolera să fie criticat de subordonați, avînd în vedere că aceștia acționează în numele său; dacă dorește să-și îndrepte propriile greșeli el trebuie să-i lichideze pe cei care le-au executat; dacă vrea să impute greșelile sale altora el trebuie să-i omoare. Căci în cadrul unei astfel de organizări o greșeală nu poate fi decît o fraudă: întruchiparea Conducătorului de către un impostor.

Această responsabilitate totală pentru tot ceea ce săvîrșește mișcarea și această identificare totală cu fiecare dintre responsabili are o consecință extrem de practică: niciodată nimeni nu are experiența unei situații în care să trebuiască să își asume răspunderea pentru propriile acte sau în care să fie nevoie să-și motiveze acțiunile. De vreme ce Conducătorul a monopolizat dreptul și posibilitatea de a explica, el apare lumii exterioare ca singura persoană care știe ce face, deci ca singurul reprezentant al mișcării cu care se mai poate sta de vorbă în termeni non-totalitari și care, criticat sau contestat, nu poate să spună: Nu vă adresați mie, adresați-vă Conducătorului. Aflîndu-se în centrul mișcării, Conducătorul poate să acționeze ca și cum ar fi deasupra acesteia. Este deci lesne de înțeles (și absolut inutil) faptul că străinii își pun speranța, în diverse rînduri, într-o conversație personală cu însuși Conducătorul. Veritabilul mister al Conducătorului totalitar rezidă într-o organizare care-i permite să-și asume responsabilitatea totală pentru toate crimele comise de formațiunile de elită ale mișcării și de a revendica în același timp respectabilitatea cinstită și inocentă a celui mai naiv dintre tovarășii săi de drum.

Mișcările totalitare au fost numite „societăți secrete întemeiate la lumina zilei". Într-adevăr, oricît de puțin am cunoaște despre structura sociologică și istoria recentă a societăților secrete, structura mișcărilor, fără precedent dacă le comparăm cu partidele sau cu fracțiunile, ne amintesc mai mult decît orice de trăsăturile izbitoare ale societăților secrete. Societățile secrete formează, și ele, ierarhii după gradul de „inițiere", ele reglează viața membrilor lor potrivit unei credințe secrete și fictive care face ca orice lucru să pară altceva decît este, ele adoptă o strategie de minciuni coerente pentru a înșela masele neinițiate și cer o supunere absolută din partea membrilor, uniți prin jurămînt, în jurul unui conducător deseori necunoscut și întotdeauna misterios. Acest conducător este înconjurat, sau se presupune că este înconjurat, de un mic grup de inițiați, ei înșiși înconjurați de către semi-inițiații care formează bariera împotriva ostilității lumii profane. Cu societățile secrete mișcările totalitare mai au în comun împărțirea dualistă a lumii în „frați de sînge uniți prin jurămînt" și masa nedeslușită, nearticulată a dușmanilor declarați. Această distincție, fondată pe ostilitatea absolută față de lumea înconjurătoare, este foarte deosebită de tendința partidelor obișnuite, care constă în a-i distinge pe cei care aparțin grupului de ceilalți. Partidele și societățile comune nu-i consideră, în general, pe cei care li se opun ca fiind dușmani, pe cînd principiul societăților secrete a fost întotdeauna: „cine nu este în mod expresiv inclus este exclus". Acest principiu ezoteric pare să nu convină nicicum organizațiilor de masă; totuși naziștii au dat membrilor lor echivalentul, cel puțin psihologic, al ritualului de inițiere al societăților secrete cînd, în loc să interzică pur și simplu accesul în partid al evreilor, ei au cerut membrilor să facă dovada ascendenței neevreiești și au născocit o mașinărie complicată pentru a face lumină în problema tenebroasei origini a circa optzeci de milioane de germani. S-a asistat bineînțeles la o comedie, de altfel costisitoare, cînd optzeci de milioane de germani s-au pus pe căutat vreun bunic evreu; dar fiecare a trecut examenul avînd sentimentul de a aparține unui grup de aleși care se detașează net pe fondul unei imaginare multitudini de excluși. Același principiu se vede confirmat în mișcarea bolșevică prin epurările repetate, ce reafirmă caracterul de „ales" în ochii oricui nu este exclus.

Poate cea mai frapantă asemănare între societățile secrete și mișcările totalitare rezidă în rolul pe care îl joacă ritualul. În această privință defilările din Piața Roșie, la Moscova, nu sînt mai puțin caracteristice decît pompoasele ceremonii de la Nürnberg. În centrul ritualului nazist se găsește așa-zisa „flamură de sînge", iar în centrul ritualului bolșevic se găsește cadavrul mumificat al lui Lenin, ambele introducînd în ceremonie un puternic element de idolatrie. Această idolatrie nu este nicicum, așa cum s-a zis cîteodată, o dovadă a tendințelor pseudo-religioase ori eretice. „Idolii" sînt simple procedee de organizare, făcute familiare prin ritualul societăților secrete, care au și rolul de a-i înspăimînta pe membri, pentru ca aceștia să păstreze secretul, cu ajutorul unor simboluri îngrozitoare. Este evident că experiența comună a unui ritual secret unește mai temeinic decît cunoașterea comună a secretului însuși. Faptul că secretul mișcărilor totalitare este expus la lumina zilei nu schimbă în mod necesar natura acestei experiențe.

Bineînțeles, aceste asemănări nu sînt accidentale; ele nu se pot explica doar prin faptul că Hitler și Stalin aparținuseră amîndoi unor moderne societăți secrete — Hitler serviciului secret al Reichswehr-ului iar Stalin secțiunii pentru conspirații a partidului bolșevic. Într-o oarecare măsură, ele sînt rezultatul natural al conspirației fictive a totalitarismului, ale cărui organizații erau teoretic fundamentate pentru a contra societățile secrete — evreii sau trotzkiștii. Remarcabil este mai ales faptul că organizațiile totalitare au putut să preia atîtea procedee organizatorice de la societățile secrete fără să fi încercat niciodată să păstreze secretul propriilor obiective. Naziștii doreau să cucerească lumea, să deporteze populațiile „străine prin rasă" și să-i extermine pe cei ce aveau o „moștenire ereditară inferioară", iar bolșevicii urmăresc o revoluție mondială: aceste țeluri nu au constituit niciodată un secret ci, dimpotrivă, au fost întotdeauna parte a propagandei lor. Cu alte cuvinte, mișcările totalitare preiau întreg arsenalul societăților secrete, golindu-l însă de singurul lucru care ar putea scuza, probabil, metodele lor — necesitatea de a păstra secretul.

În această privință ca și în atîtea altele nazismul și bolșevismul ajung la același rezultat, în organizarea lor, pornind de la premize istorice foarte diferite. Naziștii au pornit de la o conspirație fictivă și au urmat, mai mult sau mai puțin conștient, modelul societății secrete a Înțelepților din Sion, în timp ce bolșevicii, născuți dintr-un partid revoluționar, al cărui obiectiv era dictatura partidului unic, au trecut de la o fază în care Partidul era „cu totul aparte și deasupra a orice" la momentul în care Politbiroul a devenit „cu totul aparte și deasupra a orice"; în cele din urmă Stalin a impus acestei structuri de partid regulile totalitare rigide ale secției de conspirații și doar atunci a simțit nevoia unei ficțiuni centrale pentru a menține disciplina de fier a unei societăți secrete în condițiile unei organizații de masă. Dezvoltarea nazismului este poate mai logică, mai coerentă în sine, dar istoria partidului bolșevic ilustrează caracterul esențialmente fictiv al totalitarismului, tocmai deoarece conspirațiile planetare împotriva și după modelul cărora conspirația bolșevică a fost organizată teoretic nu au fost determinate din punct de vedere ideologic. Ele s-au schimbat — de la trotskiști la cele două sute de familii și apoi la diversele „imperialisme" iar mai recent la „cosmopolitism" — și au fost ajustate nevoilor momentului; totuși nicicînd și în nici o circumstanță bolșevismul nu a putut să se lipsească de o ficțiune de acest gen.

Pentru a transforma dictatura rusă a partidului unic în regim totalitar, iar partidele comuniste ale lumii întregi în mișcări totalitare, Stalin a lichidat fracțiunile, a abolit democrația în interiorul partidului și a transformat partidele comuniste și naționale în ramuri ale Kominternului, conduse de Moscova. Societățile secrete în general, și secțiunile pentru conspirații ale partidelor revoluționare în special, au fost întodeauna caracterizate prin absența facțiunilor, eliminarea opiniilor dizidente și centralizarea absolută a conducerii. Toate aceste măsuri au ca finalitate evidentă protejarea membrilor împotriva persecuțiilor și a societății împotriva trădării, obediența totală cerută fiecărui membru în parte și puterea absolută deținută de către șef nu erau decît inevitabile consecințe ale necesităților practice. Din păcate însă conspiratorii au o tendință scuzabilă de a gîndi că metodele cele mai eficiente, în politică în general, sînt cele ale societăților conspiratorilor și că, atîta vreme cît pot fi aplicate la lumina zilei și se pot sprijini pe instrumente ale violenței într-o națiune întreagă, posibilitățile de a acumula puterea devin absolut nelimitate. Secțiunea pentru conspirații a unui partid revoluționar, atîta vreme cît Partidul însuși rămîne intact, poate fi comparată cu rolul armatei în interiorul corpului politic: chiar dacă propriile reguli de conducere diferă în mod radical de cele ale corpului civil, ca îl servește, îi rămîne supusă, este controlată de către acesta. Așa cum riscul unei dictaturi militare se naște atunci cînd armata nu mai servește corpul politic, dorind să domine, riscul totalitarismului se naște atunci cînd secțiunea pentru conspirații a unui partid revoluționar scapă de sub controlul Partidului și aspiră la conducere. Astfel s-a întîmplat cu partidele comuniste sub regimul stalinist. Metodele lui Stalin au fost întotdeauna acelea ale unui om ieșit din secțiunea pentru conspirații a Partidului: atașamentul față de detaliu, accentul pus pe latura personală a politicii, utilizarea și lichidarea fără scrupule a tovarășilor și a prietenilor. Principalul său sprijin în lupta pentru succesiune care a urmat morții lui Lenin a venit din partea poliției secrete care în această epocă devenise deja una dintre secțiunile cele mai importante și mai puternice ale partidului. Era natural ca simpatiile poliției secrete să meargă spre reprezentantul secțiunii pentru conspirații, către omul ce o considera deja ca un fel de societate secretă și era deci susceptibil de a-i păstra și lărgi privilegiile.

Preluarea partidelor comuniste de către secția pentru conspirații nu a fost totuși decît prima etapă a transformării acestora în mișcări totalitare. Nu era suficient ca poliția secretă rusească și agenții săi din partidele comuniste străine să joace în mișcare același rol ca formațiunile de elită naziste. Trebuiau transformate partidele însele, dacă se dorea menținerea dominației poliției secrete. În consecință, lichidarea facțiunilor și a democrației interne a partidului este însoțită în Rusia de înrolarea unor mase vaste, „neutre" și lipsite de educație politică, procedeu în curînd imitat de partidele comuniste străine, după ce a fost inaugurată politica de Front.

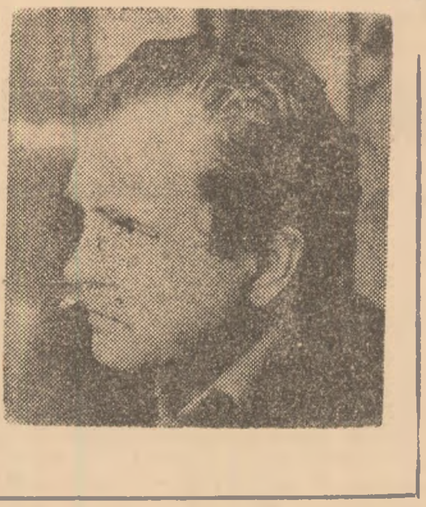
În românește de R. A.

Alexandr ZINOVIEV:

GORBACIOVISMUL

VIII

O știre senzațională a parvenit de la Moscova la sfîrșitul lunii ianuarie 1987: Gorbaciov a propus o nouă reformă. De data asta nu în sînul științei căror bețivani, muncitori nepricepuți, birocrați sau conservatori ci în însuși sînul aparatului de putere sovietică, în modul de numire pe funcții a cadrelor de partid. El propunea ca șefii să fie aleși prin vot secret și dintre mai mulți candidați. Firește, s-au găsit destui occidentali pentru a primi aceste propuneri cu entuziasm. În sfîrșit, conchiseră ei, „eliberatorul lui Saharov" va împinge societatea sovietică pe calea democrației occidentale. În treacăt fie zis, am împrumutat acest nou titlu al lui Gorbaciov din presa occidentală.

■ „RENAȘTEREA" CULTURALĂ ■

Dar iată că plenul Comitetului central din ianuarie n-a adoptat propunerea lui Gorbaciov. Adepții lui occidentali s-au întristat cu toții. „Reacționarii" și „conservatorii" aparatului sovietic, și-au spus ei, îi pun bețe în roate lui Gorbaciov, îl împiedică să realizeze „marea cotitură" înspre progres și democrație. În același timp, ei au uitat că așazișii „reacționari" și „conservatori" aparțin și ei „tinerei", „dinamicei", „instruitei" și „pragmaticei" generații (citez tot din presa occidentală). Aceiași care l-au ales pe Gorbaciov ca leader. Și tot ca și acest leader au făcut multă demagogie în jurul subiectului „reformelor indispensabile", al unei „dezvoltări sociale și economice accelerate", al „transparenței", al „sobrietății" și al altor clișee propagandistice sovietice. Partizanii lui Gorbaciov au uitat de asemeni că „eliberatorul lui Saharov" s-a ocupat ca și ceilalți cu înăbușirea oricărei forme de opoziție din țară. Un ofițer al securității statului (actual K.G.B.) a spus pe timpul lui Stalin: „Așteptați să fie reprimați toți dușmanii; după aceea, se va pune capăt represiunii". După ce zeci de mii de funcționari de partid, de genul lui Gorbaciov, conduși de „liberalul" Andropov, au distrus mișcarea dizidentă, Gorbaciov a putut poza în „eliberator al lui Saharov". În prezent, astfel de dizidenți nu mai înspăimîntă sistemul sovietic și pe șefii săi. Acum ei pot fi folosiți, organizînd în țară un soi de „sat Potemkin" politic, pentru a cretiniza opinia occidentală.

Dar să revenim la reforma avortată a lui Gorbaciov. Ea pune două probleme: pentru ca aparatcikul experimentat care este Gorbaciov a făcut această propunere (ca alegerea conducătorilor să se facă prin vot secret și dintre mai multe candidaturi n.t.) și de ce tovarășii lui de partid nu au acceptat-o? Pentru a răspunde la ele, trebuie să cunoști organizarea reală a sistemului puterii și administrației sovietice, rolul pe care îl joacă el în societate și regulile reproducerii sale. O analiză științifică a acestui sistem arată că propunerea lui Gorbaciov ca și eșecul ei au aceleași cauze. Concluzia va părea paradoxală acelora dintre occidentali care nu au decît o vagă idee despre sistemul comunist. Dar nu-i nimic. Cum îmi este imposibil să dau o explicație exhaustivă în cadrul acestui scurt eseu, mă voi mărgini să fac doar cîteva remarci care privesc direct problemele pe care tocmai le-am ridicat.

Puterea poate să se reproducă în diferite moduri. Două dintre ele ne preocupă în cazul de față: 1) selecția candidaților și numirea lor de sus pe funcții; 2) selecția candidaților prin vot venit de jos. A doua metodă este auxiliară și rămîne în întregime sub controlul celei dintîi. Ea maschează o putere care, în fapt, nu este eligibilă și sancționează rezultatele primei metode. Selecția este operată de persoane și de organisme specializate. Rolul decisiv revine celui aflat la putere. Există deci reproducția unui aceluiași sistem, plecînd de la același material uman. Această selecție se face pornind de la mai multe candidaturi. Se examinează nu două, ci un mare număr. Astfel încît Gorbaciov n-a făcut decît să forțeze o ușă deschisă. Totuși, presupunînd că propunerea lui Gorbaciov ar fi fost adoptată, realitatea sistemului puterii nu s-ar fi schimbat. Chiar dacă s-ar fi făcut alegeri între zeci de candidaturi, acestea ar fi fost selecționate dinainte de organisme responsabile, după criteriile admise. Diferența între aceste candidaturi ar fi fost atît de mică, încît nici nu ar fi fost băgată în seamă. Și chiar dacă ar fi existat o diferență sensibilă, din momentul în care alesul ar fi intrat în exercițiul funcțiunii, aceasta ar fi dispărut. În societatea sovietică nu „omul e cel care înfrumusețează locul" ci „locul e cel care urîțește omul". Politruc experimentat, Gorbaciov nu putea ignora asemenea lucru. Propunerea sa trebuie deci privită înainte de toate în perspectiva „satelor Potemkin". Cum se zice în mediile de partid, ea viza „o popularitate ieftină". Dar atunci pentru ce tovarășii lui Gorbaciov, care știau perfect că sistemul sovietic nu este electiv decît în aparență, au respins propunerea demagogică și propagandistică a lui Gorbaciov? Răspunsul este că, fără a schimba sistemul puterii, această măsură ar fi putut amenința interesele celor care le personifică. Unul din principiile fundamentale (și, de asemeni, cele mai seducătoare) ale societății comuniste este stabilitatea situațiilor dobîndite. Dacă un om a atins un anume grad ierarhic poziția dobîndită este, în principiu, a lui pe viață.

Bineînțeles reversul poate surveni adesea. Mulți își pierd posturile din cauza bolii, a bătrîneții sau ca urmare a greșelilor, chiar a crimelor comise. Dar în majoritatea zdrobitoare a cazurilor prevalează stabilitatea. Funcționarii sînt rotați sau avansați după aceleași principii ale unei armate stabile, în condiții normale.

Măsura propusă de Gorbaciov ar fi amenințat principiul privind cadrele de partid, adică partea esențială a aparatului puterii. Membrii Comitetului Central, reuniți în plenul din ianuarie, au văzut în propunerea lui Gorbaciov o amenințare la adresa propriei lor situații. Una este să trăncănești despre „democratizare" „transparență", și „accelerare" etc.: aceste trăncăneli excită imaginația naivilor din Occident și nu schimbă nici realitatea lucrurilor, nici situația celor puternici. Alta este să-ți riști propriul confort, dobîndit după legile nescrise, dar imuabile, ale modului de viață sovietic. Din punctul de vedere al funcționării aparatului puterii, diferența între Ivanov și Petrov, aleși printr-un vot secret, este aceeași ca între o ploșniță de Riazan și una de Tula. Dar pentru Ivanov și Petrov rezultatele alegerii sînt departe de a fi indiferente. Eșecul propunerii gorbacioviste este prima rîndunică a unei noi perioade. Stocul ideilor reformatoare este epuizat sau aproape. Deciziile luate nu determină „cotitura radicală" promisă. Ce-i de făcut atunci? Conducerea sovietică nu are de ales: nu-i rămîne decît să-și tempereze ardoarea reformistă, să țină cont de posibilitățile și de legile obiective ale societății și să evolueze încetișor spre acest brejnevism pe care Gorbaciov l-a zeflemisit atîta și l-a tîrît în noroi. Cît despre Gorbaciov însuși, el are de ales între calea pe care tocmai am definit-o sau continuarea isteriei sale reformatoare. În primul caz, are șansa de a deveni o nulitate brejnevoidală; în cel de-al doilea, va repeta experiența lui Hrușciov. Dacă el, cuprins de mania „marelui reformator", alege cea de a doua cale, are încă timp și posibilitatea de a produce noi senzații în Occident.

Firește, colegii lui trebuie să-l lase să greșească, pentru a-l da jos mai ușor din postul său de secretar general, și nu ca pe un „erou" stopat în acțiunile sale de „reacționari", adică un fel de dizident de nivel înalt, ci ca pe un demagog și un limbut iresponsabil, care a adus prejudicii socialismului și ideologiei sovietice. Dar pentru aceasta, ei au nevoie de timp și de răbdare. În plus, trebuie, de asemeni, timp pentru ca așa numiții colegi să fie pregătiți ca să-și trădeze liderul. În aparatul sovietic, un asemenea comportament nu constituie o excepție, ci o normă de funcționare și de reproducere a puterii.

■ ABISUL DE INCOMPREHENSIUNE ■

Demagogia gorbaciovistă presupune de asemeni apeluri la înțelegerea mutuală între țările Estului și ale Vestului. Ce se petrece în realitate? Ce ascund aceste apeluri?

Mulți occidentali continuă să creadă că derularea evenimentelor din lume depinde de modul în care cei doi adversari „Estul" și „Vestul" se înțeleg mutual. Ei estimează o înțelegere nu numai de dorit, dar chiar posibilă. În realitate, ceea ce există este un abis de incomprehensiune care nu face decît să se adîncească și să se extindă. Întîlnirile la nivel înalt nu au pus și nu pot pune capăt acestei evoluții. De ce este caracteristică epocii noastre incomprehensiunea cînd, se crede, ar trebui să se întîmple invers la sfîrșit de secol XX? Atîția oameni au primit o excelentă educație, și apoi există această presă, aceste mijloace audiovizuale, această circulație a cărților, aceste schimburi culturale, acești nenumărați turiști, acești diplomați, jurnaliști, miile de spioni, nenumăratele instituții care de ambele părți, sînt însărcinate să se observe, acești emigranți, acești transfugi, aceste mijloace tehnice de supraveghere și de control...

Nu e nimic misterios în aceste fenomene. Înțelegerea mutuală, așa cum o înțeleg politicienii, jurnaliștii, moraliștii și toți cei care aspiră la ea, nu este o problemă academică, ci socio-politică și ideologică. Adversarii caută să știe mai mult unii despre alții, nu din iubire de adevăr, ci pentru a fabrica niște minciuni ideologice bine informate și verosimile. Nimic nu e mai departe de înțelegerea obiectivă a realității ca un adevăr dres cu profesionalism.

Neînțelegerea mutuală nu se datorează unor defecte intelectuale, unei lipse de informație sau de formație ci, în mod esențial, opoziției intereselor „Estului" și „Vestului", rolului jucat în cele două tipuri de societate de către profesioniștii specializați în studiul adversarului, în sfîrșit, mijloacelor de manipulare a maselor. Nu că n-e posibilă înțelegerea: nu se vrea această înțelegere și se consumă eforturi uriașe pentru a împiedica rarele tentative de elaborare a bazelor unei înțelegeri obiective a lucrurilor.

Problema înțelegerii adversarului istoric nu este decît un aspect al unei lupte mai extinse între „Est" și „Vest", de care ea depinde în întregime. Deformarea politică și ideologică a adevărului (și nu înțelegerea obiectivă) este o armă în această luptă. Iată de ce neînțelegerea mutuală este la fel de inevitabilă ca și cursa înarmărilor sau conflictele care amenință a fi escaladate.

Ce se încearcă de fapt cînd se vorbește de comprehensiunea mutuală? Înțelegerea obiectivă, științifică a realității? Să admitem pentru moment că este așa. Dar atunci, în acest caz, adversarii, cînd vor fi înțeles natura celuilalt, se vor pregăti cu și mai multă frenezie pentru conflictele sîngeroase, fiindcă într-adevăr, dintr-un punct de vedere științific, interesele lor sînt incompatibile, conflictele inevitabile și fiecare dintre ei, cînd obține o superioritate zdrobitoare în domeniul militar, o utilizează contra adversarului său. Fără îndoială, cînd se vorbește despre înțelegere, se are în vedere altceva, știut fiind că se speră că adversarii vor lua în serios declarațiile demagogice și pline de bune intenții ale celuilalt, și vor acționa conform cu ceea ce gîndesc despre ei înșiși și nu cum va vrea adversarul lor care crede că afirmațiile sale reprezintă adevărul curat. De exemplu, conducătorii sovietici ar spune că președintele Statelor Unite a înțeles în sfîrșit corect politica externă sovietică dacă președintele ar admite ca perfect legitime acțiunile sovieticilor din Cuba, din Nicaragua, din Europa de Est, din Afganistan, din Africa și din toată lumea. Pe aceeași linie, președintele Statelor Unite ar spune că Gorbaciov a înțeles corect activitatea administrației americane, dacă Gorbaciov însuși și propaganda sovietică ar începe să laude această activitate. Asemenea lucruri nu sînt posibile decît ca un joc politic, pe scurt timp și privind problemele secundare, nu pentru perioade lungi și pe probleme de ordin vital.

Comportamentul unor coloși, ca Statele Unite sau Uniunea Sovietică, nu depinde de voința sau de dorința unuia sau altuia dintre indivizi, oricît de sus plasat ar fi acesta, ci de interesele a milioane de persoane care sînt angajate efectiv în procesul vieții și care determină întreaga situație internă sau externă a unei țări. Totuși, chiar dacă lăsăm deoparte aspectul practic al problemei și dacă o privim numai dintr-un punct de vedere intelectual, vedem că și atunci problema nu este de ordin științific.

Adaptare și traducere de
M. C.

REDACȚIA: IAȘI, Casa cu absidă, Centrul civic: telefon (981) 16242.

Administrația: București, Calea Victoriei 115, tel. (90) 506618
PREȚUL UNUI EXEMPLAR: LEI 5

Pentru străinătate abonamentele prin I. L. EXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3, P. O. Box 136—137, telex 23226